

Gm. Białogard

ZMIANA STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

w zakresie zgodnym z

Uchwałą Nr XV/98/2011 Rady Gminy Białogard z dnia 29 grudnia 2011 r.

TOM I

UWARUNKOWANIA ROZWOJU

Tekst jednolity

BIAŁOGARD 2013 r.

ZAKRES ZMIAN STUDIUM:

- Zgodnie z Uchwałą Nr ***XV/98/2011*** Rady Gminy Białogard z dnia ***29 grudnia 2011 r.*** o przystąpieniu do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białogard ***w obrębach ewidencyjnych: Buczek, Byszyno, Kamosowo, Nasutowo, Nosówko, Pomianowo, Rarwino, Rogowo, Rościno, Rychówko, Stanomino, Zagórze i Żelimucha.***
- Zmiany w rysunku studium zostały przedstawione na mapie Studium z graficznym oznaczeniem granic obszarów wprowadzonych zmian.
- ***Zmiany wprowadzone do tekstu studium zostały zaznaczone pogrubioną kursywą czcionką Arial w kolorze czarnym, (zmiany polegające na poprawieniu oczywistych omyłek, ujednoliceniu numeracji w tekście oraz porządkowaniu numeracji stron i formatowania nie zostały wyróżnione).***

• SPIS TREŚCI

I INFORMACJE OGÓLNE.....	2
1. INFORMACJE WSTĘPNE.....	3
2. PRZEDMIOT I ZADANIA STUDIUM.....	3
3. PODSTAWY OPRACOWANIA.....	4
4. FORMA OPRACOWANIA.....	5
5. MATERIAŁY WEJŚCIOWE.....	5
 II <u>PODSTAWOWE INFORMACJE O GMINIE, JEJ FUNKCJE GOSPODARCZE POWIĄZANIA</u> <u>ZEWNĘTRZNE</u>	7
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY, POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE.....	8
2. DEMOGRAFIA.....	10
3. STRUKTURA OSADNICTWA.....	10
4. MIESZKALNICTWO.....	11
5. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	12
6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SFERY SPOŁECZNEJ I FUNKCJONOWANIA GOSPODARKI.....	13
 III <u>UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA</u> <u>PRZYRODNICZEGO</u>	15
1. ANALIZA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ ŚRODOWISKA.....	16
2. OCENA POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO ŚRODOWISKA.....	21
3. OCHRONA PRAWNA PRZYRODY I KRAJOBRAZU.....	24
4. WALORYZACJA PRZYRODNICZO - KRAJOBRAZOWA.....	30
5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	38
 IV <u>UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA</u> <u>KULTUROWEGO</u>	43
1. STAN PRAWNY, FORMY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	44
2. RYS HISTORYCZNY ZIEMI BIAŁOGARDZKIEJ.....	45
3. OBIEKTY I OBSZARY ZABYTEKOWE (wpisane do rejestru zabytków).....	49
4. OBIEKTY I OBSZARY (NIE WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW) UJĘTE W EWIDENCJI DÓBR KULTURY WKZ.....	49
5. CHARAKTERYSTYKA ZAGROZEŃ ŚRODOWISKA KULTUROWEGO.....	52
 V <u>UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW</u> <u>KOMUNIKACJI</u>	53
1. INFORMACJE OGÓLNE.....	55
2. DROGA WOJEWÓDZKA NR 163 KOŁOBRZEG - WAŁCZ.....	54
3. DROGA WOJEWÓDZKA NR 166 GDANIEC - BIAŁOGARD.....	55
4. DROGA WOJEWÓDZKA NR 167 KOSZALIN – TYCHOWO - OGARTOWO.....	56
5. DROGA WOJEWÓDZKA NR 169 BYSZYNO - GŁODOWO.....	56
6. DROGI POWIATOWE.....	57
7. DROGI GMINNE.....	57
 VI <u>UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW</u> <u>INFRASTRUKTURY</u> <u>TECHNICZNEJ</u>	59
1. ZAOPATRZENIE W WODE.....	59
2. ODPROWADZANIE I UNIESZKODLIWIANIE ŚCIEKÓW.....	60
3. GOSPODARKA ODPADAMI.....	61
4. CIEPŁOWNICTWO.....	62
5. ZAOPATRZENIE W GAZ.....	62
6. ENERGETYKA.....	63
7. TELEKOMUNIKACJA.....	64
8. CMĘTARZE.....	64
9. REGULACJA STOSUNKÓW WODNYCH, ochrona p. powodziowa.....	65
10. WNIOSKI.....	67

INFORMACJE OGÓLNE

1. INFORMACJE WSTĘPNE

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard składa się z tekstów i części graficznej: UWARUNKOWAŃ ROZWOJU I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY.

Stanowią one spójną całość podlegającą uchwaleniu przez Radę Gminy, przy czym część „UWARUNKOWANIA...” wraz z materiałami źródłowymi i analitycznymi wykonanymi dla potrzeb „Studium...” stanowią część informacyjną, a „KIERUNKI...” stanowią część dyrektywną – jako podstawę polityki planistycznej.

„STUDIUM...” po uchwaleniu nie stanowi przepisu miejscowego prawa gminnego i nie ma mocy powszechnie obowiązującej. Jest jednakże własnym zobowiązaniem władzy samorządowej do realizacji kierunków i zasad rozwoju zagospodarowania przestrzennego gminy przyjętych w tym dokumencie. Stanowi też ono – w szczególności „uwarunkowania...” – merytoryczną podstawę rozwiązań projektowych opracowywanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, oraz decyzji ustalających warunki zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych w przypadku gdy nie ma miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Opracowanie elaboratu „STUDIUM...” poprzedziły liczne prace przedprojektowe, inwentaryzacyjne i analityczne.

W ramach tych prac zebrano:

- niezbędne dane statystyczne wszechstronnie obrazujące rozwój gminy w okresie ostatniego dziesięciolecia,
- wnioski i postulaty zainteresowanych instytucji i podmiotów gospodarczych dotyczące ich zamierzeń przyszłościowych.

Ponadto przeprowadzono i wykonano:

- pełną inwentaryzację urbanistyczną obszaru gminy,
- analizę stosunków ludnościowych, funkcji i struktur społeczno-gospodarczych oraz struktur przestrzennych w gminie (z dokładnością do każdej jednostki osadniczej),
- oceny stanu i funkcjonowania:
 - środowiska przyrodniczego,
 - środowiska kulturowego,
 - podstawowych funkcji gospodarczych, tj. rolnictwa, przemysłu i usług, leśnictwa i turystyki,
 - infrastruktury społecznej,
 - infrastruktury technicznej i komunikacji.

Zebrane materiały oraz przeprowadzone analizy i studia pozwoliły na dokonanie diagnozy stanu istniejącego, rozpoznanie i określenie uwarunkowań, mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń rozwoju gminy, a w następstwie sformułowanie celów rozwoju, kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego, oraz polityki przestrzennej.

2. PRZEDMIOT I ZADANIA STUDIUM

W myśl ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest dokumentem planistycznym sporządzanym dla całego obszaru gminy. Przedmiotem niniejszego opracowania jest sporządzenie takiego dokumentu dla gminy Białogard położonej w woj. Zachodniopomorskim, na zachodnim skraju byłego woj. koszalińskiego.

Podstawowymi zadaniami tego opracowania są:

- rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem,
- sformułowanie kierunków zagospodarowania przestrzennego i zasad polityki przestrzennej gminy, w tym zasad ochrony interesu publicznego,
- stworzenie podstawy do koordynacji planów miejscowych i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych bez planów miejscowych.

W wyniku studium powinno nastąpić określenie:

- obszarów objętych ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym wartości środowiska i występujących zagrożeń,
- obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- obszarów zabudowanych, ze wskazaniem obszarów wymagających przekształceń bądź rehabilitacji,
- obszarów, które mogą być przeznaczone pod zabudowę (potencjalne tereny rozwojowe),
- obszarów objętych obowiązkiem sporządzenia planu miejscowego (w tym obowiązkiem określonym w wyniku studium ze względu na istniejące, szczególne uwarunkowania),
- ogólnych zasad i kierunków rozwoju systemów infrastruktury technicznej (w tym komunikacji).

Końcowe opracowanie „studium” uchwalone przez Radę Gminy stanowi dokument zawierający decyzje o charakterze strategicznym, mający charakter aktu kierownictwa wewnętrznego. Stanowi on własne zobowiązanie władzy samorządowej, nie jest jednakże przepisem prawa gminnego.

Dokument ten sporządzony w trybie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, stanowi merytoryczną podstawę rozwiązań w planach miejscowych oraz decyzji ustalających warunki zabudowy i zagospodarowania terenu.

3. PODSTAWY OPRACOWANIA

- Uchwała Rady Gminy w Białogardzie Nr V/47/99 z dnia 26 lutego 1999 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard”;
- Uchwała Rady Gminy w Białogardzie Nr VIII/58/03 z dnia 16 maja 2003 r. w sprawie przyjęcia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard”;
- Uchwała Rady Gminy w Białogardzie Nr XXV/151/08 z dnia 30 września 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard”;
- Uchwała Rady Gminy Białogard Nr XXVII/156/08 z dnia 29 października 2008 r. w sprawie przyjęcia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard”.
- Uchwała Nr XXXVIII/234/09 Rady Gminy Białogard z dnia 30 września 2009 r. o przystąpieniu do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białogard - pod lokalizację elektrowni wiatrowych w obrębach Białogórzyno, Żeleźno, Pomianowo, Dargikowo, Dębczyno, Gruszewo;
- ***Uchwała Nr XV/98/2011 Rady Gminy Białogard z dnia 29 grudnia 2011 r. o przystąpieniu do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białogard w obrębach ewidencyjnych Buczek, Byszyno, Kamosowo, Nasutowo, Nosówko, Pomianowo, Rarwino, Rogowo, Rościno, Rychówko, Stanomino, Zagórze i Żelimucha;***
- ***Uchwała Nr XVI/103/2012 Rady Gminy Białogard z dnia 31 stycznia 2012 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białogard;***
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (***tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. poz. 647, z późniejszymi zmianami***);
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. Nr 118, poz. 1233);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 594, z późniejszymi zmianami)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (***tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 627, z późniejszymi zmianami***).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 1213, z późniejszymi zmianami);
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (***tekst jednolity Dz.U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59, z późniejszymi zmianami***);
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651, z późniejszymi zmianami);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 1205);
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (***tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 1235, z późniejszymi zmianami***);
- Ustawa z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych

(Dz.U. Nr 106, poz. 675, z późniejszymi zmianami);

- Inne akty prawne powiązane z planowaniem i gospodarką przestrzenną.

4. FORMA OPRACOWANIA

1) TOM I „UWARUNKOWANIA ROZWOJU”

Określający uwarunkowania rozwoju gminy Białogard. Oprócz zestawu informacji na temat środowiska, gospodarki i społeczności gminy - zawiera analizy, oraz określenie uwarunkowań rozwoju gminy Białogard w formie tekstowej z mapami tematycznymi.

2) TOM II „KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO, POLITYKA PRZESTRZENNA”

Określający cele i kierunki zagospodarowania oraz zasady polityki przestrzennego rozwoju gminy Białogard w formie tekstowej z mapami tematycznymi.

3) CZĘŚĆ GRAFICZNA – mapa w skali 1:25000 „UWARUNKOWANIA ROZWOJU, KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA”.

- dokumenty wymienione w pkt. 1-3 stanowią załączniki do uchwały przyjmującej Studium.

W treści uchwalanego dokumentu wyodrębnione są następujące grupy ustaleń:

- cele rozwoju gminy
- kierunki zagospodarowania przestrzennego
- polityka przestrzenna i planistyczna

4) CZĘŚĆ ANALITYCZNA:

Zawierająca zbiór analiz i opracowań branżowych stanowiących podstawę do opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard.

5) DOKUMENTACJA FORMALNO-PRAWNA:

Zawierająca zbiór pism: powiadomień, wniosków, opinii – uzyskanych w trakcie sporządzania „Studium...”

- dokumenty wymienione w pkt. 4 i 5 nie podlegają uchwaleniu.

5. MATERIAŁY WEJŚCIOWE

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard opracowany i uchwalony w 1989 r. z późniejszymi zmianami.
- Poradnik metodyczny do opracowania „Studium” opracowany przez Ministerstwo Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa w 1996 r.
- Dane statystyczne dla byłego województwa koszalińskiego, gminy Białogard i ogólnokrajowe wykonane przez GUS i WUS w Koszalinie.
- Inwentaryzacja dla potrzeb opracowania wykonana przez zespół autorski „Studium” w I i II kwartale 2000 r.
- **Inwentaryzacje uzupełniające wykonane przez zespół autorski zmiany studium w roku 2012,**
- Wnioski i postulaty do studium zebrane od zainteresowanych instytucji.
- Opracowania i dokumentacje fizjograficzne dla gminy Białogard, opracowane dla planów miejscowych w latach 1960 -1990, archiwum WBPP Koszalin i Urząd Gminy Białogard.
- Informacja o stanie środowiska województwa koszalińskiego w latach 1995-1996.
- Analiza map: topograficznych, geologicznych i geomorfologicznych przeglądowych oraz mapy glebowo-rolniczej i siedlisk leśnych.

Materiały Geologa Wojewódzkiego – Urząd Wojewódzki w Koszalinie: Inwentaryzacja złóż i wyrobisk kopalin, wyk. Przeds. Geologiczne w Warszawie „POLGEL” 1996 r. oraz zlokalizowanie i charakterystyka złóż torfowych wyk. Instytut Melioracji i Użytków Zielonych, Falenty 1996 r.

Materiały Nadleśnictwa Świdwin – Program ochrony przyrody 1998 r.

Praca pod tytułem „Polski Region Bałtycki w Europejskiej strategii ekorozwoju” Instytut Problemów Ekorozwoju Fundacji ECOBALTIC (pod red. J. Kołodziejskiego, część autorstwa M. Przewoźniaka), Gdańsk 1993 r.

Informator o stanie środowiska woj. koszalińskiego PIOŚ – Inspektorat w Koszalinie 1997r.

Program gazyfikacji gminy Białogard – „GAZSYSTEM” Koszalin, 1996 r.

„Program małej retencji w wojew. Koszalińskim na lata 1997-2015”. WZM i UW w Koszalinie, grudzień 1996 r.

- „Wojewódzki program zalesienia gruntów rolniczo nieużytecznych w latach 1995-2000”. Urząd Wojewódzki w Koszalinie, wrzesień 1995 r.
- Opracowanie fizjograficzne dla potrzeb planu zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard. Oprac. mgr Halina Świnicka WBPPAiNB Koszalin - 1989 r.
- Ochrona Środowiska 1998. Urząd Statystyczny w Koszalinie Koszalin, grudzień 1998 r.
- Opracowanie fizjograficzne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Białogard w skali 1: 10 000 wyk. Biuro Studiów i Projektów Rozwoju Przestrzennego Województwa – Szczecin 1986 r. (autor J. Majka) – archiwum TBPP w Koszalinie.
 - Publikacje: „Polski Region Bałtyku w Europejskiej strategii ekorozwoju” Instytut Problemów Ekorozwoju Fundacji ECOBALTIC” (praca M. Przewoźniaka – ocena potencjału środowiska przyrodniczego).
 - „Środowisko przyrodnicze Dorzecza Parsęty” Instytut Badań Czwartorzędu Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu 1998 r. – Torfowiska dorzecza Parsęty – autor J. Jasnowska, S. Markowski; Rys szaty roślinnej dorzecza Parsęty – autor W. Żukowski; Ichtyofauna dorzecza Parsęty – autor T. Heese; Awifauna dorzecza Parsęty – autor J. Antczak, W. Górski.
 - Waloryzacja przyrodnicza gminy Białogard Biuro Konserwacji Przyrody, Szczecin 2002 r.
 - Materiały Nadleśnictwa Białogard: „Świdwiński Park Krajobrazowy – projekt”, „Program ochrony przyrody w lasach Nadleśnictwa Świdwin 1998 r.
 - Informator o stanie środowiska w woj. Koszalińskim PIOŚ Koszalin 1997 r.
 - Materiały informacyjne Urzędu Gminy Białogard, Nadleśnictwa Białogard.
 - Wytyczne Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie.
 - Mapy: topograficzna 1:25000, 1:10000, mapa siedlisk leśnych i drzewostanów 1:25000, mapa kompleksów glebowych 1:25000.
 - „Zlokalizowanie i charakterystyka złóż torfowych w Polsce” Instytut Melioracji i Użytków Zielonych Falenty 1996 r.
 - „Inwentaryzacja złóż i wyrobisk kopalin stałych oraz składowisk odpadów na obszarze gm. Białogard” Przedsiębiorstwo Geologiczne w Warszawie 1996 r.
- Gminny program doradztwa na rok 1999 Gmina Sławoborze Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boninie Rejonowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Świdwinie.
- Wyniki produkcji roślinnej w 1997 roku Urząd Statystyczny w Koszalinie, Koszalin, marzec 1998 rok.
- Powszechny spis rolny 1996 rok. Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych i ich działalność pozarolniczą oraz zamierzenia użytkowników gospodarstw do 2000 roku. Urząd Statystyczny w Koszalinie – 1997 rok.
- Strukturalna analiza sektora rolniczego województwa koszalińskiego ODR w Boninie – 1995 r.
- Struktura rolnictwa i wsi wybranych województw północnej części Polski. Janusz Turski Urszula Gołębiowska ODR w Boninie – 1996 rok.
 - Studium zagospodarowania przestrzennego województwa koszalińskiego. Diagnoza – Rolnictwo mgr inż. Halina Antończak WBPP w Koszalinie, wrzesień 1996 r.
 - Warunki przyrodnicze produkcji województwa koszalińskiego. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach Puławy – 1982 r.
 - Przetwórstwo rolno – spożywcze województwa koszalińskiego Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boninie.
- Informator 1998 rok. „Powszechny spis rolny” – 1996 r.
- Ludność i aktywność ekonomiczna ludności związanej z rolnictwem. Urząd Statystyczny w Koszalinie, 1997 r.
- Informacje z Działu Rolnego Urzędu Gminy w Sławoborzu.
- Informacje z AWRSP/OT w Koszalinie.
- „Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dla gmin dorzecza Parsęty – gm. Białogard” – Przeds. Inżynierii Środ. Sp. z o.o. EKOWODROL, Koszalin 1999 r.
 - „Studium programowe rozwoju gazyfikacji woj. koszalińskiego w warunkach podmiany paliw stałych” – Biuro Projektów gazownictwa GAZOPROJEKT, Wrocław 1993 r.
 - „Koncepcja programowa gazyfikacji gm. Sławoborze” – Przeds. Produkcyjno-Usługowe PETRICO Sp. z o.o., Karlino 1998 r.
 - „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sławoborze” – PUP „AVISTA” Sp. z o.o. PZITB w Koszalinie – zespół projektowy pod kierunkiem mgr inż. arch. G. Pawlak – 2000 r.
 - „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świdwin” – PUP „AVISTA” Sp. z o.o. PZITB w Koszalinie – zespół projektowy pod kierunkiem mgr inż. arch. G. Pawlak – 2000 r.
 - materiały do „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rymań” – zespół projektowy pod kierunkiem mgr inż. arch. W. Wojciechowskiego.

II

PODSTAWOWE INFORMACJE O GMINIE, JEJ FUNKCJE GOSPODARCZE POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY, POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE

Wiejska gmina Białogard położona jest w północno-wschodniej części województwa Zachodniopomorskiego, przy dwóch ważnych szlakach komunikacyjnych – drodze krajowej Nr 6 relacji Szczecin – Gdańsk i drodze wojewódzkiej Nr 163 Kołobrzeg – Wałcz.

Obszar gminy otacza tereny powiatowego miasta Białogardu, ważnego węzła komunikacji drogowej i kolejowej, będącego dużym w regionie ośrodkiem administracyjno-usługowym i przemysłowym. Od strony północnej graniczy z gminami: Karlino i Biesiekierz, od strony wschodniej z gminą Świeszyno, od południa z gminami: Tychowo, Połczyn Zdrój i Rąbino, zaś od zachodu z gminą Sławoborze.

Gmina Białogard posiada ściśle powiązania geograficzne, gospodarcze i społeczne zarówno z leżącym w centrum jej obszarów miastem powiatowym jak i otaczającymi ją gminami. Powiązania te zaowocowały utworzeniem „Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty” i powołaniem „Stowarzyszenia Inicjatyw Społeczno – Gospodarczych” 4 gmin (Miasto Białogard, Miasto-gmina Karlino, gminy wiejskie Białogard i Tychowo). Celem tych związków jest utrzymanie walorów bioklimatycznych, przyrodoleczniczych i uzdrowiskowych, oraz ochrona środowiska obszarów dorzecza Parsęty. Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno – Gospodarczych czterech gmin jako podstawowe zadanie ma promocję gmin, wspieranie przedsięwzięć gospodarczych i organizacyjnych ograniczających bezrobocie, tworzenie miejsc pracy, popieranie rozwoju terenów wiejskich i pobudzanie aktywności społeczeństwa gminy.

Dzięki tym inicjatywom można było w ostatnich latach zająć się rozbudową szkoły w Pomianowie, budową wspólnego wysypiska śmieci w gminie Karlino, adaptacją obiektu na szkołę w Stanominie, budową gazociągu w Kościernicy, gazyfikacją gminy i budową wodociągów wiejskich w Lulewicach, Żelimusze, Nosówce i Stojkowie – a więc szeregiem inwestycji poprawiających warunki bytowania ludności wiejskiej i stwarzających lepsze warunki do rozwoju inwestycji gospodarczych.

Powierzchnia gminy wynosi 328 km²

Struktura użytkowania gruntów przedstawia się następująco:

	ha	ha	%
POWIERZCHNIA GMINY OGÓŁEM	32.793	-----	100
użytki rolne	18.594	-----	56,7
grunty orne	-----	12.771	-----
sady	-----	91	-----
użytki zielone	-----	5.732	-----
Grunty pod lasami i zadrzewieniami	11.550	-----	35,2
Grunty pod wodami	358	-----	1,1
Użytki kopalne	30	-----	0,09
Tereny komunikacyjne	871	-----	2,6
Tereny osiedlowe	557	-----	1,6
		zabudowane	-----
		402	-----
		niezabudowane	-----
		32	-----
		zieleni	-----
		123	-----
Tereny różne	68	-----	0,2
Nie użytki	765	-----	2,3
Powierzchnia wyrównawcza	6	-----	----

Położenie na Równinie Białogardzkiej, posiadającej stosunkowo korzystne warunki dla rolnictwa, duży udział użytków rolnych (56% powierzchni gminy), różnorodność środowiska przyrodniczego jak łąki, bagna, lasy (35% powierzchni gminy), jeziora, czyste rzeki oraz zasoby naturalne w postaci surowców budowlanych (kruszywo mineralne, glina), torfów, złoża gazu ziemnego – są podstawowym bogactwem i one też określiły funkcje gospodarcze gminy Białogard.

Podstawowymi funkcjami gminy są przede wszystkim rolnictwo i leśnictwo, bardzo słabo rozwinięta w stosunku do walorów gminy turystyka, rozwinięta i rozwijająca się hodowla ryb, oraz szczątkowo – funkcja przemysłowa (przemysł drzewny i rolno-spożywczy).

Rolnictwo stanowiące główne źródło utrzymania ludności przeżywa podobnie jak w całym kraju regres inwestycyjny. Ponadto na obszarach „popegeerowskich” (47% użytków rolnych w zasobach Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa) trwają procesy restrukturyzacji i tam w dużej mierze ludność utrzymuje się z dorywczych prac i zasiłków.

Nie mniej jednak funkcja ta nadal jest szansą rozwoju gospodarczego gminy.

Leśnictwo – chociaż obszarowo znaczące (11.500 ha = 37% powierzchni gminy) i o dużych zasobach surowcowych nie jest wielką pozycją na rynku pracy. Daje niewielkie zatrudnienie dla miejscowej ludności (rzędu kilkuset osób), która w większej mierze korzysta z bogatego runa leśnego i myślistwa – stanowiących dodatkowe źródło utrzymania.

Gmina Białogard pod względem zajmowanego obszaru należy do większych w Województwie Zachodniopomorskim; plasuje się na 15 pozycji wśród 114 gmin województwa.

W innych kryteriach zajmuje gorsze lokaty, a często jedno z ostatnich miejsc.

I tak pod względem:

▪ liczby ludności	38 miejsce
▪ gęstości zaludnienia na 1 km ²	85 miejsce
▪ użytków rolnych w ha	6 miejsce
▪ liczby podmiotów gosp. narod.	84 miejsce
▪ pracujących w gosp. narod.	80 miejsce
▪ bezrobotnych ogółem	86 miejsce
▪ bezrobotnych w wieku mobilnym	87 miejsce
▪ bezrobotnych w wieku produkcyjnym	107 miejsce
▪ dochodów gminy na 1 mieszkańca	107 miejsce
▪ wydatków budżetowych na 1 mieszkańca	109 miejsce
▪ zasobów mieszkaniowych ogółem	42 miejsce
▪ liczby osób na 1 mieszkanie	109 miejsce

Tylko rozwój gospodarczy gminy i jej podstawowych funkcji pozwoli na wyrównanie tych dysproporcji. Szans rozwoju gminy należy szukać w szybkiej restrukturyzacji rolnictwa, w pełnym wykorzystaniu jego możliwości gospodarczych, odtworzeniu i rozwoju jego potencjału, w rozwoju przemysłu opartego na bazie surowców miejscowych, oraz w rozwoju turystyki, rzemiosła i usług.

POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE

Z najbliższymi miastami powiatowymi – Koszalinem i Świdwinem Białogard powiązany jest drogą krajową, wojewódzką i drogami powiatowymi. Przez północną część gminy przebiega droga krajowa Nr 6 relacji Szczecin – Gdańsk, a na kierunku północ-południe droga wojewódzka Nr 163 Kołobrzeg – Wałcz. Gęsta sieć dróg powiatowych łączy komunikacyjnie gminę Białogard z ościennymi gminami.

Zarówno z miastami powiatowymi jak też gminami ościennymi gmina Białogard jest powiązana gospodarczo poprzez rynek pracy, związki podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy, infrastrukturę społeczną (zdrowie, kultura, oświata itp.), infrastrukturę techniczną: linie przesyłowe energetyczne, GPZ w Białogardzie; zaopatrzenie w gaz gmin Białogard, Sławoborze, Świdwin, Rąbino, Karlino, z kopalni gazu znajdującej się w Ciechnowie gm. Sławoborze itp.

Specyficznym elementem powiązań zewnętrznych jest środowisko przyrodnicze. Należy tu podkreślić znaczenie kontynuacji systemów ekologicznych wynikających z uwarunkowań sąsiednich gmin. Ważnym związkiem z gminami: Świdwin, Sławoborze, Rąbino, Karlino, jest i pozostanie prowadzenie wspólnej polityki proekologicznej. Dla spójnych działań m.in. w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i wspólnego gospodarowania zasobami przyrody gmina Białogard jest członkiem Stowarzyszenia Gmin Dorzecza Parsęty. Do spójnych systemów łączących gminy dorzecza należy zaliczyć system korytarzy ekologicznych, wspólne – obejmujące tereny sąsiadujących ze sobą gmin – obszary szczególnej ochrony przyrodniczej wartościowych elementów przyrody ożywionej i nieożywionej, wspólna polityka rozbudowy systemów wodociągowo-kanalizacyjnych, systemu retencji na rzece Parsęta i wiele innych zagadnień.

2. DEMOGRAFIA

dane ogólne o ludności wg stanu na 31 grudnia 2000 r.

lata		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹
ludność ogółem		8090	8053	8164	8102	8136	8154	8252	8266	8255	8238	8136
w tym:	mężczyźni	4113	4101	4183	4154	4165	4165	4207	4230	4210	4119	4076
	kobiety	3977	3952	3981	3948	3971	3989	4045	4036	4045	4119	4060
kobiet na 100 mężczyzn		97	96	95	95	95	96	96	96	96	100	99
osób na 1 km ²		24	24	25	24	25	25	25	25	25	25	25
migracje - saldo		-161	-127	-130	-106	-38	-18	-3	-8	-13	-72	x

Ekonomiczna struktura wieku

lata		1992	1994	1996	1997	1998	1999	2000 ²
ludność ogółem		8164	8136	8252	8266	8255	8238	8136
w tym w wieku:	przedprodukcyjnym	2723	2658	2634	2603	2556	2668	2555
	produkcyjnym w tym mobilni	4395	4438	4555	4612	4659	4546	4559
		3160	3192	3276	3318	3357	3430	3320
	poprodukcyjnym	1046	1040	1063	1057	1040	1024	1022
starość demograficzna		0,11	0,11	0,12	0,11	0,11	0,11	x

3. STRUKTURA OSADNICTWA

Sieć osadnicza gminy liczy 53 miejscowości, z czego 31 to wsie sołeckie, 5 jednostek ma charakter wsi zwartych, pozostałe 17 to osady lub przysiółki. Jednostki osadnicze pod względem liczby mieszkańców i wyposażenia są wysoce zróżnicowane.

Jedna tylko wieś w gminie należy do dużych: Stanomino liczące 750 mieszkańców; z pozostałych:

- 14 wsi liczy od 2 – 50 mieszkańców
- 8 wsi liczy od 50 – 100 mieszkańców
- 17 wsi liczy od 100 – 200 mieszkańców
- 6 wsi liczy od 200 – 300 mieszkańców
- 7 wsi liczy od 300 – 400 mieszkańców

Taki układ osadnictwa w znacznym stopniu różnicuje warunki życia mieszkańców. W strukturze osadnictwa gminy wyróżniają się następujące 3 grupy wsi:

- jednostki pozbawione wszelkich usług podstawowych, nawet elementarnych; do tej grupy należą wsie liczące do 100 mieszkańców
- jednostki o podstawowym wyposażeniu – wsie liczące 200 – 300 mieszkańców
- jednostki o poszerzonym wyposażeniu

Funkcję ośrodka regionalnego pełni powiatowe miasto Białogard, które równocześnie spełnia rolę najważniejszego w gminie ośrodka obsługi ludności z racji swego bogatego wyposażenia, oraz z uwagi na położenie w centrum gminy i dostępność komunikacyjną.

Rolę gminnego ośrodka usługowego szczególnie w zakresie technicznej obsługi rolnictwa spełnia również największa w gminie wieś Stanomino, licząca 750 mieszkańców, i najlepiej w gminie wyposażona jest we wszelkiego rodzaju usługi z rozwiniętym rzemiosłem, zakładami produkcyjnymi, i kadrą wykształconych fachowców.

W rozproszonej strukturze osadnictwa dla licznych małych wsi, przysiółków i osad rolę podstawowych ośrodków obsługi (oprócz oczywiście Białogardu i Stanomina) pełnią wsie: Pomianowo, Podwilcze, Nasutowo i Białogórzyno. Są one częściowo wyposażone w poszerzone zakresy usług. Mają one duże możliwości rozwojowe w wielu kierunkach.

¹ W roku 2010 ludność ogółem wynosiła 7751, w tym mężczyźni: 3938, kobiety: 3813, migracje – saldo: -29 (źródło: UStat SVS)

² W roku 2010 ludność ogółem wynosiła 7751, w tym wieku: przedprodukcyjnym: 1698, produkcyjnym: 5043, poprodukcyjnym: 1010 (źródło: UStat SVS).

Możliwości rozwojowe posiada ponadto kilkanaście innych wsi z uwagi na swoją wielkość, majątek trwały, położenie lub też inne walory. Do tej grupy zaliczyć można miejscowości: Byszyno, Wygodę, Przegonię, Moczyłki, Redlino, Trzebiele – z uwagi na swoje położenie przy drodze wojewódzkiej Nr 163, co ma duże znaczenie dla lokalizacji i rozwoju wszelkiego rodzaju usług, rzemiosła, obsługi ruchu tranzytowego i zaplecza turystyki.

Z innych względów możliwości rozwoju posiadają:

- Pękanino - bezpośrednie sąsiedztwo z Białogardem co stwarza możliwość lokalizowania obiektów związanych z rozwojem miasta
- Kościernica - wieś sołecka o 370 mieszkańcach z dobrze rozwiniętym rolnictwem indywidualnym, zwartej zabudowie i dużym zainwestowaniem kubaturowym
- Nosówko – wieś sołecka o 155 mieszkańcach, ze stacją kolejową przy linii Białogard – Koszalin i dużą składnicą drewna z możliwościami rozwoju bazy magazynowo-składowej
- Rogowo – wieś sołecka o 329 mieszkańcach położona bezpośrednio przy Białogardzie z dobrze rozwiniętym rolnictwem indywidualnym, usługami i rzemiosłem produkcyjnym (tartaki) o zwartej zabudowie
- Dębczyno – wieś sołecka o 168 mieszkańcach położona w bezpośrednim sąsiedztwie Białogardu; na obszarze wsi tereny ujęcia wody dla miasta, dobrze rozwinięte rolnictwo indywidualne, plantacje truskawek i innych owoców.
- Rościno – wieś sołecka o 200 mieszkańcach, pięknie położona, z elektrownią wodną na rzece bogatej w ryby; wieś ciesząca się zainteresowaniem ludności miejskiej z pobliskich miast – realizowanie domów letniskowych.
- Zaspy Małe – wieś indywidualna o 100 mieszkańcach, położona wśród lasów na enklawie użytków rolnych posiada duże możliwości rozwoju agroturystyki i turystyki specjalizowanej (wędkarstwo).

Pozostałe miejscowości nie wykazują tendencji rozwojowych i zaliczyć je można do jednostek monofunkcyjnych, elementarnych - w większości o tendencjach stagnacyjnych, a nawet zanikowych. Inwestowanie zatem winno być skierowane w pierwszej kolejności do wsi rozwojowych i obliczone na równomierny i komplementarny rozwój wszystkich funkcji społeczno-gospodarczych.

4. MIESZKALNICTWO

Zasoby mieszkaniowe gminy wg stanu na dzień 31 XII 1997 r. przedstawiają się następująco:

▪ ilość budynków mieszkalnych	1 476
▪ ilość mieszkań w budynkach	2 143
▪ ilość izb	8 131
▪ m ² powierzchni użytkowej	145 794

Okolo 93% zasobów mieszkaniowych gminy znajduje się w budynkach wzniesionych jeszcze przed 1945 rokiem. W zabudowie mieszkaniowej przeważa budownictwo jednorodzinne (około 75%) typowo zagrodowe z towarzyszącymi budynkami gospodarczymi. W centralnej i północno-wschodniej części gminy zachowała się spora liczba budynków mieszkalnych, inwentarskich i magazynowych o konstrukcji szachulcowej, które rzadko lub źle remontowane powoli ulegają zupełnej dewastacji i ruinie. Większość obiektów jest w złym stanie technicznym i wymaga niezwłocznych remontów, często kapitalnych.

W należytym stanie i dobrze utrzymane są budynki stanowiące własność Lasów Państwowych, Spółdzielni Mieszkaniowych, oraz wszystkie budynki wzniesione w latach 1970-1999. Komunalne zasoby mieszkaniowe na które składają się 22 budynki o powierzchni użytkowej 1890 m² – w 90% są w bardzo złym stanie technicznym, wymagającym gruntownych remontów, a 5 budynków przeznaczonych jest do likwidacji.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że zasoby mieszkaniowe nie należą do najmocniejszych atutów gminy. Niezwłoczne przystąpienie do remontów i modernizacji istniejących budynków, a także wypełnianie ubytków nowym budownictwem staje się jednym z warunków rozwoju gminy.

5. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

ADMINISTRACJA

Rolę centrum administracyjno – usługowego dla gminy pełni powiatowe miasto Białogard; zlokalizowane są tu wszystkie instytucje administracji państwowej i samorządowej działające na rzecz gminy. W nielicznych wsiach zlokalizowanych jest jedynie 6 placówek ochotniczej straży pożarnej, 3 Leśnictwa LP. oraz administracje przedsiębiorstw i spółdzielni działających na terenie gminy. Sieć urzędów, instytucji i placówek administracyjnych jest dobrze rozwinięta, w pełni zaspokaja potrzeby w tym zakresie i nie wymaga rozbudowy.

OŚWIATA I WYCHOWANIE

W gminie **działają 3 szkoły podstawowe prowadzące** również oddziały przedszkolne; są one zlokalizowanych we wsiach:

▪ Kościernica	11 oddziałów	236 uczniów	1 oddz. przedszkolny
▪ Rogowo	13 oddziałów	301 uczniów	2 oddz. przedszkolne
▪ Stanomino	7 oddziałów	112 uczniów	1 oddz. przedszkolny

Sieć szkolnictwa podstawowego ukształtowała się w wyniku reformy oświaty.

Są to szkoły nieduże, zlokalizowane w budynkach o dobrym stanie technicznym. W gminie **działają dwa gimnazja** zlokalizowane w Pomianowie i Stanominie. Pozostała część młodzieży gminy uczęszcza do gimnazjum i liceum w Białogardzie, Karlinie i Tychowie.

OCHRONA ZDROWIA

Na terenie gminy funkcjonują dwa gabinety lekarskie Niepublicznego Zakładu Opieki Społecznej „Esculap” w Białogórzynie i Stanominie, oraz Wiejskie Ośrodki Zdrowia w Buczku i Podwilczu. Ponadto ludność gminy korzysta z opieki zdrowotnej prowadzonej przez przychodnie specjalistyczne, pogotowie ratunkowe i szpital powiatowy w Białogardzie.

KULTURA

Brak jest wiejskiego domu kultury. W 15 miejscowościach działają świetlice wiejskie, oraz Gminna Biblioteka w Podwilczu posiadająca swoje filie w Stanominie, Rogowie i Pomianowie.

HANDEL, GASTRONOMIA

W gminie funkcjonuje łącznie 112 placówek handlu detalicznego i hurtowego. Sieć punktów handlowych układu się nierównomiernie. Jest wiele miejscowości pozbawionych sklepów. Usługi gastronomiczne prowadzone są w 8 obiektach usługowych – 1 zajazd, oraz 4 kawiarnie i 3 punkty gastronomiczne. Handel jest domeną sektora prywatnego i o rozwoju sieci usług decydują przede wszystkim względy ekonomiczne i siła nabywczą miejscowej ludności. Niedostatek sieci placówek handlowych uzupełnia handel obwoźny.

SPORT I REKREACJA

W gminie działają kluby LZS i SKS zrzeszające zawodników w 8 sekcjach piłki nożnej, siatkowej i tenisa stołowego. Gmina jest bardzo uboga w urządzenia sportowe. Istnieją tu jedynie przyszkolne boiska sportowe i 8 nieurządzonych boisk wiejskich na terenach nieużytkowanych rolniczo. Podobnie – oprócz kąpieliska z zapleczem w Byszynie gmina nie posiada żadnej bazy turystycznej – wypoczynkowej i urządzonych terenów rekreacyjnych.

6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SFERY SPOŁECZNEJ I FUNKCJONOWANIA GOSPODARKI

SFERA SPOŁECZNA

W procesach demograficznych gminy na przestrzeni ostatnich 20 lat nie zachodziły w zasadzie istotne zmiany. Ludność, która liczyła w 1980 r. 8233 osoby w roku 2001 liczy nadal niewiele ponad 8 tysięcy (8136³ osób – grudzień 2000 r.). podobnie nie uległa też zasadniczej zmianie ekonomiczna struktura wieku ludności i pozostałe wskaźniki demograficzne. Sądzić należy, że pod tym względem gmina osiągnęła optymalne wielkości i liczba ludności gminy będzie się utrzymywała przez następne 20 lat na poziomie około 8 000 mieszkańców. Zmiany nastąpiły jedynie w wewnętrznych strukturach ludnościowych poszczególnych jednostek osadniczych; spowodowane one były upadkiem PGR i związanymi z nim procesami restrukturyzacyjnymi rolnictwa. Sieć osadnicza gminy licząca ogółem 53 jednostki charakteryzujące się małą ilością mieszkańców, w większości jednofunkcyjne, pozbawione rzemiosła, usług podstawowych, z niewielkimi w złym stanie technicznym zasobami mieszkalnymi. Spośród licznych jednostek osadniczych jedynie wieś Stanomino (750 mieszkańców) swoją wielkością, wyposażeniem w infrastrukturę społeczną i techniczną, różnorodnością funkcji gospodarczych rolniczych, przemysłowych, rzemiosła i usług zapewnia właściwy rozwój i standardowe warunki bytowania ludności.

Kierowanie gminnych środków inwestycyjnych infrastruktury społeczno-technicznej w rozwój sieci osadniczej winno dotyczyć przede wszystkim jednostek osadniczych ludnościowo większych, wielofunkcyjnych i już częściowo wyposażonych w usługi.

Należą do nich: Stanomino, Białogórzyno, Byszyno, Czarnowęsy, Dębczyno, Kościernica, Nasutowo, Podwilcze, Pomianowo i Rogowo. Wsie te w sieci osadniczej gminy spełniać powinny rolę podstawowych jednostek osadniczych. Inwestycje infrastrukturalne przyniosą nie tylko poprawę warunków bytowania mieszkańców, ale również mogą przyczynić się do ożywienia gospodarki (nowe inwestycje) i wzrost ludnościowy. Nowe warunki uatrakcyjnią gospodarczo tereny, a w ślad za nowymi inwestycjami w sektorze wytwórczym – ograniczą odpływ ludności z gminy.

Pozostałe jednostki wykazują tendencje stagnacyjne lub zanikowe.

UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

Podstawową funkcją gospodarczą gminy jest rolnictwo. Z ogólnej powierzchni gminy wynoszącej 32793 ha użytki rolne zajmują 56,7%, to jest 18936 ha, w tym grunty orne 12889 ha.

W strukturze własnościowej użytków rolnych przeważa nieznacznie własność prywatna. Nadal jednakże 44,9% użytków rolnych stanowi własność AWRSP. Co prawda około 94% tych gruntów jest dzierżawionych przez użytkowników prywatnych i 6 spółek produkcyjnych i przetwórstwa rolno-spożywczego, to jednak procesy restrukturyzacyjne nie zostały zakończone i trwają nadal, a sprawy własnościowe wymagają ostatecznego załatwienia. Gospodarze indywidualni gospodarują na 12715 ha użytków rolnych, z tego na prawach własności posiadają jedynie 8926 ha. Działalność rolną prowadzi 966 gospodarstw indywidualnych.

Gospodarka indywidualna jest rozdrobniona. Przeszło połowa liczby gospodarstw indywidualnych (52%) gospodaruje na areale od 1,0 – 5,0 ha. Dalsze 25% stanowią gospodarstwa o pow. 5,0 – 15 ha. Należy powstrzymać tendencje do dalszego rozdrobnienia gospodarki indywidualnej (dzielenie istniejących gospodarstw na mniejsze celem uzyskania zasiłków rodzinnych i uniknięcia płacenia podatku od nieruchomości i promować tworzenie gospodarstw pełnorolnych, specjalistycznych, wielozawodowych, oraz grup producenckich.

Gmina Białogard o typowo rolniczym charakterze posiada korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa. Warunkiem rozwoju tej funkcji gospodarczej jest ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz wzbogacanie jej walorów przyrodniczo-glebowych drogą szeregu zabiegów agrotechnicznych, a przede wszystkim wapnowanie i meliorowania.

Warunkiem rozwoju rolnictwa i pozostałych dziedzin gospodarki w gminie jest również pełne wykorzystanie majątku trwałego i powstrzymanie procesów dekapitalizacji.

W wyniku upadłości PGR i innych zmian ustrojowych zostało opuszczonych i niszczone wiele obiektów magazynowo-składowych, produkcji zwierzęcej, warsztatowych, przemysłowych i gospodarczych; takich jak: obory, jałowniki, stodoły, kuźnie, warsztaty naprawcze, gorzelnie, tuczarnie i obiekty usługowe, budynki byłych sklepów, szkół itp. Wykonana do potrzeb niniejszego opracowania inwentaryzacja urbanistyczna zawiera szczegółową lokalizację tych obiektów.

W ogólnej powierzchni gminy Białogard przeważają użytki rolne, które stanowią 56,70% tej powierzchni. W następnej kolejności są użytki leśne i grunty zadrzewione, które stanowią 35,22% ogólnej powierzchni gminy.

³ W roku 2010 - 7751 osób

STRUKTURA WŁADANIA

Mienie komunalne gminy Białogard stanowią: drogi gminne, grunty rolne, tereny zabudowane, lasy i zadrzewienia oraz tereny różne (wzrostki po eksploatacji surowców, wysypiska śmieci, nieużytki itp.).

Głównymi elementami należącymi do gminy są drogi gminne, obiekty użyteczności publicznej (szkoły, świetlice, remizy OSP, budynki administracji samorządowej itp.), oraz wysypisko śmieci, a także wodociąg i oczyszczalnia ścieków.

W strukturze własnościowej użytków rolnych przeważa własność prywatna i stanowi 49,15% z ogólnej powierzchni tych użytków. Natomiast gospodarze indywidualni na prawach własności posiadają 48,0% pow. użytków rolnych. Własność państwowa dotyczy 44,96% powierzchni użytków rolnych. Z własności państwowej dominuje AWRSP/OT Szczecin Filia Koszalin, która posiada 42,74% powierzchni użytków rolnych. Te użytki rolne są w przeważającej części dzierżawione. Wg informacji na dzień 31.12.1999 r. uzyskanej w AWRSP/OT Szczecin Filia w Koszalinie, Gospodarstwo Skarbowe Białogard ma rozdysponowane 92,6% swoich gruntów, zaś Gospodarstwo Skarbowe Stanomino ma rozdysponowane 94,0% swoich gruntów. Natomiast grunty przejęte przez AWRSP z Państwowego Funduszu Ziemi i z innych tytułów zostały rozdysponowane w 60,0%. Na dzień 31 grudnia 1999 r. AWRSP sprzedała na terenie gminy Białogard ze swoich zasobów 1728,25 ha gruntów ogółem. Stanowi to 16,2% z powierzchni gruntów ogółem przejętych przez AWRSP. Natomiast grunty dzierżawione od AWRSP stanowią 61,6% z ogólnej powierzchni gruntów przejętych. Porównanie ilości gruntów sprzedanych do ilości gruntów dzierżawionych nie jest najkorzystniejsze. Dzierżawa to jest forma przejściowa w zagospodarowaniu gruntów będących w zasobach AWRSP. Należałoby czynić starania aby chętnych na wykupienie gruntów i budynków było więcej. Ale to musi być też odpowiednia polityka państwa. Dzierżawa jest najbardziej popularną formą zagospodarowania mienia po byłych PGR-ach (dzierżawa nieruchomości z jednoczesnym wykupem majątku ruchomego). Jest to zrozumiałe ze względu na ograniczenia kapitałowe. Dzierżawca podpisując umowę uzyskuje prawo pierwokupu, z którego po kilku latach użytkowania gospodarstwa może skorzystać. Przewiduje się, że w najbliższych latach umocnieniu ulegną tendencje do tworzenia większych obszarowo gospodarstw. Jednakże proces ten zależeć będzie w dużym stopniu od środków finansowych kierowanych dla wsi i rolnictwa oraz umotywowania samych rolników. Realizacja przebudowy struktury rolnej winna uwzględniać problem ograniczonych możliwości finansowych rolników oraz brak zainteresowania wkładania większego kapitału w wolno rentującą specyficzną branżę, jakie tworzy rolnictwo. Stąd konieczne są różne formy kredytowania, długofalowych dzierżaw, leasingu. Wymagałoby to jednak zmiany przepisów tak, aby dzierżawca mógł również korzystać z preferencyjnych kredytów na zagospodarowanie. Bardzo ważną rolę mogłoby odegrać wprowadzenie prawa o „ziemi rolniczej” sprzedawanej na preferencyjnych warunkach wyłącznie rolnikom. Dotyczyłoby to zwłaszcza ziem o wyższej bonitacji (I – IV klasy). Ziemia taka nie mogłaby być użyta na inne cele, a w przypadku zaprzestania produkcji rolnej przez właściciela – odsprzedawane państwu w celu uzupełnienia innego gospodarstwa rolnego.

Struktura własnościowa gruntów rolnych jest następująca:

1. Grunty Skarbu Państwa z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	8.361 ha = 44,96%
z tego: grunty wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa	
7.946 ha = 42,74%, grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego	395 ha = 2,12%, pozostałe
grunty Skarbu Państwa	20 ha = 0,10%.
2. Grunty Skarbu Państwa przekazane w wieczyste użytkowanie	3 ha = 0,01%.
3. Grunty państwowych osób prawnych	3 ha = 0,01%.
4. Zasób gruntów komunalnych	8 ha = 0,04%.
5. Pozostałe grunty gmin i związków międzygminnych	279 ha = 1,50%.
6. Grunty osób fizycznych	9.140 ha = 49,15%
7. Grunty Spółdzielni	70 ha = 0,38%
8. Grunty kościołów i związków wyznaniowych	161 ha = 0,87%
9. Grunty osób prawnych nie zaliczone do ww. grup	569 ha = 3,08%.
Razem użytków rolnych	18.594 ha = 100%

III
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA
ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

1. ANALIZA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ ŚRODOWISKA.

1.1. Rzeźba terenu, geomorfologia

Gmina Białogard położona jest w jednostce fizyczno-geograficznej Równina Białogardzka, stanowiącej część składową Pobrzeża Koszalińskiego, które zajmuje środkowo-północną nadbałtycką część Pojezierza Zachodnio-pomorskiego (wg podziału J. Kondrackiego).

Teren wznosi się od wysokości 11,3 m n.p.m. w rejonie ujścia rz. Radwi do Parsęty (granica z m. Karlino) do 95,1 m n.p.m. we wzniesieniu w m. Góry. Generalnie pochylony jest w kierunku północno-zachodnim. Rzeźba terenu na przeważającej części gminy jest stosunkowo mało urozmaicona, lekko faliste powierzchnie wzniesione średnio 20,0-30,0 m n.p.m. w części północnej, 30,0-40,0 m n.p.m. w części południowej, urozmaicają rozcięcia dolin rzecznych i obniżeń wytopiskowych oraz pagórki kemowe występujące głównie w części wschodniej i południowej. Pagórki noszą lokalne nazwy: Lipia Góra wys. 79,8 m n.p.m. (w lesie na S od m. Laski), Góra Świerkowiec (m. Gruszewo), Dębowa Góra (w pobliżu m. Zaspę Małą), Góra Dąbrowica (las k. Żytelkowa), Góra Niwka (m. Żytelkowo), Góra **Kościernicka** (m. Kościernica), Góra Krężoł i pagór Czarnogóra (m. Rościno), Góra Płaskosz (m. Czarnowęsy), Trudna Góra (pomiędzy m. Stanomino i Łączno). Większe rozmiarowo wzgórza występują w rejonie m. Zagórze, Góry, Gruszewo, Zaspę Małą; są to kemy porośnięte lasami. Dolina rzeki Parsęty przecina obszar gminy z południowego wschodu na północny-zachód, oddzielając go na dwie części. Parsęta w obrębie gminy Białogard jest typową rzeką niziną, płynie płaską, o niskich brzegach doliną, silnie meandrując, głównie w części powyżej m. Białogardu. W obrębie gminy Białogard Parsęta przyjmuje nieomal wszystkie większe swe dopływy: prawobrzeżne rz. Leśnicę i Radew, lewobrzeżne Mogilicę, Topiel i Pokrzywnicę. Dopływy te łącznie z wpadającymi do nich strumieniami często płynącymi w wyraźnych erozyjnych dolinkach w części południowej gminy oraz licznymi rowami melioracyjnymi odwadniającymi torfowiska i podmokłe łąki w części północnej tworzą gęstą, dobrze rozwiniętą sieć rzeczna.

Współczesna rzeźba terenu jest efektem działalności lądolodu, okresu ostatniego zlodowacenia bałtyckiego-stadiału pomorskiego, procesów erozji i akumulacji działających po ustąpieniu lodowca oraz działalności gospodarczej człowieka przekształcającej środowisko przyrodnicze dla swoich potrzeb. Pod względem geomorfologicznym w krajobrazie wyróżnić można następujące jednostki i formy geomorfologiczne:

- wysoczyznę moreny dennej stanowiącą tło krajobrazu o rzeźbie niemal płaskiej w części północnej (20-40 m n.p.m.) o rzeźbie lekko falistej w części południowej (30-50 m n.p.m.). Wysoczyznę rozcinają doliny rzek, w wielu miejscach o charakterze przełomowym, liczne obniżenia wytopiskowe i rozlewiskowe oraz urozmaicają pagórki kemów,
- fragment pradoliny pomorskiej przebiegającej równoleżnikowym pasem przez południową część gminy. Dołączają do niej niewielkie powierzchnie sandrowe. Jest to obszar częściowo wykorzystany przez doliny rzek Radwi i Parsęty, a w części zachodniej przecinający doliny Mogilicy, Topieli, Pokrzywnicy,
- doliny rzek o zróżnicowanych formach: akumulacyjne, erozyjne, rynnowe (wykorzystujące rynny subglacjalne) oraz rozległe obniżenia zastoiskowe (m. in. rozlewisko rzeczne Parsęty na NE od Białogardu) i wytopiskowe,
- wzgórza kemowe i niskie pagórki morenowe o wysokościach względnych 10 m do 40 m (najwyższy kem w m. Góry o wys. 40 m) oraz wał ozowy na SE od Podwilcza.

1.2. Geologia

Podłoże zbudowane jest z utworów plejstocenских: glin zwałowych o różnym stopniu spłaszczenia w obrębie wysoczyzn morenowych, z wzajemnie przemieszanych glin, mułków, piasków i żwirów w obrębie wzgórz kemowych i pagórków morenowych oraz z utworów piaszczysto-żwirowych osadzonych przez wody roztopowe lodowca i wody rzeczne w obrębie pradoliny i towarzyszących jej równin sandrowych jak również przez ropy i mułki zastoiskowe osadzające się w rozległych rozlewiskach wód roztopowych. Zagłębienia w powierzchni utworów plejstocenских wypełniają utwory holocenские: piaski, piaski z domieszką humusu i mułki w dnach dolin rzecznych oraz torfy w dolinach rzecznych i obniżeniach wytopiskowych. Miąższość utworów holocenских jest nieduża, w zasadzie sięga 1,0 do 2,5 m, w większych obniżeniach do 5 m (stwierdzone wierceniami w poszukiwaniu złóż kredy w rozpoznaniu geologicznych). Utwory aluwialno bagienne reprezentują tu torfy, w głębszym podłożu gytie (rejon Byszyna, Nosówka, Białogórzyna, Czarnowęsów, Sińce).

W przestrzennym układzie utwory powierzchniowe tworzą dużą mozaikę. Gliny zwałowe występują na całym obszarze gminy w obrębie wysoczyzny moreny dennej -zajmują największą powierzchnię. Piaski i żwiry wodno-lodowcowe związane z pradoliną i sandrami występują w rejonie Byszyna (kompleksy leśne w rejonie jezior Byszyno i Rybackie), pomiędzy m. Czarnowęsami i Górami oraz wzdłuż

całej południowej granicy gminy do m. Podwilcze (tereny zalesione). Piaski, mułki i żwiry rzeczne osadzone przez wody odpływające w kierunku W lub N płynące przez obszary o nieuformowanej jeszcze sieci dolinnej tuż po ustąpieniu lodowca występują w NE części w rejonie Białogórzyno, towarzyszą tu dolinie Radwi oraz w części środkowej okolicy m. Wygody i Rogowo (związane z doliną Parsęty). Iły, mułki, piaski i żwiry budują pagóry kemowe, najrozleglejsze występują na S od Kłépina (Góra Niwka) na E od Zagórza, na E od m. Góry oraz mniejsze i niższe w rejonie m. Zaspy Małe, Pomianowa, Rarwina. Pagórki kemowe są w większości porośnięte lasami. Piaski, żwiry i gliny budują wał ozowy w rejonie Podwilcza. Natomiast utwory zastoiskowe ily, mułki, piaski i margle jeziorne występują w okolicy Żabiniec. Osady holoceniowe głównie torfy występują na całym obszarze wypełniając obniżenia i wytopiska. Największe kompleksy występują na N i NE od Białogardu w rejonie Dargikowa, Kościernicy, Nosówka.

Grubość utworów czwartorzędowych jest dość znacznie zróżnicowana od ca 25 m w Białogardzie do 130 m w Dębczynie (stwierdzone w wierceniach ujęcia wody). Pod utworami czwartorzędowymi zalegają osady trzeciorzędowe reprezentowane przez mioceńskie piaski, ily, muły z wkładkami węgla brunatnego oraz przez oligoceńskie mułowce, mułki glaukonitowe ily septariowe i glinki. Najstarszymi utworami stwierdzonymi w wierceniach są utwory ery mezozoicznej - górnej jury reprezentowane przez margle wapienne oraz mułowce stwierdzone na głębokości od 58 do 141 m ppt. Jednostkę strukturalną podłoża stanowi wał kujawsko-pomorski.

1.3. Hydrografia, stosunki wodne

Gmina Białogard położona jest w dorzeczu Parsęty, w jego środkowej części. Całkowity obszar dorzecza Parsęty wynosi 3150 km, stanowi 1% powierzchni kraju. Parsęta jest rzeką I-go rzędu, uchodzi do Morza Bałtyckiego długość jej wynosi 139,0 km, źródło znajduje się na wys. 137 m n.p.m. (Parsęcko gm. Szczecinek). Jako rzeka nizinna posiada znaczny spadek podłużny wynoszący średnio 1,05‰, ale w górnych partiach jest znacznie wyższy, sięga nawet do 5%. Powoduje to silne erodowanie koryta, a w okresie wezbrań szkody. Rzeka Parsęta przecina obszar gminy Białogard przez środek z południowego-wschodu na północny-zachód na długości ca 40 km, płynie silnie meandrując w dolinie o zmiennej szerokości, o niewysokich brzegach. W gminie Białogard przyjmuje większość swoich dopływów, w tym największy dopływ rzekę Radew.

Wykaz rzek w obrębie gminy Białogard

Rzeka	dług. w km całkowita	dług. w gminie Białogard	szerokość koryta głębokość w m	Pow. dorzecza całkowita w km ²
1	2	3	4	5
Parsęta	139	ca 40 km	10 - 25 3,5 - 4,5	3.150,9
Radew	85	ca 27 km	10 - 20 2,0 - 3,0	1.058,0
Chotla	31	ca 6 km	4-5 1,0	134,8
Mogilica	44	ca 11 km	4-6 2,0	150,3
Topiel	20	ca 14 km	4-5 1,7	brak danych
Pokrzywnica	29	ca 12 km	4-5 1,5	brak danych
Leśnica	42	ca 11 km	2-4 1,0	179,9

Charakterystyczne przepływy Parsęty i Radwi kształtują się następująco:

Parsęta - wodowskaz Białogard

przepływ SNQ - 5,16 m³/s
SSQ - 10,66 m³/s
SWQ - 36,96 m³/s

Radew - wodowskaz Karlino

przepływ SNQ - 5,80 m³/s
SSQ - 10,07 m³/s
SWQ - 27,22 m³/s

Pozostałe rzeki posiadają niewielkie przepływy. Do Parsęty i jej dopływów wpadają liczne drobne dopływy i rowy melioracyjne odwadniające trwałe użytki zielone. Należą tu m.in. rzeka Bukowa dopł. Parsęty, Graniczna dopł. Topieli, Ponik dopł. Pokrzywnicy, Żelężna dopł. Radwi, poza tym liczne rowy bez nazwy. Tworzą wzajemnie powiązany system.

W gminie Białogard (podobnie jak w całej zlewni Parsęty) me występują duże i liczne jeziora. W części południowo-wschodniej w obrębie piaszczystych terenów pradoliny występują dwa jeziora: Byszyno pow. ca 5,0 ha oraz Rybackie ca 15 ha. Na całym obszarze natomiast licznie występują drobne "oczka" wodne w obrębie pól i lasów (około 50-60 sztuk o powierzchni od 15 m do 1,0 ha) oraz kilka utworzonych stawów rybnych. Duże znaczenie w retencji posiadają liczne torfowiska magazynujące wodę. Przekształcenie torfowisk w trwałe użytki zielone, zmeliorowanie tych terenów zachwiało w pewnym zakresie istniejącą równowagę stosunków wodnych w zlewni. Wody podziemne o znacznych zasobach występują w rejonie m. Dębczyno i Łęczno. Poziom wodonośny występuje w utworach piaszczysto-żwirowych plejstoceńskich w dwóch poziomach na głębokości około 40 i 70 m ppt. Są to wody dobrej jakości mieszczące się w I i II klasie.

1.4. Gleby

Gleby zostały wytworzone z utworów lodowcowych: glin zwałowych silnie spłaszczonych, z utworów wodno-lodowcowych i rzecznych: piasków i żwirów oraz z utworów aluwialno bagiennych; torfów, mułów. Dominują gleby typu brunatnego, kwaśne i wylugowano rzadziej bielcowe i pseudobielcowe, lokalnie występują czarne ziemie. Są to gleby mineralne występujące w obrębie gruntów ornych. W podmokłych obniżeniach dolin rzecznych, obniżen wytopiskowych i rozlewiskowych na siedliskach łęgowych, gradowych, bagiennych i torfowiskowych dominują gleby torfowe, torfowo-murszowe, rzadziej czarne ziemie. Są to gleby przeważnie organiczne, a lokalnie mineralne. Gleby na wysoczyznach (brunatne i pseudobielcowe) generalnie użytkowane są jako grunty orne; gleby w dolinach i podmokłych obniżeniach (torfowe, murszowe) jako trwałe użytki zielone: łąki i pastwiska. Rolnicza przestrzeń produkcyjna w gminie Białogard zajmuje 18.594 ha (stan 1.01.2000 r.) tj. 56,7% powierzchni ogólnej. Grunty orne stanowią 68,7%; sady 0,5%; użytki zielone 30,8% (w tym łąki 19,5% a pastwiska 11,3%). Charakterystyczny dla gminy Białogard jest duży udział powierzchni trwałych użytków zielonych. Gleby należą do średnio żyznych, przy dużym udziale gleb mało żyznych i niewielkim udziale gleb żyznych.

Poszczególne kompleksy glebowe ocenione z punktu widzenia przydatności dla upraw kształtują się następująco (materiały KONB - 1960 r.):

2 pszenno dobry	7,0%	
4 żytni bardzo dobry	32,0%	
5 żytni dobry	20,2%	
6 żytni słaby	21,9%	
7 żytni najslabszy	6,8%	
8 zbożowo-pastewny mocny	4,1%	gleby nadmierne wilgotne
9 zbożowo-pastewny słaby	7,6%	gleby nadmierne wilgotne
3 pszenno wadliwy i 14 nieprzydatny	0,4%	

Użytki zielone średniej żyzności 2z stanowią 50,8%, użytki zielone słabe i bardzo słabe 3z - 49,2%.

W klasach bonitacyjnych przeważają klasy IV - 48,75% oraz klasy V - 31,10%. Gleby żyzne zaliczone do klasy III stanowią 12,2%. W układzie przestrzennym w północnej części gminy (na N od doliny Parsęty) charakterystyczny jest duży udział trwałych użytków zielonych w m. Dargikowo, Kościernica, Pustkowo, Żelimucha. W części południowej, wyżej położonej przeważają grunty orne, dość żyzne. Generalnie gleby nadmierne zakwaszone, w większości wymagają wapnowania. Natomiast znaczna część trwałych użytków zielonych wymaga uregulowania stosunków wodnych. Są to głównie kompleksy 3z (49%) pod względem siedliskowym zajmujące bielawy podtapiane i grądy zubożałe przez większą część roku podmokłe.

Wg Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Koszalinie (badania z lat 1992-97) zasobność gleb w podstawowe składniki odżywcze jest średnia: generalnie ok. 40% gleb zaliczano do średniej zasobności zawartości fosforu, potasu i magnezu; około 35 posiada wysoką zawartość tych składników, a około 25% niską. Z ogólnej powierzchni gruntów 40% jest zmeliorowana. Są to zarówno grunty orne jak i trwałe użytki zielone.

1.5. Klimat lokalny

Gmina Białogard leży w obrębie krainy klimatycznej Gryficko-Białogardzkiej charakteryzującej się stosunkowo łagodnym klimatem, o cechach przejściowych pomiędzy nadmorskim o chłodnych latach i umiarkowanie ciepłych zimach a znacznie surowszym klimatem wzniesień czołowo-morenowych Pojezierza. Warunki klimatu lokalnego kształtowane są przez czynniki fizjograficzne: rzeźbę terenu, głębokość poziomu wód gruntowych, pokrycie terenu szatą roślinną. Wyróżnić więc można:

- topoklimat rozległych, okresowo podmokłych, o podłożu torfowiskowym dolin rzecznych i obniżeń rozlewiskowych. Są to tereny z reguły użytkowane jako trwałe użytki zielone lub lasy siedlisk łągowych i olesowych. Charakteryzują się dużą wilgotnością, częstym zaleganiem mgieł, możliwością inwersji termicznych (obniżenie temperatury w dnach obniżeń). Tereny te są niekorzystne dla osadnictwa tj. stałego pobytu ludzi. Należą tu dna dolin Parsęty i Radwi, obniżenia północnej części gminy,
- topoklimat płaskich i lekko falistych, o podłożu piaszczystym lub gliniastopiaszczystych terenów użytkowanych rolniczo, dobrze przewietrzanych i dobrze nasłonecznionych. Są to obszary wysoczyzn morenowych głównie południowej części gminy, korzystne dla osadnictwa,
- topoklimat kompleksów leśnych, o specyficznych cechach w zależności od typu siedliska. Lasy na siedliskach boru świeżego, lasu świeżego mieszanego oraz lasu świeżego mieszanego charakteryzują się korzystnymi walorami zdrowotnymi, lasy wilgotne (bory wilgotne, bagienne, olsy) są niekorzystne dla dłuższego przebywania ludzi.
- topoklimat terenów o zróżnicowanej rzeźbie: pagórków kemowych, morenowych, zboczy dolin rzecznych w zależności od ekspozycji do stron świata oraz pokrycia powierzchni szatą roślinną charakteryzuje się bądź bardzo korzystnym nasłonecznieniem lub znacznie ograniczonym nasłonecznieniem.

Podstawowe dane meteorologiczne dla zlewni Parsęty opracowana dla "Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dorzecza Parsęty - ocena oddziaływania na środowisko" kształtują się następująco:

▪ średnia roczna temperatura powietrza	6,8°C do 7,0°C
▪ średnia roczna temperatura okresu letniego	15,6°C do 15,8°C
▪ średnia roczna temperatura okresu zimowego	- 1,5°C do - 1,6°C
▪ średnia roczna temperatura lipca	16,3°C do 16,5°C
▪ średnia roczna temperatura lutego	- 2,5 °C

Liczba dni gorących w roku wynosi średnio 20.

Charakterystyczna jest duża liczba z przymrozkami, które trwają do 15 maja, a jesienne pojawiają się około 5 października.

Zima rozpoczyna się przed końcem grudnia i trwa ponad 60 dni. Pokrywa śnieżna pojawia się po 25 listopada i znika na początku kwietnia. Średnia liczba dni z pokrywą śnieżną w roku wynosi 60 dni.

Okres wegetacji jest opóźniony, rozpoczyna się po 7 kwietnia i trwa najwyżej 210 dni. Roczna suma opadów waha się w granicach 680-750 mm. Na okres letni przypada 220 mm, na zimowy ponad 130 mm. Najwięcej opadów notuje się w lipcu, średnio 90 mm. Generalnie w skali roku przeważają wiatry z sektora zachodniego, zimą z kierunków południowo-zachodnich. Średnie prędkości wiatru nie są duże wynoszą 2 do 3 m/s.

Tabela rozkładu częstości (n) i prędkości wiatru (v) w% (rocznie)

Kierunki	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Cisze
N	3,4	3,5	7,1	7,8	8,0	21,7	19,4	9,0	20,1
v	1,1	1,2	1,8	2,1	2,0	2,2	2,4	2,0	-

(wg materiałów studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej, rok 1998)

1.6. Szata roślinna, świat zwierzęcy

W podziale geobotanicznym Polski wg Szafera i Zarzyckiego (1972 r.) gmina Białogard położona jest w Dziale Bałtyckim w Poddziale Pas Równin Przymorskich w Krainie Pobrzeże Bałtyckie oraz częściowo Pojezierze Pomorskie (południowy skraj). Współczesna szata roślinna zaczęła kształtować się po ustąpieniu lodowca. Początkowo rozprzestrzeniały się lasy sosnowo-brzozowe wzbogacane stopniowo o leszczynę, dąb, wiąz później klon, jesion, olchę, grab. W miarę ocieplania klimatu rozprzestrzeniał się buk. Współczesny potencjał siedlisk wynika z cech fizjograficznych (gleba, woda, klimat) oraz bilansu przemian antropogenicznych. Potencjalną roślinnością naturalną na zasobnych gliniastych glebach są żyzne buczyny, których siedliska zajęte zostały przez pola uprawne. Na uboższych glebach gliniastych i piaszczysto-gliniastych występują kwaśne buczyny i lasy bukowo-dębowe. W obrębie piaszczystych równin sandrowych i piaszczystych tarasach pradolin występują bory sosnowe, a w dolinach rzek głównymi typami roślinności potencjalnej są olsy i łągi olszowe.

Dla całego dorzecza Parsęty charakterystyczne są torfowiska wypełniające zagłębienia wytopiskowe i częściowo doliny. Są to torfowiska wszystkich typów: nieliczne wysokie i przejściowe oraz dominujące

niskie. Torfowiska niskie zostały w większości zmeliorowane i przekształcone w użytki rolnicze - łąki i pastwiska.

W strukturze użytkowania ziemi w gminie Białogard zdecydowanie dominowały lasy oddzielone rozległymi obszarami bagiennymi. Działalność gospodarcza człowieka (uprawa roli) kształtowała się na niewielkich terenach. Prace hydrotechniczne prowadzone na całym Pomorzu w latach 60-tych XIX w. tj. melioracje oraz regulowanie i skracanie biegu rzek doprowadziły do osuszenia bagien i torfowisk; zostały zamienione na łąki i pastwiska. Stosunkowo najmniej zostały przekształcone lasy zwłaszcza w dolinach rzek. W obrębie wysoczyzn lasy w zasadzie zostały ukształtowane przez człowieka, wprowadzono w połowie XIX w. świerk pospolity, a później na siedliskach porolnych sosnę. Obecnie siedliskami dominującymi w lasach gm. Białogard są: bór mieszany świeży i las mieszany świeży (łącznie 64% siedlisk) oraz bór świeży (17,0%). Siedliska wilgotne reprezentują las mieszany wilgotny, bór mieszany wilgotny, ols – łącznie około 16%. W drzewostanach zdecydowanie dominuje sosna (76,7%) istotny jest też udział: brzozy, dębu, buka, świerku a na siedliskach wilgotnych olszy i jesionu.

W klasyfikacji fitosocjologicznej lasy w dorzeczu Parsęty w obrębie gminy Białogard można zaliczyć do:

- olsy – zespołu olsu torfowcowego,
- lasy łąkowe – zespół łągu jesionowo-olszowego lub olszowego,
- grądy – zespół subatlantycki las dębowo-grabowy,
- lasy liściaste bukowo-dębowe,
- bory sosnowe – zespoły: suboceaniczny bór świeży, bór bagieny, bór mieszany sosnowo-dębowy,
- dąbrowy acidofilne – zespół dębowo-bukowy z sosną.

Olsy i lasy łąkowe występują w dolinach Parsęty, Radwi, Pokrzywnicy, Leśnicy oraz w mniejszych zespołach w dolinie Mogilicy i Topieli. W dolinie Leśnicy występuje rzadko spotykana forma olsów źródłiskowych. Pozostałe typy lasów zostały w większości przekształcone w lasy gospodarcze. W gminie Białogard znaczną powierzchnię zajmują: torfowiska. Są to głównie torfowiska niskie, które rozwinęły się w siedliskach eutroficznych w obniżeniach terenowych, dolinach rzek. Część złóż torfowiskowych podścielonych jest pokładami gytii, wskazującymi na wcześniejsze występowanie zbiorników wodnych (stagnujące rozlewiska). Większa część torfowisk usytuowanych w dolinach rzek (Pokrzywnicy, Radwi, Parsęcie) powstała bezpośrednio na gruntach mineralnych w zasięgu wód płynących. Nieliczne torfowiska wysokie i przejściowe w formie niewielkich mszarów występują w obrębie wzniesień. Są to często trzęsawiska nasuwające się płem torfowym na otwarte wody oczek wodnych, małych jezior lub też mszary z zapoczątkowaną sukcesją w kierunku mszarów wysokich porastające borem bagienym. Torfowiska przejściowe i wysokie powstawały w obrębie wododziałów rzek głównych i na wododziałach zlewni cząstkowych (np. pomiędzy Leśnicą i Parsętą, Parsętą i Mogilicą, Mogilicą i Topielą). Te niewielkie torfowiska zachowały znaczny stopień naturalności; występują w nich zespoły zbiorowisk mszysto-turzycowych i mszarów. Do najczęściej spotykanych należy pło mszarne z turzycą dzióbkową, welnianką wąskolistną. Torfowiska te porastają często młode sosny o karłowatych kształtach oraz brzozy omszone.

Do dobrze zachowanych torfowisk ze zbiorowiskami roślinnymi, w tym gatunkami rzadkimi należą dwa torfowiska na terenie gm. Białogard: Jeż. Rybackie z nasuwającym się płem mszarowym (Ndl. Białogard oddz. 226) oraz jeziorko śródlęne z otaczającym je trzęsawiskiem (Ndl. Białogard oddz. 280b). Na torfowiskach przejściowych i wysokim (Moczyłki, Przegonia) występuje wrzosiec bagieny. Stwierdzono również kilka gatunków porostów w dorzeczu Liśnicy i pod Białogardem, zagrożonych wyginieciem.

Osuszanie torfowisk (melioracje również w kompleksach leśnych) spowodowało porastanie roślinami wrzosowatymi: wrzosem, wrzoścem, zespołami bagiennymi i szuwarowymi oraz wkraczanie młodych drzew brzozy i sosny. Większość torfowisk niskich (w dolinach rzek i obszarach rozlewiskowych) została zmeliorowana i przekształcona w użytki zielone łąki kośne i pastwiska. W trakcie odwodnienia zostały przerwane procesy torfotwórcze.

Roślinność zastępcza wprowadzona przez człowieka tworzy: Kośne łąki rajgrasowe na żyznych siedliskach (rajgras wyniosły, życica trwała, grzebenica pospolita), łąki rdestowo-ostrożeńowe z zespołami traw i ziół. Na zaniedbane siedliska wkraczają chwasty i zespoły szuwarowe z sitem rozpięchłym. Rowy melioracyjne porastają zarośla wierzbowe.

Poza wymienionymi powyżej dwoma podstawowymi ekosystemami roślinnymi tj. lasami i zespołami trawiastymi w gminie Białogard występują liczne zadrzewienia śródpolne zajmujące wierzchołki naniesień, drobne zagłębienia podmokłe, strome zbocza lub też porastające miedze, rowy, drogi śródpolne. Dominują tu drzewostany brzożowe, lokalnie (w części południowej) dębowe i sosnowe, towarzyszą im zakrzaczenia wierzbowe, jesionowe, czeremchy i bzu czarnego. Łącznie użytki leśne i grunty zadrzewione zajmują obszar 11.550 ha tj. 35,22% - powierzchni ogólnej gminy.

Użytki zielone łąki i pastwiska 5.732 ha tj. 17,50% powierzchni ogólnej. Natomiast nieużytki, do których należą bagna, mokradła, torfowiska nieużytkowane rolniczo zajmują 765 ha, co stanowi 2,34% pow. ogólnej gminy.

Zieleń ukształtowaną przez człowieka stanowią parki podworskie, zadrzewienia cmentarne i wokół obiektów użyteczności publicznej oraz zadrzewienia przydrożne. Są to w większości drzewa charakterystyczne dla tej części Pomorza: lipy, klony, jesiony, kasztanowce (w parkach i zabudowaniach podmorskich). Wody powierzchniowe zajmują stosunkowo niedużą powierzchnię (wody płynące, wody stojące, rowy) 258 ha tj. 1,1% pow. ogólnej; reprezentują je rzeki Parsęta z dopływami, 2 większe jeziora Byszyńskie i Rybackie oraz kilkadziesiąt oczek śródpolnych i małych jeziorek śródleśnych.

W wodach Parsęty występują rośliny wyższe, tworzące charakterystyczne zbiorowiska z rdestnicą nawodną, grzebieniastą, włosienicznikiem rzeczny. Na brzegu rozprzestrzenia się arcydzięgiel nadbrzeżny, kroplik żółty, uczep amerykański, nawłóć.

Badania flory w całym dorzeczu Parsęty wykazały (W. Żukowski) że występuje tu 240 gatunków roślin naczyniowych (78,8% flory Pomorza) z tego 76 gatunków zaliczono do chronionych.

Z nielicznych rzadkich roślin rosnących nad brzegami jezior stwierdzono występowanie lobelii jeziornej (*Lobelia dortmanna*) w jeziorze koło Byszyna (W. Żukowski). Rośnie tu również poryblin jeziorny, mała brzeżyca jedno kwiatowa. Liczne oczka wytopiskowe otoczone są roślinnością szuwarową: pałą, oczeretami, trzciny, sitowiem.

Pod względem zoogeograficznym teren dorzecza Parsęty należy do krainy południowobałtyckiej, mającej charakter przejściowy. Spotykają się tu trzy zasadnicze elementy faunistyczne: atlantycki, borealny i południowo-wschodni. Bogata fauna tego obszaru w okresie poprzednim została znacznie zubożona wskutek przekształcenia siedlisk przez człowieka. Badania fauny całego dorzecza w ostatnich latach wykazały, że występuje tu 47 gatunków ssaków, 157 gatunków ptaków (w tym 154 lęgowych), 29 gatunków ryb.

W lasach Nadleśnictwa Białogard (niemal cała gmina Białogard leży w Nadl.) stwierdzono występowanie: zająca szaraka (280 osobników), lisów (powyżej 300 osobników), jenotów (75 osobników), wydry (na rzekach: Parsęcie, Leśnicy, Radwi), ponadto: borsuków, kuny leśnej, łosi (3 osobniki), jeleni, danieli, saren i dzików.

Parsęta i jej dopływy są miejscem bytowania cennych gatunków ichtiofauny. Wskaźnik naturalności zoogeograficznej wyliczony dla zespołu ichtiofauny wynosi 0,93, a średni dla kraju 0,71. Zlewnię zasiedla 27 gatunków ryb kostnych i dwa gatunki minogów (T. Heese). Wśród nich trzy gatunki wpisane do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt: minóg strumieniowy, minóg rzeczny, łosoś. Z charakterystycznych dla rzek dorzecza, w tym szczególnie Pokrzywnicy, Radwi, Parsęty wymienić należy: troć wędrowną, pstrąg potokowy i tęczowy, lipień.

Badania awifauny w dolinie Parsęty prowadzono w latach (1980 r. W. Górski), następnie w 1991 r. (Antczak) oraz dla potrzeb Polskiego Atlasu Ornitologicznego (PAO – lata 1984-93) – w sieci Kwadratów dla obszaru kraju, jak również w 1999 dla Gmin Dorzecza Parsęty (ocena oddziaływania na środowisko – Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej). Stwierdzono występowanie na terenie gminy Białogard następujących gatunków lęgowych: bociana czarnego (1 stanowisko), bociana białego, wielu gatunków ptactwa wodno-błotnego nad rzekami i mokradłami: kaczki krzyżówki, głowienki, gągoła, trzmielojada, rybołowa, kani rdzawej, błotniaka stawowego, błotniaka łąkowego, łyski, żurawia (dość licznie), kokoszki, kszuka, brodziec piskliwy, czajki, siniaka, brzegówki, strumieniówki, łozówki, rokitniczka, oraz dziwonii, pliszki górskiej i zimorodka. Nad rzekami (w odcinkach rwących potoków) regularnie zimuje pluszcz. Z gatunków zagrożonych w dorzeczu Parsęty gniazdują: bocian biały, kania rdzawa, derkacz i bielik (poza granicami gminy).

W czasie obserwacji w listopadzie 1999 r. (autorzy oceny oddziaływania na środowisko dla „Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dla gmin dorzecza Parsęty”) w gminie Białogard stwierdzono występowanie następujących gatunków ptaków: bociana białego (4 gniazda), myszołowa, kruka łabędzia niemego, świstuna, kszuka, łyski, jastrzębia, czapli siwej.

2. OCENA POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO ŚRODOWISKA.

W zależności od charakteru użyteczności i zdolności do spełniania określonej funkcji można dokonać oceny potencjału przyrodniczego środowiska. Wg M. Przewoźniaka środowisko przyrodnicze można oceniać z punktu widzenia zdolności:

- samoregulacyjno-odpornościowych, które określają zdolność środowiska do powrotu w stan względnej równowagi ekologicznej po destruktywnym działaniu gospodarki człowieka,
- zdolności zaspokojenia przez zasoby środowiska potrzeb energetyczno-materialnych człowieka (zasoby użytkowe),

- zaspokojenie wrażeń estetycznych poprzez oddziaływanie na zmysły oraz umożliwienie odnowy sił biologicznych człowieka (potencjał behawioralny).

a) potencjał samoregulacyjny-odpornościowy

oceniony w skali trzystopniowej: duży, średni, mały wynika z cech fizjograficznych środowiska: rzeźby terenu, utworów budujących podłoże, warunków wodnych, pokrycia terenu roślinnością lub rodzajem zagospodarowania – dużym potencjałem samoregulacyjno-odpornościowym charakteryzują się wysoczyzny morenowe, o rzeźbie płaskiej i lekko falistej (spadki 2-6%), zbudowane z glin zwałowych. Są to z reguły użytki rolne-grunty orne o żyznych glebach dające wysokie plony w rolnictwie lub też kompleksy leśne na siedliskach lasu świeżego, lasu świeżego mieszanego (drzewostany bukowe z domieszką dębu i sosny) o wysokim przyroście masy drzewnej.

Tereny zaliczone do tej grupy zajmują ca 20% gminy, są to rejon: południowo-środkowe gminy wie: Rogowe – Czarnowęsy, Dębczyno, Stanomino, Nasutowo

- średnim potencjałem charakteryzują się obszary wysoczyzny morenowej o podłożu z piasków gliniastych oraz bardziej urozmaiconej rzeźbie (spadki 5-10%). Użytkowane jako grunty orne o średnio żyznych glebach dają dość dobre plony pod warunkiem odpowiedniej pielęgnacji i systematycznego nawożenia. Lasy porastające te tereny to siedliska borowe, głównie boru świeżego mieszanego, dające średnie przyrosty masy drzewnej, wymagające ochrony przed szkodnikami. Obszary o średnim potencjale stanowią ca 50% powierzchni gminy i zajmują obszary wysoczyzny oraz pradoliny (z sandrami) w rejonach zwartych kompleksów leśnych. Najkorzystniejszym sposobem użytkowania tych terenów jest trwałe pokrycie roślinnością (lasy), a w wypadku użytkowania rolniczego właściwa kultura rolna (uprawa, nawożenia, regulowanie stosunków wodnych),

- małym potencjałem charakteryzują się dna dolin rzecznych, rozległe torfiaste i podmokłe obniżenia rozlewiskowe oraz niezalesione partie wzniesień kemowych i morenowych, zbocza dolin o spadkach powyżej 10%. Zmiana stosunków wodnych w torfowistych obniżeniach i dolinach (melioracje osuszające) powoduje degradację gleby (murszowienie torfów) oraz zanikanie szeregu gatunków roślin. Wzgórza i stoki narażone są na procesy zboczowe-erozję i denudację. Utrzymanie względnej równowagi ekologicznej środowiska sprzyja tu trwałe zagospodarowanie roślinnością. Zalesianie wzgórz i zboczy dolin, ewentualne obsadzenie krzewami, obsiewanie trawami.

Niezmienne istotne jest zachowanie właściwych stosunków wodnych w obrębie przekształconych w trwałe użytki zielone torfowiskach, niedopuszczenie do przesuszenia. Celowe jest zachowanie bez przekształcenia (jako tzw. użytki ekologiczne) istniejących mokradeł, lokalnych bagienek w obniżeniach terenowych oraz dolinach rzecznych, szczególnie rz. Radwi, Pokrzywnicy, częściowo Parsęcie. Tereny torfowiskowe i zabagnione zajmują w gm. Białogard stosunkowo duże tereny, około 30% pow. ogólnej gminy. Większość z nich użytkowana jest jako trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska) część stanowi nieużytki rolnicze (bagna, mokradła, szuwały), część porośnięta jest lasami (olsy, bory bagienne, lasy wilgotne). Są to obszary o niskim potencjale samoregulacyjno-odpornościowym, o dużej wrażliwości

na wszelkie zmiany wprowadzane przez człowieka. Niskim potencjałem charakteryzują się również dopływy Parsęty: rzeka Leśnica, Mogilica, Graniczna z Topielą, Pokrzywnica ze względu na małe przepływy – nie są w stanie przyjąć ładunków nieoczyszczonych ścieków. Również jeziora (Byszyńskie, Rybackie i mniejsze oczka) ze względu na małe powierzchnie nie są w stanie samo oczyścić się po wpuszczeniu do nich ścieków.

b) potencjał zasobów użytkowych

Gmina Białogard nie posiada bogactw naturalnych o większym znaczeniu. Występują tu złoża surowców - kruszywo naturalne, pospółki i piaski oraz kreda jeziorna. Z **danych Państwowego Instytutu Geologicznego zawartych w zbiorze MIDAS potwierdzonych przez Geologa Wojewódzkiego**⁴ wynika, że:

- udokumentowane zostały złoża **kruszywa naturalnego**:
 - **KN 3410 Kłépino - nieeksploatowane,**
 - **KN 14404 Podwilcze B - nieeksploatowane, ustanowiony obszar górniczy**
 - **KN 3416 Rarwino - nieeksploatowane, ustanowiony obszar górniczy,**
 - **KN 3415 Podwilcze - eksploatacja zakończona,**
 - **udokumentowane zostało złożo kredy jeziornej "Białogórzyno".** Kopalnią towarzyszącą jest torf,
 - **udokumentowane zostało złożo gazu ziemnego Białogard w Lulewicach.**
- Wiercenia poszukiwawcze kredy jeziornej i torfów do eksploatacji dały wyniki negatywne.

⁴ Dane z lipca 2013 r.

W wielu miejscach obniżeń wysłanych torfami i w dolinach rzek stwierdzono niewielkie pokłady torfu lub gytii, oceniono je jako nieprzydatne ze względów ekonomicznych do eksploatacji.

W rejonie **byłej** kopalni kruszywa **naturalnego** Podwilcze znajduje się składowisko odpadów mineralnych związanych z wydobywaniem kruszyw, **które należy zrehabilitować**.

Zasoby wód głębinowych, dobrej jakości i znacznych zasobach występują w rejonie miejscowości: Dębaczno - Łęczno - Gruszewo. Z tych zasobów zaopatrywane jest m. Białogard, zostały one udokumentowane na 1.450 m³/h. Obecnie łączna wydajność ujęcia wynosi 266 m³/h. Jest to ujęcie z pokładów czwartorzędowych, głębokość studni 50,0 do 135,0 m ppt.

Największym bogactwem gminy są przede wszystkim zasoby przyrody ożywionej: lasy, użytki zielone, których potencjał produkcyjny i regulacji biotycznej, posiada ogromne znaczenie w utrzymaniu równowagi ekologicznej, kształtowaniu różnorodności przyrody i krajobrazu, a równocześnie jest źródłem cennych surowców. Lasy w gminie zajmują 11.550 ha tj. 35,2% pow. ogólnej. Dominującymi siedliskami są bór mieszany świeży, las mieszany świeży, bór świeży. Siedliska borowe zajmują 60,7%; lasowe 35,1%, olsy 4,2%. Najliczniejszym gatunkiem jest sosna stanowiąca 76,7% drzewostanów następnie brzoza 6,9%; olsza 5,3%; dąb 4,1%; buk 2,5%; świerk 3,3%. Jakość drzewostanów jest dobra. Drzewostany dębowe i bukowe wykazują średnią jakość techniczną i hodowlaną, świerkowe są dobrej jakości ze stosunkowo dużą zasobnością. Drzewostany sosnowe są zróżnicowane ze względu na jakość techniczną, dobre na siedliskach żyznych i utrwalonych natomiast dość słabe na siedliskach porolnych (porolne stanowią 35%).

Zasobność drzewostanów dla Ndl. Białogard kształtuje się następująco:

przeciętna zasobność	204 m ³ /ha
przeciętny wiek	51 lat
przeciętny przyrost	4,02 m ³ /ha
przyrost bieżący roczny	6,20 m ³ /ha

Na terenie Ndl. Białogard nie wyróżniono drzew szczególnie cennych. Wyróżniono natomiast fragmenty lasu naturalnego wzdłuż doliny rz. Leśnicy prowadzi się również uprawy szkółkarskie (m. Białogard pow. 1,84 ha, leśn. Białogórzyno 11,9 ha). W m. Białogard znajduje się Stacja Nasiennictwa Leśnego - przechowuje się nasiona buku, dębu i gatunków iglastych. Użytki zielone utworzone z torfowisk i terenów bagiennych w dolinach rzek i rozlewiskach zajmują 5.732 ha tj. 17,49% powierzchni gminy. Większość użytków zielonych została zmeliorowana. Pod względem przydatności rolniczej należą do dość żyznych - kompleks 2z stanowi 64%, pozostałe 36% są raczej słabe. W klasach bonitacyjnych przeważają klasy IV i V.

Grunty orne zajmują 12.889 ha a sady 93 ha tj. 39,2%, przeważają średnio żyzne, kompleksu 4 żyniego bardzo dobrego oraz 5 żyniego dobrego. Stosunkowo duży jest udział gleb słabych, kompleks 6 i 7 żynie słabe stanowią 28%. Generalnie rolnicza przestrzeń produkcyjna zajmuje 56,7% powierzchni gminy. Jest więc podstawowym przyrodniczym zasobem gminy (są to grunty orne i użytki zielone). Z analizy rolnictwa (odrębne opracowanie) wynika, że warunki przyrodniczo-glebowe gminy sprzyjają rozwojowi hodowli oraz są szczególnie sprzyjające do uprawy ziemniaków zarówno na konsumpcję jak i sadzeniaki.

Wody płynące są zasobne w ryby - zarówno Parsęta jak i Radew oraz wszystkie mniejsze dopływy Pokrzywnica, Mogilica, Leśnica, Chotla oraz Topiel. Rzeki te są miejscem bytowania troci, łososi oraz pstrągów potokowych i lipieni i naturalnego ich rozrodu.

Również lasy obfitują w zwierzynę łowną: dziki, samy (najliczniejsza), jelenie, danielę a nawet łosie (4 sztuki w Nadleśnictwie) Obecnie działa tu 9 obwodów łowieckich.

c) potencjał percepcyjno-behawioralny

posiadają tereny o wyróżniających się walorach krajobrazowo-przyrodniczych, klimatyczno-zdrowotnych sprzyjające rekreacji, wędrownikom krajoznawczym lub bytowaniu człowieka w kontakcie z przyrodą w celach poznawczych lub wypoczynkowych.

Gmina Białogard nie posiada wybitnych walorów krajoznawczo-przyrodniczych sprzyjających rozwojowi turystyki na większą skalę. Nie mniej występują tu elementy krajobrazu naturalnego, różnorodność przyrodnicza, korzystne warunki klimatyczno-zdrowotne (czyste powietrze) umożliwiające rozwój określonych form turystyki i wypoczynku. Należą tu:

- rozległe kompleksy leśne, z przewagą lasów przejrzystych, o suchym podłożu (siedliska boru świeżego mieszanego i boru świeżego) z rozległymi połaciami borówki czernicy, zasobne w grzyby

- rzeki Radew i Parsęta będąca szlakami turystycznymi spływów kajakowych oraz wszystkie rzeki, (Leśnica, Mogilica, Chotla, Pokrzywnica) szczególnie korzystne dla wędkowania w tym ryb łososiowatych
- ekosystemy wilgotne – bagna, torfowiska, mokradła doliny Radwi, Parsęty, Pokrzywnicy oraz lasy łąkowe i olsowe będące miejscem bytowania różnorodnych zwierząt zwłaszcza awifauny przyciągające miłośników "podglądaczy" przyrody
- generalnie krajobraz gminy, charakteryzujący się różnorodnością rzeźby terenu, zbiorowisk roślinności, siecią malowniczych dolin rzecznych

3. OCHRONA PRAWNA PRZYRODY I KRAJOBRAZU.

NATURA 2000

W granicach gminy Białogard występują dwa obszary Natura 2000. Jest to specjalny obszar Natura 2000 „Dorzecze Parsęty” PLH320007 i „Dolina Radwi, Chocieli i Chotli” PLH320022.

„Dorzecze Parsęty” - PLH320007 - wartość przyrodnicza i znaczenie

Dorzecze Parsęty obejmuje szereg ważnych siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG.

Łącznie zidentyfikowano ich 25, tworzących mozaikę i pokrywających ponad 50% powierzchni obszaru. Często są to siedliska bardzo rzadkie bądź unikatowe w skali kraju i Europy. Wiele z nich jest ważnym biotopem dla cennej fauny, która podlega ochronie na podstawie konwencji międzynarodowych. Stwierdzono tu występowanie 13 gatunków z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Na szczególną uwagę i podkreślenie zasługuje:

- rzeka i jej liczne dopływy posiadają najlepsze w Polsce, a może w Europie, warunki dla tarła łososi, co zapewnia utrzymanie naturalnej populacji tego gatunku w naszym kraju; ponadto naturalny charakter rzeki i jej dopływów zapewnia tarło dla innych ryb łososiowatych: troci wędrownej, pstrąga potokowego i lipienia (zachowanie takiego stanu wymaga zakazu budowania nowych przegród na rzece, natomiast istniejące, jeśli nie zostaną rozebrane, muszą być wyposażone w bardzo dobrze działające przepławki);
- obecność w rzece innych gatunków ryb (poza łososiowatymi) cennych przyrodniczo i gospodarczo: licznej populacji strzebli potokowej, certy - gatunku wędrownego i węgorza pochodzenia naturalnego, który dociera do Parsęty z odległych atlantyckich miejsc rozrodu;
- jako cenny obszar dla rozrodu wydry;
- rozległe połacie różnego typu lasów łąkowych w obrębie dolin rzecznych i na obszarze zagłębień dennomorenowych;
- jedno z większych koncentracji zjawisk źródłkowych na Pomorzu oraz duże zróżnicowanie wielu innych typów mokradeł, zwłaszcza torfowisk;
- malowniczy krajobrazowo przełomowy odcinek rzeki Parsęty pomiędzy Starym Dębem, Osówkiem i Byszynem oraz głębokie wąwozy i strome jary rzeki Perznicy, Trzebiegoszczy i Łozicy;
- jako ważny obszar dla zachowania w Polsce naturalnej populacji złoci pochwowatej *Gagea spathacea* i kokoryczy drobnej *Corydalis pumila*, czy grążela drobnego *Nuphar pumila*;
- jedyne na Pomorzu stanowisko śledziennicy naprzeciwlistnej *Chrysosplenium oppositifolium* w dolinie Dębicy;
- liczne i bardzo dobrze zachowane biotopy dla ptaków drapieżnych: orlika krzykliwego, błotniaka stawowego, kani rudej, bielika, puchacza, czy sowa błotna oraz dla ptaków związanych z obszarami
- wodno-błotnymi: bociana białego, bociana czarnego, zimorodka, sieweczki rzecznej, kulika wielkiego, czy żurawia; ponadto Parsęta jest ważny obszar dla zimowania ptaków wodno-błotnych na Pomorzu;
- Prowadzi się tu Program restytucji łososia, troci, certy i jesiotra, a rzeka Parsęta została włączona do potencjalnych rzek łososiowych (Salmon River Inventory) w ramach międzynarodowego programu: Salmon action plan 1997- 2010 prowadzonego przez Międzynarodową Komisję Rybołówstwa Morza Bałtyckiego (International Baltic Sea Fisheries Commission) i HELCOM; oraz
- międzynarodowy program "Zintegrowany system zarządzania i ochrony terenów podmokłych i zalewowych w dorzeczu Parsęty", którego celem jest wypracowanie systemu zarządzania przyrzecznymi terenami podmokłymi dla ochrony bioróżnorodności w krajobrazie wiejskim, odtworzenie terenów podmokłych dla zwiększenia bioróżnorodności, zmniejszenia ryzyka powodzi w dolnej części dorzecza oraz ochrony przed zanieczyszczaniem biogenami pochodzenia rolniczego;

Jest to naturalny korytarz ekologicznym o znaczeniu lokalnym i regionalnym i ważne miejsce wypoczynku i rekreacji.

Zagrożenia

Do istotnych zagrożeń w Dorzeczu Parsęty należy: zmienianie stosunków wodnych powodujące odwadnianie mokradeł; zaniechanie wypasu oraz zarzucenie koszenia łąk świeżych i łąk podmokłych oraz torfowisk mechowiskowych; kłusownictwo ryb łososiowatych; zalesianie torfowisk i podmokłych łąk; intensyfikacja użytkowania łąk lub zamiana ich w grunty orne; zalewanie łąk i torfowisk – zbiorniki retencyjne; hodowla ryb; nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa oraz gospodarka odpadami - "dzikie wysypiska" śmieci.

Obszar podlega działaniom z zakresu ochrony przeciwpowodziowej. Istniejące obiekty i urządzenia związane z ochroną przeciwpowodziową oraz koryto rzeczne wymagają utrzymywania ich w sprawności technicznej.

Na obszarze będą prowadzone działania zapewniające swobodny spływ wód i kry. Przy wykonywaniu powyższych zadań zachowana zostanie dbałość o utrzymanie dobrego stanu ekologicznego doliny.

Wykonywanie tych prac obejmuje różne fragmenty doliny rzecznej i nie ma istotnego wpływu na całość obszaru Natura 2000.

Status ochrony

Obszar w większości nie jest chroniony; proponuje się utworzenie kilku obszarów chronionego krajobrazu, co najmniej pięciu rezerwatów przyrody i kilku zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Na całym obszarze dorzecza proponuje się utworzenie Parku Krajobrazowego Dorzecze Parsęty.

„Dolina Radwi Chocieli i Chotli” - PLH320022 - wartość przyrodnicza i znaczenie

Obszar obejmuje dolinę Radwi i doliny jej największych dopływów: Chotli i Chocieli, poczynając od obszarów źródłiskowych aż po strefę ujściową do rzeki Parsęty w Karlinie.

Obszar doliny Radwi, Chotli i Chocieli obejmuje szereg ważnych i cennych siedlisk z Dyrektywy Rady 92/43/EWG - zidentyfikowano tu 24 typy z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, pokrywające w sumie ok. 60% powierzchni obszaru. Wiele z nich stanowi biotopy cennych gatunków zwierząt i roślin. Łącznie występuje tu 16 gatunków z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Na szczególną uwagę i podkreślenie zasługuje:

- największa koncentracja zjawisk źródłiskowych na Pomorzu;
- strome wąwozy i jary oraz ogromne niszce źródłiskowe z rzadkimi zbiorowiskami wapniolubnych mchów i wątrobowców oraz obecnością roślin naczyniowych o podgórskim charakterze;
- rozległe w dolinach rzecznych lasy łęgowe o charakterze źródłiskowym ze storczykiem Fuchsa oraz udział łągów wierzbowych i zarośli wierzbowo-wiklinowych;
- jedyne w swoim rodzaju żyzne buczyny na trawertynach (martwicy wapiennej) ze storczykami leśnymi;
- unikalne torfowiska alkaliczne i torfowiska przejściowe z wieloma gatunkami ginącymi i zagrożonymi w skali Europy, Polski i Pomorza;
- unikalne torfowiska soligeniczne z największą populacją situ tępokwiatowego *Juncus subnodulosus* na Pomorzu;
- wyjątkowo dobrze zachowane łąki w pełnym spektrum zróżnicowania, w tym największe skupienie pełnika europejskiego *Trollius europaeus* na Pomorzu;
- jedno z nielicznych na Pomorzu Zachodnim stanowisk obuwika pospolitego;
- jedyne na Pomorzu stanowisko górskiego gatunku łąkowego - przytulii wiosennej *Cruciata verna*;
- jedyne znane w Polsce stanowisko rzęśli *Callitriche brutia*;
- tarliska ryb łososiowatych oraz liczna populacja głowacza białopłetwego;
- liczne i dobrze zachowane biotopy dla wydry i kumaka nizinnego oraz: orlika krzykliwego, błotniaka stawowego, kani rudej, sokoła wędrownego (obszar introdukcji tego gatunku), bielika, puchacza, bociana białego, bociana czarnego, derkacza, dzięcioła czarnego, zimorodka i żurawia;
- cenne obszary dla zimowania ptaków wodno-błotnych (zbiorniki zaporowy Rosnowo i Hajka oraz jez. Kwiecko) oraz ważne na Pomorzu miejsce łąkowe dla czernicy *Aythya fuligula* nad jez. Kwiecko.

Dolina Radwi i jej dopływy to również interesujący obszar pod względem krajobrazowym, geomorfologicznym i kulturowym, a także ważny naturalny korytarz ekologiczny o znaczeniu lokalnym i regionalnym.

Zagrożenia

Do istotnych zagrożeń w dolinie Radwi, Chotli i Chocieli należy: zaniechanie wypasu oraz zarzucenie koszenia łąk świeżych, łąk wilgotnych i torfowisk mechowiskowych; zalesianie torfowisk i podmokłych łąk; funkcjonowanie starego systemu melioracyjnego, za pomocą, którego wciąż odwadnianych jest wiele mokradeł; wycinanie lasu na stromych zboczach i krawędziach dolin oraz w obrębie stromych wąwozów i jarów, jak i w obrębie stromych nisz źródłiskowych; gospodarowanie w obrębie bagiennych lasów olszowych, często w obrębie wrażliwych torfowisk źródłiskowych; hodowla ryb łososiowatych na obszarach źródłiskowych i w obrębie mniejszych dopływów; modyfikowanie poziomu wód podziemnych - ujęcie wód gruntowych dla Koszalina w Mostowie; funkcjonowanie elektrowni szczytowo-pompowej nad jez. Kwiecko; funkcjonowanie elektrowni wodnej w Niedalinie; nieuporządkowana gospodarka odpadami - "dzikie wysypiska" śmieci.

Uwaga: Wykonywanie koniecznych prac z zakresu ochrony przeciwpowodziowej dotyczy różnych fragmentów doliny rzecznej i powinno się odbywać z uwzględnieniem wymogów ochrony siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, których ochrona jest celem utworzenia obszaru Natura 2000.

Status ochrony

Obszar w większości nie jest chroniony; projektuje się utworzenie rezerwatu przyrody "Pełnik europejski" w Bobolicach oraz Szczecinecko-Polanowskiego Parku Krajobrazowego.

Pomniki przyrody

W gminie Białogard za pomniki przyrody uznano następujące drzewa:

nr rejestru	20 jesion wyniosły wiek 450 lat	m. Żytkowo (obok tuczarni)
	21 aleja 12 dębów szypułkowych	m. Gruszewo (obok zabudowania PGR)
	22 daglezią zieloną	m. Gruszewo (park leśny przy PGR)
	23 jesion wyniosły	m. Gruszewo (park leśny przy PGR)
	24 dąb szypułkowy	m. Podwilcze (park zabytkowy)
	25 buk zwyczajny	m. Podwilcze (park zabytkowy)
	26 buk zwyczajny	m. Podwilcze (park zabytkowy)
	27 buk zwyczajny	m. Podwilcze (park zabytkowy)
	28 jodła pospolita	m. Podwilcze (park zabytkowy)
	29 buk czerwonoлистny	m. Rychowo (park wiejski)

Ww. ujęte w załączniku Nr 1 do rozporządzenia Wojewody Koszalińskiego Nr 7/92 z dnia 8 września 1992 r. (Dz. Urz. Województwa Koszalińskiego Nr 15 z 30 września 1992 r.)

Za lasy ochronne uznana pow. 735,82 ha w Ndl. Białogard. Są to lasy o funkcji wodochronnej w dolinach rzek, obszarach źródliskowych – na podst. Zarządzenia Nr 123 MOŚZNIŁ z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie zatwierdzenia planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Białogard. Projektuje się również w Ndl. Świdwin dla obrębu Podwilcze uznać za lasy ochronne o funkcji wodochronnej pow. 139,58 ha lasów wzdłuż rzeki Pokrzywnicy.

Ochroną przyrody objęty jest starodrzew w zabytkowych parkach podworskich oraz starodrzew na cmentarzach.

Na terenie Gminy istnieje obecnie 15 obiektów objętych ochroną, w tym 8 skupisk drzew (alei) i 7 drzew pojedynczych. Część z nich znajduje się aktualnie w granicach terenów - parki i cmentarze - objętych inną formą ochrony konserwatorskiej.

pojedyncze drzewa

L.p.	Lokalizacja	Opis pomnika przyrody	Uwagi
1	Podwilcze, park	dąb szypułkowy o obw. 454 cm PP-1	nr orzec. 125/62 - drzewo o charakterystycznej widlastej koronie, ślady zabiegów chirurgicznych w koronie
2	Podwilcze, park	buk zwyczajny o obw. 370 cm PP-2	nr orzec. 126/62 - drzewo zdrowe, rosnące w zwarcu, korona wysmukła
3	Podwilcze, park	buk zwyczajny o obw. 445 cm PP-3	nr orzec. 127/62 - drzewo zamierające, korona silnie prześwietlona z licznymi suchymi konarami, na pniu owocniki huby pospolitej.
4	Podwilcze, park	jodła pospolita o obw. 335 cm PP-4	nr orzec. 129/62 - drzewo zdrowe z charakterystycznym kikutem po odłamanym konarze

5	Żytelkowo, park	jesion wyniosły o obw. 607 cm PP-5	nr orzec. 3/53 - drzewo z wewnętrzną dziuplą, korona odłamana, liczne, nowe kilkunastoletnie, odroślowe pędy tworzące koronę nadają mu charakterystyczny wierzbowaty pokrój
6	Gruszewo, park	dagleżja zielona o obw. 420 cm PP-6	nr orzec. 119/62 - potężne drzewo rosnące obok ruin pałacu, liczne, duże sęki po odłamanych konarach w dolnej części pnia
7	Gruszewo, park	jesion wyniosły o obw. 300cm PP-7	nr orzec. 120/62 - wysokie drzewo o górnym pniu rosnące w obniżeniu

aleje (skupiska drzew)

L.p.	Lokalizacja	Gatunek	Obwód w cm	Uwagi
1	Czarnowęsy - stary cmentarz ewangelicki przy szosie do Gruszewa, w południowo-zachodniej części wsi.	lipa drobnolistna (22 sztuki) PP-8	175-278	nr orzec. 13/95
2	Ryszczewo - stary cmentarz ewangelicki, około 350 m na zachód od wsi	świerk pospolity (24 sztuki), sosna pospolita (14 sztuk) PP-9	125-219	nr orzec. 14/95
3	Redlino - stary cmentarz ewangelicki, około 700 m na północ od wsi, na skraju lasu.	lipa drobnolistna (36 sztuk) PP-10	108-238	nr orzec. 15/95
4	Podwilcze - stary cmentarz ewangelicki przy południowym krańcu wsi	dąb szypułkowy (6 sztuk) PP-11	148-240	nr orzec. 16/95
5	Nawino - stary cmentarz przy południowym krańcu wsi, w rozwidleniu dróg	dąb szypułkowy (14 sztuk) PP-12	271-325	nr orzec. 17/95
6	Pękanino - pozostałości po starym ewangelickim cmentarzu, przy południowym krańcu wsi, przy „żwirowni”	lipa drobnolistna (17 sztuk) PP-13	152-218.	nr orzec. 18/95
7	Pękanino - stary cmentarz ewangelicki po wschodniej stronie drogi do Kościernicy, opodal przejazdu kolejowego	lipa drobnolistna (9 sztuk) PP-14	150-210	nr orzec. 19/95
8	Gruszewo - na skarpie wzniesienia w południowej części wsi, wzdłuż skarpy w kierunku zachodnim.	dąb szypułkowy (15 sztuk) buk zwyczajny (20 sztuk) PP-15	300 561 200-510	nr orzec. 118/62

Aleje drzew

W krajobrazie Gminy szczególne miejsce zajmują przydrożne aleje drzew. Prawie wszystkie z nich zostały posadzone w końcu XIX w. i na początku XX w., tworząc bardzo specyficzną siatkę w rolniczym krajobrazie. Szczególnie istotną rolę pełnią tutaj zadrzewienia w południowej części Gminy, gdzie występują często jako zadrzewienia śródpolne, współtworzące charakterystyczną mozaikę pól. Aktualnie zadrzewienia te poddane są silnej presji człowieka - wzdłuż wykorzystywanych dróg powszechnie stosowane są zabiegi podkrzesywania drzew (często bardzo drastyczne), mające niewiele wspólnego z zasadami właściwego formowania koron drzew. Zadrzewienia śródpolne wykorzystywane są jako źródła opału dla ludności wiejskiej, co prowadzi do zeszpecenia i niszczenia całych odcinków. Modernizacje i remonty dróg grożą likwidacją całych odcinków zadrzewień, co przy obserwowanym braku wprowadzania nowych nasadzeń nie jest obojętne zarówno dla krajobrazu jak i tworzonego przez nie mikroklimatu. Proponowane do objęcia ochroną planistyczną zadrzewienia przedstawia poniższe zestawienie:

1. aleja - lipa drobnolistna, 30 szt, długość 650 m, obw. 210-436 cm, Lulewice - od szosy do Kołobrzegu do wsi Lulewice, po obu stronach drogi,
2. aleja - dąb szypułkowy, kasztanowiec zwyczajny, długość 2000 m, obw. 178-320 cm, Rarwino - Podwilcze, po obu stronach drogi,
3. aleja - lipa drobnolistna, klon zwyczajny długość 2930 m, obw. 140-310 cm, Kamosowo - Stanomino, po obu stronach drogi do skrzyżowania w kierunku Łęczna i dalej do Stanomina,
4. aleja - lipa drobnolistna i klon zwyczajny, długość 1750 m, obw. 184-279 cm, Kościernica - Pękanino, po obu stronach drogi od granicy wsi Kościernica do końca wsi Pękanino,
5. aleja - lipa drobnolistna, jesion wyniosły, klon zwyczajny, długość 1100 m, Czarnowęsy - most na Mogilnicy,
6. aleja - dąb czerwony, lipa drobnolistna, klon zwyczajny, długość 1750 m, obw. 215-348 cm, po obu stronach drogi Nawino - stacja PKP Czarnowęsy,
7. aleja - lipa drobnolistna, klon zwyczajny, jesion wyniosły, długość 2890 m, obw. 215-320 cm, po obu stronach drogi Dębczyno - Gruszewo,
8. aleja - lipa drobnolistna, jesion wyniosły, klon zwyczajny, długość 3860 m, obw. 197-290 cm, po obu stronach drogi Stanomino - Laski - Gruszewo,
9. aleja - dąb szypułkowy, długość 1000 m, obw. 195-280 cm, Gruszewo - Łęczno, wzdłuż śródpolnej drogi,
10. aleja - lipa drobnolistna, kasztanowiec zwyczajny, długość 1000 m, obw. 189-337 cm, po obu stronach drogi Czarnowęsy - Czarnowęsy ferma,
11. aleja -jesion wyniosły, klon zwyczajny, lipa drobnolistna długość 2950 m, obw. 184-250 cm, po obu stronach drogi Czarnowęsy - Byszyno,
12. aleja - lipa drobnolistna, buk zwyczajny, grab zwyczajny, klon zwyczajny, długość 2100 m, obw. 199-331 cm, Rzyszczewo - Czarnowęsy, po obu stronach śródpolnej drogi w kierunku Czarnowęs, fragment drogi biegnie w lesie - tam bez alei,
13. aleja - dąb szypułkowy, klon zwyczajny, długość 1250 m, obw. 184-256 cm, Stanomino, śródpolna aleja po obu stronach drogi, od północno-zachodniej granicy wsi w kierunku zachodnim,
14. aleja - dąb szypułkowy, klon zwyczajny, długość 750 m, obw. 190-308 cm, Stanomino, śródpolna aleja po obu stronach drogi około 500 m na zachód od wsi,
15. aleja - jesion wyniosły, klon zwyczajny, długość 1500 m, obw. 174-248 cm, Łęczno, po obu stronach drogi na wschód od wsi, do przejazdu kolejowego,
16. aleja - dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, długość 150 m, obw. 270-310 cm, Żytelkowo, śródpolna aleja po obu stronach drogi od wsi w kierunku zachodnim - do lasu.

Wnioski z opracowań i studiów, planów miejscowych dotyczące ochrony przyrody.

- W ustaleniach planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gm. Białogard zatw. Uchwałą Rady Gminy Nr VI/31/94 z dnia 12 grudnia 1994 r. zaprojektowano utworzenie:
 - zespołu przyrodniczo-krajobrazowego doliny rzeki Pokrzywnicy wraz z otaczającymi ją wzgórzami morenowymi porośniętymi starodrzewem z pięknymi okazami dębów,
 - stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej – pagór kemowy – forma geomorfologiczna lodowcowa w rejonie wsi Góry,
 - doliny wszystkich rzek stanowią korytarze ekologiczne.
- W materiałach do planu zagospodarowania przestrzennego województwa udostępnionych przez Terenowe Biuro Planowania Przestrzennego w Koszalinie proponuje się:
 - utworzenie obszaru chronionego krajobrazu Dolina Parsęty obejmującego całą dolinę rzeki z kompleksami leśnymi w części południowo-wschodniej
 - obszar chronionego krajobrazu Dolina Pokrzywnicy (cała dolina)

- obszar chronionego krajobrazu Wysoczyzna Rąbino obejmujący południową część gminy Białogard (pozostała część gminy Rąbino)
 - obszar chronionego krajobrazu Dolina Środkowej i Dolnej Radwi (cała dolina do ujścia Parsęty).
 - Według koncepcji strategii ochrony przyrody - budowy krajowej i europejskiej sieci ECONET (Europejska Sieć Ekologiczna) dolina Parsęty stanowi korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym.
4. W górnej zlewni Parsęty prowadzony jest Zintegrowany Monitoring Środowiska Przyrodniczego – stacja w Storkowie. Badania prowadzi Instytut Badań Czwartorzędu i Geoekologii Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu - w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska organizowanego przez Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska. Program jest realizowany od 1994 roku, pomiary pozwalają na określenie stanu środowiska przyrodniczego zlewni górnej Parsęty, wskazanie charakteru zachodzących zmian oraz kierunków antropogenicznych zagrożeń. Wnioski z ww. badań są istotne dla całej zlewni Parsęty.
5. Gminy leżące w dorzeczu Parsęty utworzyły Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty z siedzibą w Karlinie w celu wspólnego czy też zintegrowanego działania gospodarczego wykorzystującego zasoby zlewni oraz ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.
- Związek zlecił wykonanie szeregu opracowań i studiów.
- W 1998 roku Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Instytut Badań Czwartorzędu wydał publikację (po uprzedniej konferencji) "Środowisko przyrodnicze dorzecza Parsęty, stan badań, zagospodarowanie, ochrona" – będącą zbiorem dotychczasowych badań nad środowiskiem, w tym w zakresie flory i fauny.
 - Wykonano "Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dla Gmin Dorzecza Parsęty" wraz z oceną oddziaływania na środowisko (wyk. EKOWODROL – Przedsiębiorstwo Inżynierii Środowiska, Koszalin 1999 rok). W ocenie opisano florę i faunę, warunki klimatyczne oraz podano wykaz siedlisk awifauny stwierdzonych w czasie własnych badań terenowych.
 - Dalsze prace i studia są w opracowaniu.

Materiały powyższe udostępnione przez Związek Gmin Dorzecza Parsęty (gmina Białogard jest członkiem) zostały wykorzystane w niniejszym studium, głównie do opracowania waloryzacji przyrodniczej gminy Białogard.

4. WALORYZACJA PRZYRODNICZO - KRAJOBRAZOWA

4.1.CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA – ELEMENTY PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Gmina Białogard zajmuje 32.793 ha.

Użytkowanie powierzchni wg wykazu gruntów przedstawia się następująco:

▪ grunty zabudowane i zurbanizowane	1526 ha	tj.	4,65%
pozostałe tereny stanowiące przestrzeń przyrodniczą:			
▪ użytki rolne	18.594 ha	tj.	56,70%
z tego: grunty orne	1.271 ha		38,94%
▪ sady	91 ha		0,27%
▪ użytki zielone	5.732 ha		17,49%
▪ użytki leśne i grunty zadrzewione	11.550 ha	tj.	35,22%
▪ nieużytki	765 ha		2,34%
▪ grunty pod wodami	358 ha		1,09%
z tego: wody płynące	140 ha		0,43%
▪ wody stojące	33 ha		0,10%
▪ rowy	185 ha		0,56%

Gmina Białogard przedstawia krajobraz rolno-leśny, kulturowy, o cechach harmonijnych. Ponad połowa powierzchni pokryta jest trwałą szatą roślinną. Są to lasy, trwałe użytki zielone, nieużytki rolnicze tj. tereny zakrzaczone i bagienne. Lasy i tereny zadrzewione stanowią w tej powierzchni 35,22%; zespoły roślinności trawiastej z zakrzaczeniami (łąki, pastwiska, bagna i szuwały) ca 20%.

Pola uprawne (grunty orne, oraz sady) zajmują ca 40% powierzchni. Główne uprawy to ziemniaki oraz zboża: żyto dominujące, pszenica i jęczmień w mniejszym zakresie. Obecnie około 30% użytków rolnych odługuje, są to grunty orne słabszych klas oraz użytki zielone w dolinach rzek i obniżeniach.

W programach Gminy i Nadleśnictw przewiduje się zalesienie około 2.000 ha. Zmieni się więc struktura użytkowania ziemi, zalesienie wzrośnie o około 4% i o tyle zmniejszy się powierzchnia użytków rolnych.

Charakterystyczną cechą krajobrazu gminy Białogard jest bogata sieć hydrograficzna – rzeka Parsęta z odpływami oraz liczne rowy odwadniające wzajemnie powiązane stanowiące jeden funkcjonujący system.

O atrakcyjności przyrodniczo-krajobrazowej decydują trzy podstawowe elementy:

- rzeźba terenu
- wody powierzchniowe
- szata roślinna i świat zwierzęcy

Obecność w danym terenie jednego, dwóch lub wszystkich trzech elementów decyduje o typie krajobrazu i jego atrakcyjności.

4.1.1. Rzeźba terenu

Zachowała cechy charakterystyczne dla rzeźby młodoglacjalnej reprezentowane przez różnorodność form geomorfologicznych.

Stosunkowo monotonną dominującą jednostkę geomorfologiczną, którą stanowi wysoczyzna moreny dennej urozmaicają: wzgórza kemowe i płaskodenne obniżenia wytopiskowe oraz rozcinają doliny rzeczne o różnych kształtach i przekrojach. Pagórki kemowe o charakterystycznych spłaszczonych wierzchołkach występują głównie we wschodniej i południowej części gminy. Wzniesione 10 do 20 m ponad płaską powierzchnię wysoczyzny części wschodniej noszą lokalne nazwy: Góra Łomna 43,5 m n.p.m. Przy m. Żeleźno; Góra Dębiec i Dębowa Góra 75,0 m n.p.m. w kompleksie leśnym doliny Radwi przy m. Zaspy Małe, rozległy płaski kem Góra Kościernicka oraz najwyższy w tej części zalesiony owalny pagór o przebiegu południkowym wzniesiony 35 m ponad otaczającą wysoczyznę

w m. Kłépino Białogardzkie – Żytelkowo. Część południowa gminy posiada rzeźbę bardziej urozmaiconą. Falistą wysoczyznę moreny dennej przecinają liczne podłużne doliny rzeczne, poprzeczne obniżenia wytopiskowe. Dominanty krajobrazu to rozległe pagóry kemowe: Góra Świerkowice 96,3 m n.p.m. przy m. Nawino – Gruszewo, wzgórze bez nazwy pomiędzy m. Rychówko – Podwilcze oraz Zagórze – Stanomino wzniesione 30 do 40 m ponad otaczający je teren. Obniżenia wytopiskowe owalne lub podłużne o formach dolin występują na całym obszarze gminy. Charakterystyczną cechą są w nich płaskie dna i niewysokie brzegi. Zajęte są przez zespoły roślinności trawiastej, często szuwarowej. Większe obniżenia o genezie związanej z rozlewiskami wód topniejącego lodowca zostały zmeliorowane i zamienione w trwałe użytki zielone. Największe rozlewisko znajduje się po wschodniej stronie m. Białogardu pomiędzy Kłépinem Białogardzkim a Pomianowem.

Trzecim charakterystycznym elementem rzeźby są doliny rzeczne o różnych, odmiennych od siebie kształtach. Rzeką Parsętą wpływa na obszar gminy z południowego-wschodu wąską głęboką doliną o charakterze przełomowym. W dalszym biegu od m. Ryszczewo dolina poszerza się, rzeka zaczyna meandrować zwalniając szybkość. W środkowym biegu od m. Rogowo przyjmuje postać typowej rzeki nizinnej. Płyne wyraźnym korytem, aż do przedmieść miasta Białogardu bardzo silnie meandruje w powierzchnię wysoczyzny bez wyraźnej wyodrębnionej doliny. Od m. Białogardu jest uregulowana, koryto jest obustronnie obwałowane, poza wałami widoczne są fragmenty starorzeczy. W m. Rościno przegradzona jest wysokim betonowym progiem. Przy zachodniej granicy gminy, wspólnie z rz. Pokrzywnicą tworzy znów szeroką na 1000-1200 m dolinę z pozostałościami licznych starorzeczy. Sama rzeka płynie wykopany na odcinku 2 km prostym korytem przy zachodnim brzegu doliny, obwałowanym od strony podmokłych łąk znajdujących się w dnie doliny.

Główny dopływ Parsęty rzeka Radew płynąca wzdłuż północnej granicy gminy tworzy dolinę o formie rynnowej, o płaskim dnie i wyraźnych brzegach o wysokości od 5 do 10 m. Szerokość doliny Radwi jest zróżnicowana od 200 m. w części wschodniej do 500 m. w środkowej i 300 m. w części zachodniej. Dno doliny pokrywają zespoły roślinności trawiastej i szuwarowej oraz lasy na siedliskach wilgotnych.

Pozostałe mniejsze dopływy uchodzące do Parsęty na terenie gminy Białogard tworzą malownicze różnokształtne doliny, które dzielą wysoczyznę morenową na wyodrębnione części. Dolina rz. Leśnicy poza granicami gminy w swym górnym i środkowym biegu tworzy wąską dolinę o charakterze przełomowym wcinając się głęboko w powierzchnię wysoczyzny morenowej. Na terenie gminy Białogard w swym dolnym odcinku od m. Dobrowo do m. Żytkowo płynie pięknie ukształtowaną niewielką dolinką z lasami olesowymi. Od m. Żytkowo przecina rozległe obniżenie wytopiskowe, o torfiastym dnie, zmeliorowanym i przekształconym w trwałe użytki zielone. W części ujściowej rzeka jest uregulowana i obwałowana.

Radew i Leśnica są prawobrzeżnymi dopływami Parsęty. Poza tymi dwoma dopływami tworzącymi wyraźne doliny, w tej (północnej) części gminy występuje bardzo bogaty system obniżeń o charakterze dolinowym, połączony rowami oraz rzeczką Żeleźną (dopływ Radwi) nie wyróżniający się rzeźbą w terenie. Rynnowy charakter posiada natomiast dopływ Radwi rzeka Chotla płynąca krótkim odcinkiem przy wschodniej granicy gminy.

Wyróżniające się w krajobrazie lewobrzeżne dopływy Parsęty uchodzące do niej na terenie gminy Białogard. Doliny: Mogilicy, Topieli z rz. Graniczną oraz Pokrzywnicy o przebiegu południkowym dzielą falisty i pagórkowaty obszar wysoczyzny morenowej na odrębne części.

Dolina Mogilicy wykorzystująca na terenie gm. Rąbino głęboką rynną subglacialną, w swym środkowym i dolnym biegu posiada charakter przełomowy – tworzą dość wąską V – kształtną dolinę. Zbocza doliny porastają okazałe zadrzewienia dębowe i sosnowe, a dno olchy oraz zespoły trawiaste.

Dolina Topieli jest niezwykle różnorodna. Posiada odcinki szerokiej rynny przy (południowej granicy) lub wąskiej przełomowej doliny (rejon m. Sińce – Stanomino) lub też tworzy rozległe płaskie obniżenia typu rozlewiskowego. Dolinę porastają lasy olszowo-jesionowe a torfiaste obniżenia zajmują roślinności trawiastej i szuwarowej. Pokrzywnica tworzy rozległą, płaskodenną dolinę szerokości 700-800 m, o wysokich porożcinanych dolinkami erozyjnymi brzegach po zachodniej stronie. Dno doliny porastają zespoły roślinności trawiasto-szuwarowej, częściowo lasy olszowo-jesionowa, zbocza bory mieszane z okazałymi dębami. Jej dopływ rzeka Ponik z Wilczą płyną malowniczymi dolinkami w kompleksie lasów sosnowych.

4.1.2. Wody powierzchniowe

W użytkowaniu terenu zajmują niewielką powierzchnię bo 358 ha, co stanowi 1,09% powierzchni ogólnej. Są to rzeki, rowy melioracyjne, dwa nieduże jeziora oraz kilkadziesiąt "oczek" wodnych. Rzeki są również w większości niewielkie, lecz wzajemnie powiązane rowami tworzą gęstą widoczną

w krajobrazie sieć. Rzeki to Parsęta i jej dopływy: Radew z Chotłą i Żelezną, Leśnica, Mogilica, Topiel z Graniczną, Pokrzywnica z Wilczą. Do największych, o dość dużym (dyspozycyjnym) przepływie należą Parsęta i Radew. Pozostałe rzeki są znacznie mniejsze, o niewielkich przepływach, lecz o szybkich zmiennych nurtach. Żadna z rzek nie posiada źródeł na terenie gminy Białogard, wszystkie natomiast wymienione dopływy uchodzą do Parsęty na terenie gminy Białogard.

Główne charakterystyczne parametry rzek są następujące:

rzeka	Długość na terenie gminy [km]	szerokość koryta [m]	Głębokość [m]
Parsęta	40	10-25	3,5-4,5
Radew	27	10-20	2,0-3,0
Chotla	6	4-5	1,0
Mogilica	11	4-6	2,0
Topiel	14	4-5	1,7
Pokrzywnica	12	4-5	1,5
Leśnica	11	2-4	1,0
Ponik dopływ Pokrzywnicy	3	1,0	0,5

Wody rzek są zanieczyszczone, głównie ściekami bytowymi. Obecnie wszystkie wody rzek zostały zakwalifikowane do III klasy, jedynie Parsęta poniżej oczyszczalni ścieków w m. Białogard należy do pozaklasowych. O klasyfikacji decyduje bakteriologia. Pozostałe elementy fizykochemiczne są korzystne. Wody posiadają korzystne warunki tlenowe, są miejscem bytowania licznych gatunków ryb, stanowią atrakcyjne miejsca wędkowania. Parsęta i Radew są szlakami turystycznymi spływów kajakowych.

Jeziora znajdują się w kompleksie leśnym w południowo-wschodniej części gminy. Są to jez. Byszyńskie o pow. 18,0 ha i Rybackie o pow. 15,0 ha, oraz dwa mniejsze (1,5 – 2,0 ha) leśne jeziora bez nazwy. Bardzo liczne są "oczka" wodne o powierzchni od kilkudziesięciu m² do 1,0 ha występujące wśród pól oraz w lasach. Występują na całym obszarze gminy; w większych skupiskach występują

w kompleksie leśnym wschodniej części Wronie Gniazdo – Zaspy Małe – Buczek w rejonach użytków rolnych wsi Gruszewo – Laski – Stanomino – Rychowo – Podwilcze w południowej części gminy. Otoczone pasem roślinności bagiennej, lub obrośnięte krzewami i drzewami stanowią element krajobrazu.

4.1.3. Szata roślinna

Reprezentowana jest przez zbiorowiska: ekosystemy leśne, ekosystemy łąkowo-pastwiskowe, zbiorowiska roślinności torfowiskowej, bagiennej i szuwarowej, zalesienia śródpolne, przydrożne.

Lasy – zajmują 35% powierzchni ogólnej gminy, towarzyszą dolinom rzecznych Radwi, Pokrzywnicy, częściowo Parsęcie zajmują również rozległe przestrzenie w obrębie terenów sandrowych i tarasów pradoliny pomorskiej we wschodniej i południowej części gminy.

Reprezentują zróżnicowane siedliska i drzewostany. Dominują siedliska borowe: boru mieszanego świeżego BMśw, boru świeżego Bśw oraz siedliska lasu mieszanego LMś. Mniejszy jest udział siedlisk lasu świeżego Lśw oraz olsowych Ol (olsu z olszą czarną i szarą) Oj (olsu jesionowego). Jako ciekawostka występuje niewielka powierzchnia boru suchego Bs (na terenie sandru w rejonie j. Byszyno) oraz boru bagiennego na torfowiskach. W drzewostanach dominuje sosna (76,7%), ale istotny jest udział: brzozy, buka, dębu, świerka a na siedliskach wilgotnych olszy i jesionu. Przestrzenne zróżnicowanie siedlisk zawiera mapa "Siedlisk leśnych i drzewostanów" 1:25000, udział drzewostanów, gatunki występujące w podszycie i runie zawierają opisy taksacyjne w planie urządzenia lasu

Ndl. Białogard i Ndl. Świdwin.

Pod względem atrakcyjności krajobrazowej walorów turystycznych (dostępność dla penetracji, korzystny mikroklimat) najcenniejsze są lasy na siedliskach BMśw, Bśw i LMśw. Siedliska te występują na przeważającym terenie w obrębie wysoczyzn morenowych, obszarów sandrowych, pradolinnych i towarzyszą doliną Radwi, Parsęty i Pokrzywnicy.

Zróżnicowanie gatunków roślin występujących w tych siedliskach jest bardzo duże np.:

- lasy nad rz. Radwią, rejon Zaspy Małe, Wronie Gniazdo
BMśw – drzewostany: sosna domieszka brzozy, świerki, modrzewia oraz pojedyncze dęby (wiek 110 lat); podszyt: młode dęby, świerki, kruszyna, jarzębina, lokalnie czeremcha; runo: śmiałek, rokitnik, narecznica, trawy, jeżyna, malina, lokalnie konwalia majowa
- lasy porastające sandrowe (piaszczyste) rejon j. Rybackiego i Byszyno
Bśw – drzewostany: sosna, domieszka brzozy; podszyt: młode dęby, brzozy, świerki, kruszyna; runo: śmiałek, widłoząb, orlica, rokitnik, mech chrobotek, borówka brusznica.
- lasy porastające obszary o żyznym podłożu, wysoczyzny morenowe rejon doliny rz. Leśnicy (m. Żytkowo) rz. Parsęty (m. Ryszczewo) oraz odcinek (Rościno-Karlino) wzgórza m. Nasutowo - Zagórze
LMśw – drzewostany: sosny, dęby, buki, brzozy, olchy; podszyt: świerk, brzoza, kruszyna, jarzębina, czeremcha, leszczyna; runo: śmiałek, narecznica, widłoząb, szczawik, malina, jeżyna lokalnie konwalia, zawilec
- lasy porastające wzgórze kemowe (m. Zagórze) oraz tereny zbudowane z glin zwałowych zwięzłych (m. Ryszczewo)
Lśw – drzewostany bukowe z domieszką świerku i modrzewia lub brzozy, osiki czasem dębu i sosny; podszyt: młode buki, dęby, osika, świerk, kruszyna; runo: malina, jeżyna, śmiałek, podagrycznik, zawilec, w miejscach wilgotnych trzcina
- siedliska wilgotne w obrębie BMśw, Bśw oraz LMśw; w runie tych lasów pojawiają się gatunki środowisk wilgotnych i bagiennych, trzciny, trzęślica, szczawik w podszyciu czeremcha, osika, wierzba.
- siedliska leśne w dolinach rzek olsy olszowe Ol oraz olsy jesionowe Oj (d. Leśnicy i Topieli); drzewostany: olsze czarne i szare lub jesiony, czasem jawory; podszyt: kruszyna, czeremcha, wierzba, leszczyna, osika; runo: śmiałek, trzęślica, pokrzywy, gajowniczek, na podłożu torfowym (d. Topieli) turzycy, mchy torfowce, sitowie.

Lasy na siedliskach wilgotnych posiadają ogromne znaczenie przyrodnicze, ze względu na to, że są trudno dostępne dla ludzi zachowały bogactwo gatunków, są również ostoją wielu rzadkich i chronionych gatunków zwierząt.

Ekosystemy trawiaste porastają z reguły obniżenia terenowe: dna dolin rzecznych, zagłębienia wytopiskowe w obrębie wysoczyzny morenowej, sandrowej i pradoliny oraz obniżenia rozlewiskowe. Obniżenia te wypełniają w większości torfy – torfowiska niskie w dolinach i większych obniżeniach, torfowiska przejściowe i wysokie w mniejszych bezodpływowych wytopiskach. Torfowiska niskie zostały w większości zmeliorowane i przekształcone w łąki kośne i pastwiska. Duży stopień naturalności zachowały ekosystemy trawiaste w dnach dolin Radwi i Parsęty okresowo zalewane lub podtapiane (oddalone od siedlisk rolniczych) oraz mniejsze silnie wilgotne łąki w wytopiskach różnych kształtów i wielkości.

Łąki wilgotne, naturalne i półnaturalne (na których zaniechano wypasów i koszenia) z zespołami roślinności szuwarowej z gatunkami: różnych rodzajów turzyc, traw trzęślicowych, wełnianki, situ i trzcin występują w dolinie Radwi (od m. Wronie Gniazdo, Białogórzyno do Karlina) w części doliny Parsęty (w miejscach połączeń z Mogilicą i Pokrzywnicą) oraz w licznych obniżeniach w obrębie całej gminy. Zespołom szuwarowym towarzyszą zakrzewienia wierzbowe i grupy zadrzewień olchowych. W wilgotnych łąkach zachowało się wiele gatunków ziół (marzanna wonna, centuria pospolita, babka lancetowata) oraz roślin będących pod ochroną (goryczka wąskolistna, błotna)

torfowiska stanowią ostoję wielu cennych, rzadkich i reliktowych gatunków roślin; pozostawione bez ingerencji człowieka ulegają stałym, naturalnym przekształceniom. Najcenniejsze pod względem przyrodniczym są torfowiska wysokie zawierające wiele osobliwości przyrodniczych np. rosiczkę okrągłolistną występującą w darniach torfowca, żurawinę błotną. Również torfowiska przejściowe porastają różne gatunki mchów torfowców z wkraczającymi zakrzaczeniami brzezinowymi. Najpospolitsze są torfowiska niskie porośnięte zespołami turzycowymi, a w obrębie lasów borem bagiennym lub olszą. W obrębie gminy zinventaryzowano 23 torfowiska (1 wysokie, 5 przejściowych, pozostałe niskie) w dokumentacji Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach 1996 r. Można je uznać za naturalne. Pozostałe rozległe obszary torfowiskowe przekształcone w trwałe użytki zielone (łąki trawiasto-turzycowe) udokumentowano w latach 60-tych w dokumentacjach geologicznych torfowisk oraz w 1992 r. w trakcie poszukiwania surowców naturalnych.

Torfowiska wysokie i przejściowe występują: w obrębie lasów m. Moczyłki, Przegonia, jez. Rybackie i jezioro leśne oraz koło Dębczyna, Czarnowosów i Rychówka.

Torfowiska niskie, o niewielkich rozmiarach występują na wysoczyźnie morenowej koło m. Stanomino, Laski, Gruszewo oraz Buczek.

Torfowiska niskie dolinne występują: w dolinie Radwi, Pokrzywnicy, Topieli oraz w rozległych obniżeniach wytopiskowych i rozlewiskowych w rejonie: miasta Białogard, m. Kościernica, Pustowo, Nosówko, Łączno, Rościno, Podwilcze.

4.1.4. Świat zwierzęcy

Związany ściśle z różnorodnością siedlisk roślinnych jest również bogaty w różnorodność gatunków w tym wiele rzadkich i podlegających ochronie. W badaniach i inwentaryzacjach (częściowych) wykonanych dla całego dorzecza Parsęty szczególną uwagę poświęcono ichtiofaunie i awifaunie.

Ryby

W wodach Parsęty i jej dopływach żyje i rozmnaża się wiele cennych gatunków (zlewnię zasiedla 27 gatunków kostnych i 2 gatunki minogów). Należą tu szczególnie atrakcyjne dla wędkarzy: troć wędrowną, pstrąg potokowy i tęczowy, lipień, występujące w Parsęcie, Radwi, Pokrzywnicy, Chotli. Do rejonów o szczególnym znaczeniu należy odcinek Parsęty w miejscu ujścia do niej Młynówki i Pokrzywnicy (rozległy bagnisty obszar z licznymi starorzeczami) aż do m. Karlino oraz rzeka Radew w rejonie m. Białogórzyno, Wronie Gniazdo (meandry wśród łąk otoczone lasami).

Ptaki

Z gatunków zagrożonych w obrębie gm. Białogard stwierdzono występowanie bociana białego, kani rdzawej i derkacza. Gniazda bociana białego znajdują się w m. Łączno, Nasutowo, Rogowo, Byszewo, Rychówko, Sinice, Komasowo. Kanię rdzawą zaobserwowano pomiędzy Stanominem, a Nasutowem. Derkacza zaobserwowano na łąkach w dolinie rz. Topiel, 2,5 km od m. Laski.

Zespół opracowujący „Ocenę oddziaływania na środowisko – dorzecze Parsęty w okresie września 1999 r. w obserwacji faunistycznej stwierdził występowanie ponadto: myszołowa koło m. Rychówka, Podwilcza, Sińców; kruka k. Sińców; jastrzębia k. Stanomina; trzmielojada pomiędzy Nasutowem a Stanominem; gatunki związane ze środowiskiem wodno-błotnym łabędzia niemego zaobserwowano na stawie w m. Rychówko, k. Siłowa i Podwilcza; łyskę na stawie k. Komasowa; kszuka k. Sińców i Garków; czaplę siwą, żurawia na mokrych łąkach koło Sińców, Rychówka, Nasutowa i Stanomina; świstuna k. Komasowa i Rychówka; rybołowa nad jez. Rybackim.

Rejonami o szczególnym znaczeniu, z dużą liczbą gatunków są mokradła pod Białogardem (odcinek silnie meandrujący i ujściem Mogilnicy) oraz zalewane łąki odcinka ujściowego Leśnicy (przy granicy miasta).

Gniazdują tu m.in. błotniak stawowy i błotniak łąkowy, kokoszka, kuklik, łyska, czapla siwa, brzegówka, dziwonka, łozówka i strumieniówka.

Do ważnych ornitologicznie należy dolina Radwi, u ujścia do Parsęty zaobserwowano **głowienkę** i gągoła, w całej dolinie strumieniówkę. W dopływach Parsęty o szybszym nurcie zimuje **pluszcz**, a nad Parsętą w środkowym biegu i nad Pokrzywnicą (koło Garnków gm. Karlino) przebywa zimorodek.

4.1.5. Zieleni ukształtowana (urządzona i celowo nasadzona)

występuje w obrębie miejscowości, przy obiektach zabytkowych (parki podworskie i zieleni przy kościelna) i na cmentarzach oraz wzdłuż dróg publicznych (bitych i polnych). W gminie Białogard występuje licznie niemal w każdej miejscowości oraz wzdłuż dróg. W drzewostanach dominują: kasztanowce, jesiony, lipy, dęby, klony i topole w obrębie osiedli oraz klony, jesiony, lipy i topole wzdłuż dróg. Drogi polne często obsadzone są brzoźami. Piękne stare drzewa rosną: w m. Byszyno - jesiony i topole; Ryszczewo - lipy, świerki, dęby, topole; Góry - kasztanowce, lipy, klony; Czarnowęsy - kasztanowce; Laski - lipy, klony; Stanomino - kasztanowce, jesiony, w parku świerki; Nasutowo - klony, dęby, topole; Białogórzyno - klony, jesiony, dęby, świerki. Do ciekawostek należy dąb klonolistny w Białogórzynie; ogromny jesion w Rościnie.

Zabytkowe parki podworskie znajdują się w m. Podwilcze i Gruszewo oraz Nawino (park leśny krajobrazowy). W Podwilczu rosną przepiękne buki (3 uznane za pomniki przyrody), dęby (1 uznany za pomnik), jodły. W Gruszewie znajdują się aleje dębowe, bukowe, daglezie zielone (1 pomnik), jesiony (1 pomnik), jodły białe i tulipanowce. W parku leśnym w Nawinie rosną buki, wiązy, lipy, dąb błotny. W parku wiejskim w Rychowie rośnie buk czerwonolistny uznany za pomnik przyrody.

Z drzew rosnących przy drogach należy wymienić: odcinek drogi Lulewice – Redlino z pięknymi lipami; drogę polną z Gruszewa do Stanomina obsadzoną dębami, odcinek drogi przy m. Buczek - jesiony i klony, a droga polna obsadzona brzoźami; odcinek Żeleźno – Białogórzyno jesiony i klony.

4.2. ELEMENTY I OBSZARY REKOMENDOWANE DO OCHRONY

Z przeprowadzonej waloryzacji przyrodniczo – krajobrazowej gminy Białogard wynika, że:

- gmina charakteryzuje się krajobrazem kulturowym leśno – rolniczym o cechach harmonijnych. Charakterystyczną cechą jest bogactwo szaty roślinnej, różnorodności ekosystemów (leśne, łąkowe, torfowiskowe i szuwarowe) ich wzajemne przemieszanie z polami uprawnymi. W rzeźbie terenu wyodrębniają się przede wszystkim doliny rzek, o różnych kształtach i rzeki o naturalnych korytach, często meandrujące z licznymi zakolami i starorzeczami,
- przyroda żywa tj. świat roślinny i zwierzęcy charakteryzuje różnorodność gatunków, w tym często reliktowych (torfowiska wysokie i przejściowe), rzadko spotykanych oraz podlegających ochronie gatunkowej. Należą tu stwierdzone (wykazane w materiałach źródłowych) w trakcie obserwacji terenowych liczne gatunki ichtiofauny bytujące w wodach rzeki Parsęty i wszystkich jej dopływach oraz gatunki awifauny, szczególnie wodno-błotnej. Występowanie tych gatunków związane jest z siedliskami wilgotnymi, które zachowały duże cechy naturalności (bagna, mokradła, torfowiska, olsy i lasy wilgotne). Również rzeki sprawiające wrażenie „dzikich” płynące meandrami w szerokich dolinach porośniętych trawami, szuwarami, krzakami i drzewami nadbrzeżnymi, w otoczeniu lasów mieszanych porastających zbocza są miejscem rozrodu wielu cennych gatunków ryb (troć wędrowną, pstrąg potokowy, lipień),
- bogactwo przyrody żywej w powiązaniu z atrakcyjnym krajobrazem (doliny i wzgórza kemowe), duża lesistość, czyste powietrze stanowi korzystne warunki dla rozwoju turystyki w gminie. Najbardziej odpowiednie wynikające z walorów przyrodniczych byłyby formy związane z wędkowaniem, i agroturystyką oraz formy szczególnie związane z obserwacją i „podglądaniem” przyrody,
- należy więc zachować, chronić przed zanieczyszczeniem i niekorzystnymi przekształceniami następujące obszary:
 - doliny rzek Parsęty i Radwi w zasadzie na całej długości łącznie z otaczającymi kompleksami leśnymi na zboczach i wysoczyźnie. Należy zachować bez zmian i wyłączyć z użytkowania gospodarczego dna dolin w miejscach ich rozszerzenia, (o szerokości 500-1000 m) zachować istniejące starorzecza oraz zespoły roślinności trawiasto-szuwarowej z zakrzaczeniami i zadrzewieniami nadbrzeżnymi. Doliny te rekomenduje się do objęcia ochroną prawną jako „obszary chronionego krajobrazu”
 - ekosystemy leśne z licznymi torfowiskami i jeziorami Rybackie, Byszyńskie (a poza granicami gminy j. Dobrowieckie) na terenie sandrowym tj. w obszarach szczególnie wrażliwym, o małej odporności na dewastację, o dużych walorach rekreacyjnych. Obszar ten rekomenduje się do włączenia w „obszar chronionego krajobrazu rzeki Parsęty”
 - doliny pozostałych dopływów szczególnie: Leśnicy, Mogilicy, Topieli o szerokości doliny 50-300 m; o pięknych różnorodnych typach dolinnych (meandrująca z otaczającymi lasami olesowymi Leśnica, V-kształtna o charakterze przełomowym Mogilica, z zatorfionym obniżeniami wytopiskowymi Topiel) zachować jako ciągi przyrodnicze o funkcji korytarzy ekologicznych, bez przegrodzenia, wzmacniając ich obudowę poprzez zalesienie i zakrzewienie zboczy.
 - tereny o wyróżniających się walorach przyrodniczych i krajobrazowych, o szczególnym znaczeniu dla fauny (miejsca rozrodu, stałego przebywania szeregu gatunków) usytuowane

wewnątrz „obszaru chronionego krajobrazu” lub poza nim rekomenduje się do objęcia ochroną formami szczególnymi z mocy ustawy o ochronie przyrody jako „zespoły przyrodniczo-krajobrazowe”:

- ujściowy odcinek rzek Leśnicy pod Białogardem z kompleksem wilgotnych, okresowo podtapianych łąk nad rzeką z kompleksem lasów mieszanych i olsowych, z torfowiskami i pagórkami kemowymi m. Żytelkowo – Kłębino Białogardzkie. Łąki pod Białogardem są miejscem pobytu i lęgów licznych ptaków wodno-błotnych
- rozlewisko w widłach rzek: Parsęty, Pokrzywnicy i Młynówki z licznymi starorzeczami, porośnięte zespołami trawiasto-szuwarowymi z zakrzaczeniami wierzbowymi. Jest to miejsce ważne dla bytowania i rozrodu szeregu gatunków ryb
- obszar leśny z jez. Rybackim i torfowiskami o cechach osobliwości przyrodniczych, z zarastającym torfowiskiem jeziorkiem śródleśnym w obrębie sandru
- meandrujący odcinek rzeki Parsęty z ujściem rz. Mogilicy z charakterystycznymi ekosystemami trawiastymi i zakrzaczeniami nadbrzeżnymi pod m. Białogardem. Jest to również miejsce pobytu wielu gatunków ptaków.

Ww. tereny w wypadku nie uznania za zespoły przyrodniczo-krajobrazowe można by uznać za „użytki ekologiczne” zmniejszając obszarowo lub rozdzielając na mniejsze części:

- zespół przyrodniczo-krajobrazowy doliny Pokrzywnicy – projektowany do objęcia ochroną w **miejscowym** planie zagospodarowania przestrzennego gminy⁵.
 - tereny kemu (pagór wzniesiony 70 m. nad dnem doliny Parsęty) w m. Góry projektowany do objęcia ochroną jako stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej w obowiązującym planie miejscowym zagospodarowania przestrzennego gminy
 - tereny różnej wielkości torfowisk (wysokich, przejściowych i niskich) mokradła i bagienek o zbiorowiskach naturalnej roślinności, lub ulegającej unaturalnieniu (na których zaniechano uprawy, wypasów bydła, koszenia i eksploatacji torfu, niewielkie mokradła z oczkami wodnymi w obrębie lasów uznać za „użytki ekologiczne”

Rekomenduje się do objęcia ochroną jako „użytki ekologiczne” następujące tereny:

- torfowisko przejściowe m. Buczek ozn. na mapie nr 6
- torfowisko wysokie leśne m. Moczyłki ozn. nr 14
- torfowisko przejściowe leśne m. Przegonia ozn. nr 11
- torfowiska nad jez. Rybackim ozn. 5/10 i 10
- zarastające torfowisko na jez. Śródleśnym w pobliżu ww.
- torfowisko przejściowe kol. Rogowo, ozn. nr 12
- mokradło na torfowisku wysokim m. Nawino, ozn. nr 5/8
- torfowisko wysokie m. Dębczyno, ozn. nr 13
- torfowisko wysokie nr 4D oraz niskie nr 8 w rejonie m. Rościno
- niewielkie owalne torfowiska niskie, zarośnięte turzycami lub mechowiskowe w obrębie pól pomiędzy m. Łączno - Gruszewo - Laski ozn. na mapie nr 16, 17, 18, 19
- torfowisko przejściowe na południe od m. Rychówko, ozn. nr 20
- torfowiska w dolinie rz. Topiel (niskie szuwarowo-turzycowiskowe) na południe od m. Laski ozn. 21, 22, 23 oraz 5/7
- bagno w lesie Ndl. Świdwin obręb. Podwilcze oddz. 122 b pow. 1,88 ha

W miarę dalszego szczegółowego rozpoznania (w centralnej inwentaryzacji przyrodniczej gminy) należy zwiększyć liczbę ekosystemów rekomendowanych do ochrony prawnej

- zachować, chronić przed zniszczeniem i nieuzasadnionym przekształceniem wszystkie ekosystemy biologicznie czynne poza ww. tj. trwałe użytki zielone, zalesienia (o małych powierzchniach) i zadrzewienia śródpolne, zadrzewienia przydrożne i w obrębie osiedli i siedlisk rolniczych
- wymienione powyżej tereny i obszary biologicznie aktywne tworzą gminny system ekologiczny - wzajemnie powiązane ciągi ekosystemów. Wiodącą rolę pełnią tu doliny rzek.
- osią układu jest dolina Parsęty pełniąca funkcję korytarza ekologicznego o znaczeniu regionalnym łączącą obszar Pojezierza z morzem. Podobną rolę pełni Radew płynąca wzdłuż północnej granicy gminy.
- doliny pozostałych mniejszych rzek – dopływów Parsęty są korytarzami pomocniczymi, lokalnymi: dolina Leśnicy, Mogilicy, Topieli, Pokrzywnicy
- liczne wydłużone obniżenia z rowami melioracyjnymi wpadającymi do dopływów Parsęty i samej

⁵ **Utracił moc na podst. art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 z późn. zm.)**

- Parsęty wspomagają i wzmacniają ekosystemy korytarzy
- bezodpływowe zabagnienia i torfowiska porośnięte zespołami roślin trawiastych, bagiennych, szuwarowych lub zakrzaczone i zalesione nie mające połączenia z systemem korytarzy stanowią „nisze ekologiczne” miejsce bytowania dziko rosnących roślin i życia drobnych zwierząt

**Wykaz torfowisk wg Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych Falenty 1996 r.
„Zlokalizowanie i charakterystyka złóż torfowych w Polsce woj. koszalińskie”**

lp.	obręb	Nr złoża	Pow. (ha)	typ torfowiska	rodzaj złoża	kryterium ochrony
1.	Nosówko	135	31,0	niskie	olesowo-turzycowiskowe	gospodarcze
2.	Żelimucha	158	22,0	niskie	szuwarowo-olesowe	gospodarcze
3.	Żelimucha	160	3,8	niskie	olesowe	gospodarcze
4.	Białogard	164	5,5	niskie	olesowe	gospodarcze
5.	Sieranie	174	11,0	niskie	turzycowiskowe	leśne
6.	Sieranie	175	6,0	przejściowe	brzezinowe	eksploatacyjne
7.	Sieranie	177	36,0	niskie	olesowe	leśne
8.	Redlino	5	7,5	niskie	szuwarowo-turzycowiskowe	leśne
9.	Rogowo	12	2,0	niskie	olesowe	eksploatacyjne
10.	Rogowo	32	4,5		szuwarowe	leśne
11.	Rogowo	34	22,0	przejściowe	mszarne	leśne
12.	Rogowo	37	1,8	przejściowe	mszarno-brzezinowe	eksploatacyjne
13.	Dobrówko	42	4,3	przejściowe	mszarno-brzezinowe	eksploatacyjne
14.	Dobrówko	44	1,8	wysokie	mszarne	osobliwości przyr.
15.	Stanomino	47	3,5	niskie	olesowe	leśne
16.	Stanomino	1256	1,0	niskie	turzycowiskowe	gospodarcze
17.	Stanomino	1261	0,8	niskie	mechowiskowe	hydrologiczne
18.	Stanomino	1263	2,0	niskie	turzycowiskowe	gospodarcze
19.	Stanomino	1264	1,8	niskie	turzycowiskowe	hydrologiczne
20.	Rychówko	1272	6,0	przejściowe	mszarne	leśne
21.	Rabinko	1292	1,3	niskie	szuwarowo-turzycowiskowe	leśne
22.	Rabinko	1294	5,0	niskie	szuwarowo-turzycowiskowe	leśne
23.	Rabinko	1295	4,0	niskie	szuwarowe	leśne

Dokumentacja torfowisk wg Generalnego Biura Studiów i Projektów Wodno-Melioracyjnych
Warszawa 1965 (archiwum Zarządu Melioracji i Urzędzeń Wodnych Koszalin)

- Nr 1 Obiekt Słomino m. Zaspę Małe - torfowisko B pow. 5,0 ha, niskie turzycowo-trawiaste, miąższość torfu 1,3 m; torfowisko C pow. 3,70 ha niskie turzycowe z gatunkami szuwarowymi
- Nr 2 obiekt Rogowo - torfowiska od A do F, różne, typowe niskie, przejściowe i wysokie dominują szuwały trzcinowo-turzycowe oraz łąki torfiasto-turzycowe i zarośla olchowo z trzęślicą modrą
- Nr 3 obiekt Dobrówko - torfowiska od A do E niskie, jedynie B wysokie: brzoza omszona, wierzba szara, sosna w runie: trzęślica modra, bagno zwyczajne, żurawina błotna, torfowce
- Nr 4 obiekt Redlino - torfowiska od A do I niskie, jedynie D wysokie. Łąki trawiasto-turzycowe i szuwały trzcinowe z pałąką szerokolistną, zarośla wierzbowe
- Nr 5 obiekt Żelimucha – Pomianowo - torfowiska od C do D niskie, łąki turzycowe i trawiaste oraz pastwiska, liczny udział chwastów; wierzba szara
- Nr 6 obiekt Wygoda - torfowiska A i B łąki turzycowo trawiaste (niskie), C – zarośla olszynowe

Torfowiska wykazane w opracowaniu „Inwentaryzacja złóż i wyrobisk kopalin stałych gm. Białogard” Przeds. Polgel 1997 r.

Rejony badań – torf nieeksploatacyjny w obrębie użytków zielonych

Białogórzyno – łąki w dolinie, torf od 0,2 do 1,0 m, głębiej piasek
 Kościernica – podmokłe obniżenie torf i gytia głęb. 1,9 m
 Białogard – torf o miąższości 1,5 m na piaskach
 Łącznie – torf o miąższości 0,5 do 2,0 m głębiej gytia
 Rarwino I – torf o miąższości 0,5 do 1,5 m głębiej piasek
 Rarwino – torf do głęb. 2,5 m na piasku
 Sińce – gytia i kreda jeziorna lub torf do głęb. 3 m
 Czarnowęsy – torf do 0,9 m głębiej gytia i muł, piasek

Byszyno I – gytia do głęb. 3,2 m
Byszyno II – torf do głęb. 3,5 m głębiej gytia – nieużytek
Nosowo – torf 1,0 do 2,0 m głębiej piasek
Nosowo – bagno, kreda i torf do 2,5 m
Białogórzyno, torf i mułek do głęb. 2,0 m
Buczek – łąka w lesie, torf do głęb. 2,0 do 5,0 m
Laski – torf 0,2 do 5,5 m
Gruszewo – torf do głęb. 2,0 m
Wygoda – torf do głęb. 5,5 m
Byszyno – torf do 3,0 m głębiej gytia

5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Z diagnozy stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego wynikają ograniczenia oraz preferencje dla przestrzennego zagospodarowania gminy, określające również kierunki dalszego rozwoju uwarunkowane zasobami i walorami środowiska.

5.1. Uwarunkowania wynikające z obowiązujących przepisów szczególnych

Z ustawy o ochronie przyrody i ustawy o lasach wynikają nieznaczne ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym. Należą tutaj elementy i obszary o określonym statucie prawnej ochrony:

1. Drzewa uznane za pomniki przyrody;
2. Starodrzew w parkach podworskich, wiejskich, oraz na cmentarzach.

W stosunku do drzew objętych ochroną obowiązuje zakaz: wycinania, niszczenia i uszkodzania drzewa, umieszczanie tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych, niszczenia terenów i wzniecanie ognia w pobliżu drzewa, wznoszenia budowli w zasięgu korzeni i korony drzewa.

3. Lasy uznane za ochronne, głównie wzdłuż rzek i jezior (o łącznej powierzchni 875,4 ha) ujęte w planach urządzenia lasów Nadl. Białogard i Nadl. Świdwin na podstawie Zarządzenia Nr 123 MOŚZNiL z dnia 1 grudnia 1998 r. Zasady prowadzenia gospodarki leśnej określone są w planach urządzenia lasów. Ograniczenia dotyczą głównie użytkowania rębego; las pełni tu funkcję ochronną w stosunku do wód, chroniąc przed zanieczyszczeniami i gwałtownymi wezbrzeniami.

5.2. Uwarunkowania wynikające ze stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego

- 1) Gmina przedstawia krajobraz kulturowy rolniczo-leśny o cechach harmonijnych z dobrze zachowanymi rejonami o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.
- 2) Środowisko przyrodnicze jest generalnie dobrze zachowane, podstawowe elementy środowiska nie wykazują istotnych zagrożeń i zanieczyszczeń:
 - **powietrze atmosferyczne** jest czyste, wg prowadzonych badań monitoringu wartości zanieczyszczeń gazowych SO₂, pyłu zawieszonego oraz pyłu opadającego są znacznie niższe aniżeli dopuszczalne normy. Wynoszą ca` 30% dopuszczalnych norm.
 - **wody powierzchniowe** należą do elementów najbardziej zanieczyszczonych, chociaż w ostatnim okresie obserwuje się znaczną poprawę. O stopniu zanieczyszczeń współdecydują tu zanieczyszczenia obszarowe (spływy z pól), oraz zanieczyszczenia ze źródeł punktowych (ścieki bytowe miejscowości i zakładów). Rzeka Parsęta do miasta Białogardu prowadzi wody III klasy czystości, od Białogardu jest pozaklasowa (zadecydowały ponadnormatywne wartości miana Coli). Wszystkie większe dopływy: Radew, Leśnica, Mogilica, Topiel, Pokrzywnica – prowadzą wody III klasy czystości.
 - **wody podziemne** największego obszaru zasobowego Dębczyno – Łęčno są dobrej jakości. Obecnie bez uzdatniania są wprowadzane do miejskiej sieci wodociągowej Białogardu.
 - **gleby** nie wykazują zanieczyszczeń metalami ciężkimi, są natomiast nadmiernie zakwaszone (67% gleb posiada odczyn b. kwaśny i kwaśny), wymagają intensywnego wapnowania. Część gleb (około 30%) ulega w ostatnim okresie degradacji ze względu na zaniechanie uprawy roli, porastają chwastami, w sąsiedztwie lasów porastają samosiejką, użytki zielone porastają gatunkami szuwarowymi i zakrzaczeniami wierzbowymi.
 - **szata roślinna** zachowuje na ogół dobrą kondycję. Gmina charakteryzuje się bogactwem siedlisk i gatunków, bogactwem zadrzewień w obrębie wszystkich miejscowości, zadrzewień śródpolnych i przydrożnych. W obrębie lasów (dominacja drzewostanów sosnowych)

zagrożenie szkodnikami – głównie biologicznymi – jest dość znaczne, zwłaszcza w obrębie siedlisk porolnych, które zajmują ca. 33% powierzchni leśnej.

- **stopień przekształceń** środowiska przyrodniczego pierwotnego jest dość znaczny. Na przełomie IX/XX wieku przeprowadzono regulację rzeki Parsęty na odcinku od Białogardu do Karlina, zmeliorowano większość mokradeł i bagien zamieniając je w trwałe użytki zielone. W ostatnim okresie urządzono szereg stawów rybnych, pobudowano przepławki na rz. Pokrzywnicy i Topieli. Większość rzek zachowało jednak swój naturalny charakter, a część torfowisk i mokradeł naturalne zbiorowiska roślinne.

5.3. Zasoby użytkowe środowiska służące rozwojowi gospodarki

Zasoby użytkowe reprezentują: złoża surowców naturalnych oraz rolnicza przestrzeń produkcyjna i obszary leśne.

- **surowce naturalne:**
 - złoża pospółki o zasobach udokumentowanych występują w rejonach miejscowości: Rarwino - 215 tys. ton, Podwilcze – 2.755 tys. ton,
 - złoża piasku o zasobach udokumentowanych występują w rejonach miejscowości: Klępino – 822 tys. ton, Pękanino – 839 tys. ton,
 - złoża kredy jeziornej w rejonie wsi Białogórzyno – zasoby w kat. C 165 tys. ton,
 - złoża torfu w rejonie wsi Białogórzyno.Wyodrębniono również złoża perspektywiczne o zasobach szacunkowych:
 - pospółka na południe od Rarwina ca 300 tys. ton,
 - piasek na południowy zachód od Rarwina ca 200 tys. ton,
 - piasek drobny na południowy wschód od Czarnowosów ca 300 tys. ton.
- **rolnicza przestrzeń produkcyjna** zajmuje 56,7% powierzchni gminy. Przeważają grunty orne, ale jest również duży udział trwałych użytków zielonych (30% użytków rolnych). Gleby należą do średnio-żyźnych, kompleksu glebowego pszennego dobrego i żytniego b. dobrego i dobrego o klasach bonitacyjnych IVa, b i V, które stanowią ca 60% użytków. Dość duży jest udział gleb słabych kompleksu 6 żytniego słabego (ca 25%) mało przydatnych w produkcji rolniczej. Trwałe użytki zielone zajmują znaczną powierzchnię w północnej części gminy (na północ od doliny Parsęty i Leśnicy). Użytki rolne o wyższej jakości żyzności gleby przeważają w części południowej i południowo-zachodniej. Około 40% powierzchni użytków rolnych jest zmeliorowana.
- **obszary leśne** zajmują 35,2% powierzchni gminy. Dominującymi siedliskami są: bór mieszany świeży i las mieszany świeży oraz bór świeży. Siedliska borowe zajmują 60,7%, lasowe 35,1%, olsy 4,2%. Gatunkiem panującym w drzewostanie jest sosna – 76,7%, następnie brzoza – 6,9%, olsza – 5,3%, dąb, buk i świerk – od 2,5 do 4,1%. Jakość drzewostanów jest dobra. Zasobność drzewostanów dla Nadl. Białogard kształtuje się następująco:

– przeciętna zasobność	204 m ³ /ha
– przeciętny wiek drzewostanów	51 lat
– przeciętny przyrost	4,02 m ³ /ha
– przyrost bieżący roczny	6,20 m ³ /ha

Są to wartości dość niskie, potencjalna żyzność siedlisk wskazuje na możliwość uzyskania większej zasobności, pod warunkiem przebudowy drzewostanów.

5.4. Walory przyrodniczo - krajobrazowe

Gmina Białogard charakteryzuje się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Są to wyróżniające się w krajobrazie formy geomorfologiczne wzgórza kemowe i różnych kształtów doliny rzeczne, bogata sieć rzeczna, mozaika ekosystemów roślinnych, bogactwo świata zwierzęcego – głównie ichtiofauny i awifauny.

- **rzeki** – do unikatowych należą odcinki rzek, które zachowały swój naturalny, często „dziki” charakter z bogactwem ryb stanowiące atrakcję wędkarską. Są to:
 - Rzeka Parsęta płynąca w dolinie o różnych formach (charakterze przełomowym, nizinnym meandrującym, o uregulowanym, obwałowanym korycie) o szerokości 200–500 m, lokalnie bez wyodrębnionej wyraźnej formy dolinnej, porośniętej różnicowanymi zbiorowiskami roślinnymi.
 - Rzeka Radew płynąca w dolinie o charakterze rynnowym, płaskim szerokim dnie o szer. 200–800 m, z wyraźnymi wysokimi brzegami, z zespołami roślinnymi trawiasto-szuwarowymi w dnie i kompleksami leśnymi na zboczach
 - Doliny większych dopływów: Leśnicy, Mogilicy, Topieli, Pokrzywnicy i Ponika z Wilczą o zróżnicowanych formach z różnorodnymi zespołami roślinnymi w dnach i na zboczach (zespoły trawiasto-szuwarowe, lasy olesowe oraz mieszane)

- **zbiorowiska roślinne** – do zbiorowisk roślinnych, w których zachowały się gatunki reliktowe lub rzadko występujące o cechach osobliwości przyrodniczej należą torfowiska, szczególnie wysokie i przejściowe, oraz liczne mokradła, bagna na podłożu torfowisk niskich, które zachowały naturalny, pierwotny charakter lub uległy unaturalnieniu po zaniechaniu wykorzystania gospodarczego.
W obrębie gminy wyodrębniono 23 tereny torfowe o dużym stopniu naturalności oraz szereg większych obszarów torfowisk niskich przekształconych w trwałe użytki zielone.
- **awifauna i ichtiofauna** – rejonami, w których bytują liczne gatunki awifauny, szczególnie wodno-błotne, w tym rzadko występujące i objęte ochroną (m.in. błotniak stawowy, błotniak łąkowy, czapla siwa, kokoszka, **kulik**, brzegówka, dziwonia, **łozówka**, strumieniówka) są podmokłe łąki pod miastem Białogardem w rejonie odcinka meandrującego Parsęty oraz podmokłe łąki szuwały nadbrzeżne odcinka ujściowego rz. Leśnicy. Mniejsze obszary, w których stwierdzono występowanie gatunków ptaków objętych ochroną gatunkową występują również w południowej części gminy w rejonach podmokłych łąk i lasów w pobliżu Łączna, Stanomina, Nasutowa, Rychowa, Podwilcza i Sińców. Dla ichtiofauny (szczególnie: troć, pstrąg tęczowy, lipień) która bytuje zarówno w Parsęcie jak i wszystkich jej dopływach rejonami o szczególnym znaczeniu są: starorzeczka w widłach Pokrzywnicy, Parsęty (starego koryta i nowego) i Młynówki w odcinku aż do Karlina, oraz Wronie Gniazdo - Białogórzyno nad Radwią.
- **walory turystyczne** – korzystne dla turystyki związanej z pobytami nad wodą oraz w lesie posiadają rejon wokół jezior: Byszyno i Jez. Rybackiego. Jest to również obszar cenny pod względem przyrodniczym z uwagi na torfowiska z gatunkami o cechach osobliwości przyrody.

Generalnie należy stwierdzić, że z punktu widzenia zasobów i walorów środowiska przyrodniczego gmina Białogard posiada korzystne warunki dla rozwoju gospodarki rolniczej i leśnej, oraz szczególnych form turystyki tj. wędkarskiej i związanej z pobytami na wsi i w lesie (tzw. agroturystyka). W celu ochrony unikatowych obszarów o walorach przyrodniczych celowe jest objęcie ich ochroną prawną.

5.5. Ocena stanu środowiska - zagrożenia, zanieczyszczenia.

Stan czystości podstawowych elementów środowiska przyrodniczego jest zróżnicowany.

Powietrze atmosferyczne jest czyste.

Wg badań PIOŚ - Inspektorat w Koszalinie w m. Białogard prowadzono badania monitoringu w zakresie stężeń SO_2 i pyłu zawieszonego w latach 1991 i 1992.

Wyniki pomiarów były następujące (24-godzinne w mg/m^3):

rok badań	1991	1992	Dop. normy
SO_2	22	26	200
Pył zawieszony	40	40	120

Stężenia NOs prowadzono w m. Koszalinie, wartości te w 1994 r. wynosiły $15 \text{ mg}/\text{m}^3$ (dop. $150 \text{ mg}/\text{m}^3$).

Wartości opadu pyłu w m. Białogard wynosiły (w $\text{g}/\text{m}^2/\text{rok}$):

Rok badań	1991	1992	1994	Dop. normy
Opad pyłu	135	50	61	200

Ww. pomiary prowadzone były w miastach, wszystkie wartości zanieczyszczeń mieściły się w dopuszczalnych normach.

Wg Raportu o stanie środowiska w województwie zachodniopomorskim w latach 1997-98 - Wojew. Inspektorat Ochrony Środowiska w Szczecinie 1999 r. podano dane dotyczące zanieczyszczeń w m. Koszalinie (odl. 30 km).

W roku 1998 wartości te wynosiły:

maksymalne stężenie dobowe pyłu zawieszonego	$46 \text{ mg}/\text{m}^3$
maksymalne stężenie dobowe SO_2	$46 \text{ mg}/\text{m}^3$
maksymalne stężenie dobowe NO_2	$46 \text{ mg}/\text{m}^3$
średni roczny opad pyłu	$42 \text{ g}/\text{m}^2/\text{rok}$

Należy przyjąć, że na terenie obszarów rolniczych i leśnych gminy Białogard stan czystości powietrza jest jeszcze korzystniejszy.

Wody powierzchniowe.

Należą do elementów najbardziej zanieczyszczonych. Rzeka Parsęta (139 km) prowadzi początkowo wody II klasy czystości, później przyjmując zanieczyszczone dopływy obniża się do III klasy lub posiada wody pozaklasowe.

Wg badań monitoringu PIOŚ - Inspektorat w Koszalinie (Informacja 1997 r.) stan czystości rz. Parsęty i jej dopływów na terenie gm. Białogard przedstawiał się następująco:

rz. Parsęta	139 km dług.	rok badań 1993 r.		
	33,0 km	23,7% długości	II klasa czystości	
	29,4 km	21,2% długości	III klasa	
	76,6 km	55,1% długości	pozaklasowa	
rz. Radew	85 km dług.	rok badań 1995		
	41,2 km	48,5% długości	III klasa	
	42,8 km	50,3% długości	III klasa	
	1,0 km	1,2% długości	pozaklasowa	
rz. Pokrzywnica	29 km	100% III kl.	rok badań 1993	
rz. Mogilica	44 km			
	5,5 km	12,0%	III klasa	
	38,5 km	88%	pozaklasowa	rok badań 1995
rz. Leśnica	42,0 km	100%	pozaklasowa	rok badań 1995
rz. Chotla	31,0 km	100%	III klasa	rok badań 1995
rz. Topiel	20,0 km	100%	III klasa	rok badań 1992

Ostatnie badania wykazują poprawę. Zostało zatrzymane pogarszanie się jakości wód Parsęty, gdyż poprawia się stan czystości dopływów w górnym biegu: Wogry, Dębnicy, Chocieli, Gęsiej (poza granicami gminy). Również poprawiła się czystość wód Leśnicy.

O zaliczeniu wód do pozaklasowych decyduje miano coli oraz zawartości zawiesin, związków fosforu i azotu ogólnego. Wody rzek Radwi i Parsęty charakteryzują się małym poziomem mineralizacji i zawartości chlorofilu. O składzie fizyczno-chemiczno-bakteriologicznym współdecydują zanieczyszczenia pochodzące ze spływów obszarowych oraz punktowych źródeł zanieczyszczeń. Wg Raportu o stanie środowiska województwa zachodniopomorskiego (Szczecin 1999) badania jakości wód Parsęty na 10 stanowiskach w 1997 - rzeka od źródeł do ujścia rz. Gęsiej (gm. Barwice) prowadziła wody II klasy czystości, od ujścia Gęsiej do m. Białogard III kl., poniżej ujścia ścieków z Białogardu stwierdzono ponadnormatywne wartości miana Coli, które dyskwalifikowały wody aż do ujścia (non). Pozostałe parametry były korzystniejsze, mieściły się w granicach norm I i II kl., a jedynie stężenie azotynów do III klasy.

Wody podziemne.

W największym na terenie gminy obszarze zasobowym Dębczyno - Łęknio występujące w piętrze czwartorzędowym (otwory studienne o głęb. 50 m do 130 m) są dobrej jakości. Z tych wód czerpie ujęcie komunalne m. Białogard. Woda bez uzdatniania jest wprowadzona do sieci. Przewiduje się rozszerzenie ujęcia (zwiększenie liczby funkcjonujących studni), zabezpieczenie ujęcia strefami ochronnymi, gdyż w ostatnim okresie stwierdzono pogorszenie stanu czystości wody oraz budowę stacji uzdatniania. Lokalne ujęcia wód wgłębnej znajdują się w miejscowościach: Buczek, Pomianowo, Stanomino.

Gleby.

Należą do czystych, nie są skażone metalami ciężkimi w stopniu istotnym. Wg badań monitoringu POIS na 32 próby na obszarze gminy 9 prób wykazało zwiększoną zawartość kadmu, 1 próba zwiększoną zawartość miedzi, 2 próby zwiększoną zawartość cynku. Generalnie ocena jest jednak dobra, gleby te zalicza się do grupy O na pograniczu stopnia I tj. o minimalnej zwiększonej zawartości skażeń niektórymi pierwiastkami. Niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast nadmierne zakwaszenie gleb, co powoduje obniżenie żyzności oraz podatność na zanieczyszczenia. Około 67% gleb posiada odczyn kwaśny i bardzo kwaśny; 40% gleb wymaga wapnowania, dla 24% wapnowanie jest wskazane.

W ostatnich kilkunastu latach zachodzi niekorzystne zjawisko degradacji rolniczej przestrzeni produkującej poprzez zaniechanie uprawy roli. Generalnie około 30% użytków rolnych odługuje. Są to zarówno grunty orne (na ogół słabszych klas) jak i trwałe użytki zielone. Grunty nieuprawiane tracą żyzność, porastają chwastami, na tereny sąsiadujące z lasami wkraczają samosiejki osiki, brzozy. Trwałe użytki zielone zamieniają się w szuwały, rowy melioracyjne porastają krzakami wierzby i łązy.

Szata roślinna.

Według informacji Nadleśnictwa Białogard zagrożenie drzewostanów szkodnikami biologicznymi jest dość znaczne. Występuje w obrębie siedlisk porolnych (ca 33% powierzchni) oraz częściowo w obrębie drzewostanów niezgodnych z siedliskiem. Na gruntach porolnych mszczone są drzewostany pierwszego pokolenia. Szkodniki biologiczne atakują uprawy iglaste. Drzewostany niezgodne

z siedliskiem nie dają odpowiednich przyrostów masy drzewnej. Należą tu: sosna występująca na siedlisku lasu świeżego, lasu mieszanego świeżego, co powoduje spychanie do roli podszytowej gatunków podstawowych dębu i buku; brzozy na siedlisku boru mieszanego bagienne, lasu mieszanego wilgotnego i lasu jak również nadmierne występowanie olchy na siedlisku lasu mieszanego wilgotnego. Generalnie na siedliskach lasu mieszanego świeżego 80% drzewostanów jest niezgodna z siedliskiem.

Wśród drzewostanów porastających rowy, drogi polne, drogi komunikacji kołowej oraz grupy zadrzewień śródpolnych nie obserwuje się zniszczeń i zagrożeń. Dewastacja widoczna jest w obrębie parków podworskich, usychanie drzew, liczne ślady wycinania, łamania gałęzi.

W obrębie trwałych użytków zielonych, zmeliorowanych torfiastych obniżeniach i dolinach rzek na których zaniechano wypasów bydła, urządzenia melioracyjne funkcjonują nieprawidłowo widoczne są procesy powrotu do stanu naturalnego - sukcesja niektórych gatunków i zbiorowisk roślinnych głównie roślinności szuwarowej, chwastów, zarośli wierzby i olchy.

Stopień przekształceń środowiska przyrodniczego jest dość znaczny.

Pierwotne środowisko przyrodnicze - naturalny krajobraz leśno-bagienny został przekształcony w krajobraz kulturowy - rolniczo-leśny (gospodarczy). Największe zmiany zaszły w obrębie bagien i mokradeł - w większości zostały zmeliorowane (osuszone), odcinki rzek szczególnie Parsęty skrócone i skierowane w nowe koryta. Na niektórych dopływach pobudowano zapory, przepławki, urządzono stawy rybne. Najbardziej niekorzystna budowla znajduje się na rz. Pokrzywnicy w m. Garnki (gm. Karlino) - stawy rybne i przegrodzenie rzeki (z przepławką) spowodowało zniszczenie naturalnych tarlisk w górze rzeki. Stawy rybne pobudowano również na rz. Topiel; rzekę Leśnicę uregulowano w odcinku ujściowym. Pomimo tych zmian krajobraz gminy Białogard cechuje ogromne bogactwo przyrody, różnorodność ekosystemów z zachowanymi cennymi gatunkami roślin i zwierząt, zróżnicowana rzeźba terenu z charakterystycznymi naturalnymi dolinami rzek.

Szczegółowe informacje dotyczące zasobów przyrody zawarte są w opracowaniu „Waloryzacja przyrodnicza gminy Białogard” wykonane przez Biuro Konserwacji Przyrody, Szczecin 2002 r.

Materiały źródłowe:

1. Opracowanie – środowisko przyrodnicze, mapa 1:25000 „Ekosystemy-krajobrazy” dla planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego Gminy Białogard 1992 r. (autor mapy Z. Kempieńska) – archiwum Urząd Gminy.
2. Przewodnik turystyczno-krajoznawczy po ziemi Białogardzkiej praca zbiorowa pod red. A. Świrko, 2000 r.
3. Materiały Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego Oddział w Koszalinie - dokumentacje geologiczne torfowisk ze zdjęciami fitosocjologicznymi z 1963 r.
4. Inwentaryzacja torfowisk – Instytut Melioracji i Użytków Zielonych Falenty 1996 r., oraz inwentaryzacja surowców naturalnych dla Gminy Białogard 1992 r. – materiały Geologa Wydz. Zamiejscowego Województwa Zachodniopomorskiego w Koszalinie.
5. Materiały Ndl. Białogard i Świdwin z planu urządzenia lasu mapy siedlisk i drzewostanów 1:25000, wyciągi z opisów taksacyjnych.
6. Opracowania i studia Związku Gmin Dorzecza Parsęty w Karliniu:
 - Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dla dorzecza - Ocena oddziaływania na środowisko w tym rozdział: szata roślinna, fauna wyk. w 1999 r. „Eko Wodrol” Koszalin ul. Połczyńska 71 A
 - Diagnoza środowiska przyrodniczego dorzecza Parsęty, wyk. 2000 r. Politechnika Koszalińska
 - Diagnoza stanu środowiska przyrodniczego dorzecza Parsęty, wyk. 2000 r. Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
 - Program ekorozwoju miast i gmin dorzecza Parsęty – wyk. 2000 r. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska Warszawa.
7. Opracowanie pt. „Środowisko przyrodnicze dorzecza Parsęty” praca zbiorowa Instytut Badań Czwartorzędu Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu 1998 r.
8. Raport o stanie środowiska w województwie zachodniopomorskim w latach 1997-1998 Woj. Inspektorat Ochrony Środowiska w Szczecinie 1999 r.

IV

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

- wykaz stanowisk archeologicznych
- mapa: waloryzacja stanowisk archeologicznych
– na podstawie AZP – skala 1: 25 000
- wykaz dóbr kultury znajdujących się w ewidencji WKZ
- wykaz cmentarzy

1. STAN PRAWNY, FORMY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zasady ochrony dóbr kultury regulują następujące akty prawne:

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami)
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (**tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 243, poz. 1623**, z późniejszymi zmianami)
- inne przepisy mówiące o obszarach i obiektach zabytkowych

Zgodnie z ustawą o ochronie **zabytków i opiece nad zabytkami**, **zabytki** powinny być chronione przez wszystkich obywateli, zaś obowiązek ich właściwego utrzymania spoczywa na właścicielach i użytkownikach. Organy państwowe i samorządowe zobowiązane są do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych ochrony.

Warunki prawne i organizacyjne związane są ściśle z gospodarką przestrzenną - od zapisu planu do procedur zezwalających na budowę. Stanowią o tym bezpośrednio przepisy ustawy o **planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (art. 1 ust. 2 p. 4 – wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i **zabytków oraz dóbr kultury współczesnej**, a także **art. 10 ust. 1 pkt 4 i 9 – stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej a także** występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów **odrębnych**) oraz prawo budowlane, które wymaga (art. 39) specjalnego traktowania obiektów zabytkowych lub znajdujących się na obszarach objętych ochroną.

Chronionymi są wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków oraz takie, których charakter zabytkowy jest oczywisty, jeżeli nie podlegają ochronie na podstawie odrębnych przepisów.

Pod względem rzeczowym przedmiotem ochrony (w odniesieniu do przestrzeni) mogą być w szczególności (art. 6 ustawy o ochronie **zabytków i opiece nad zabytkami):**

1. **działa budownictwa, urbanistyki i architektury**, niezależnie od ich stanu zachowania, jak: historyczne założenia urbanistyczne miast i osiedli, parki, ogrody dekoracyjne, cmentarze, budowle i ich wnętrza wraz z otoczeniem oraz zespoły budowlane o wartości architektonicznej, a także budowle mające znaczenie dla historii budownictwa,
2. **obiekty etnograficzne**, jak typowe układy zabudowy osiedli wiejskich i budowle wiejskie szczególnie charakterystyczne,
3. **działa sztuk plastycznych – rzeźby**,
4. **pamiętki historyczne**: pola bitew, miejsca upamiętnione walkami o niepodległość i sprawiedliwość społeczną, obozy zagłady oraz inne budowle związane z ważnymi wydarzeniami historycznymi lub z działalnością instytucji i wybitnych osobistości historycznych,
5. **obiekty archeologiczne i paleontologiczne**, jak ślady terenowe pierwotnego osadnictwa i działalności człowieka, jaskinie, kopalnie prądziejowe, grodziska, cmentarzyska, kurhany oraz wytwory dawnych kultur,
6. **obiekty techniki i kultury materialnej**, jak stare kopalnie, huty, warsztaty, budowle, konstrukcje, urządzenia szczególnie charakterystyczne dla dawnych i nowoczesnych form gospodarki, techniki i nauki, gdy są unikatami lub wiążą się z ważnymi etapami postępu technicznego,
7. **rzadkie okazy przyrody żywej lub martwej**, jeżeli nie podlegają przepisom o ochronie przyrody,
8. **inne przedmioty nieruchome** zasługujące na trwałe zachowanie ze względu na ich wartość naukową, artystyczną lub kulturalną
9. **krajobraz kulturowy w formie ustanawianych stref ochrony konserwatorskiej, rezerwatów i parków kulturowych.**

OBOWIĄZUJĄCY ZAKRES OCHRONY DLA POSZCZEGÓLNYCH RODZAJÓW DÓBR KULTURY:

2) Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- a) **zabytki architektury wraz z otoczeniem** lub z ustanowionymi strefami ochrony konserwatorskiej - wszelkie działania mogące zmienić ich charakter czy warunki użytkowania muszą uzyskać zgodę WKZ; każdorazowo należy uzyskać zezwolenie WKZ na prowadzenie wszelkich prac i robót budowlanych, bez zezwolenia nie wolno ich przebudowywać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, zdobić, uzupełniać, rozkopywać - czyli dokonywać jakichkolwiek zmian.
- b) **parki pałacowe i podworskie, ogrody ozdobne**: należy zachować wszystkie elementy i funkcje, nie wolno wprowadzać elementów dodatkowych takich jak: ciągi komunikacyjne, place, boiska, obiekty architektoniczne; nowe nasadzenia można przeprowadzić po uzyskaniu zgody i wytycznych WKZ, w wyznaczonych **strefach ochrony ekologicznej** obowiązuje zakaz

wycinania drzew i krzewów (z wyjątkiem zabiegów sanitarnych prowadzonych wyłącznie za zgodą właściwego WKZ) oraz instalowania obiektów i urządzeń mogących naruszyć istniejące warunki wód gruntowych lub mogących zanieczyścić glebę i atmosferę.

- c) **cmentarze historyczne:** nie wolno wprowadzać nowych funkcji nie związanych z przeznaczeniem terenu mogą służyć jako miejsce pochówku, lub pełnić inne funkcje (z poszanowaniem charakteru miejsca) na warunkach określonych w ustawie o cmentarzach i chowaniu zmarłych, a także ustawy o ochronie dóbr kultury.
- d) **stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru WKZ** - pozostawienie stanowiska w stanie niezmienionym, prowadzenie jakichkolwiek prac ziemnych przez osoby do tego nieupoważnione jest zabronione (ściśła ochrona konserwatorska – WI). Celem ochrony jest utrzymanie w stanie niezmienionym istniejących w gruncie reliktyw kulturowych wraz z układem topograficznym ochrona ta oznacza powstrzymanie się od użytkowania gospodarczego terenu i w wypadku stanowisk o własnej formie przestrzennej odpowiednie ich eksponowanie zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi określonymi przez właściwy organ ochrony zabytków.

3) Obiekty ujęte w ewidencji dóbr kultury wojewódzkiego konserwatora zabytków - nie wpisane do rejestru zabytków:

- a) **obiekty architektoniczne, parki** - mogą być objęte ochroną na podstawie ustaleń prawa miejscowego - w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego poprzez ustalenie zasad dotyczących działalności inwestycyjnej (kształtowanie architektury obiektów oraz zagospodarowania terenu), a także w decyzjach administracyjnych.

Nie wyklucza się możliwości wpisania tych obiektów do rejestru zabytków - po sporządzeniu odpowiedniej dokumentacji.

- b) **stanowiska archeologiczne nie ujęte w rejestrze zabytków**, a znajdujące się w ewidencji dóbr kultury wojewódzkiego konserwatora zabytków (tzw. **Archeologiczne Zdjęcie Polski AZP**) wraz z przylegającymi terenami są obszarami obserwacji archeologicznej. Podlegają one ochronie w zróżnicowanym stopniu, w zależności od wartości zabytkowej – w praktyce stosowanej przez WKZ w Szczecinie: ochronie częściowej (WII) i ochronie ograniczonej (WIII); zasięg obszaru obserwacji archeologicznej powinien wyznaczyć archeolog.

W strefie WI pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej stanowisk archeologicznych obowiązuje:

- zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej, budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi (np. kopanie studni, melioracji, karczunku i nasadzania drzew, itd.) poza badaniami archeologicznymi oraz pracami zabezpieczającymi zabytek przed zniszczeniem, prowadzonymi na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;
- zachowanie istniejącego układu topograficznego terenu;

W strefie WII częściowej ochrony stanowisk archeologicznych, dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami, obowiązuje:

- współdziałanie w zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków,
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie w granicach strefy, wyprzedzających rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją zamierzenia, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

W strefie WIII – ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych. Strefa WIII obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby konserwatorskiej.

Obowiązuje:

- współdziałanie inwestycyjnych zakresie zamierzeń inwestycyjnych i innych związanych z pracami ziemnymi z odpowiednim organem ds. ochrony zabytków,
- przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Nie wyklucza się możliwości wpisania stanowisk archeologicznych do rejestru zabytków - po sporządzeniu odpowiedniej dokumentacji.

- c) **cmentarze:** mogą służyć jako miejsce pochówku, lub pełnić inne funkcje (z poszanowaniem charakteru miejsca) na warunkach określonych w ustawie o cmentarzach i chowaniu zmarłych, a także ustawy o ochronie dóbr kultury.

2. RYS HISTORYCZNY ZIEMI BIAŁOGARDZKIEJ

Obszary dorzecza Parsęty i Radwi były zaludniane nieprzerwanie od zarania dziejów w epoce kamienia (od 8 000 lat p.n.e.) aż do czasów wczesnego średniowiecza włącznie (tj. do połowy XIII w.).

W początkach młodszej epoki kamienia na obszary Pomorza przybywają z terenów Polski południowej ludy, które umieją już uprawiać rolę i znają hodowlę zwierząt — są to plemiona tzw. kultury ceramiki wstęgowej.

W środkowym okresie neolitu (3500-2500 p.n.e.) z Jutlandii i Niemiec północno-zachodnich dociera ludność kultury pucharów lejkowatych. Znalezione są ślady osadnictwa tej kultury z miejscowości: Czarnowęsy, Kisielice, Podwilcze. Oprócz osad odkryto również cmentarzyska tej kultury. W miejscowości Skroński Las znane jest stanowisko grobowe - grobowiec w kształcie nasypu o podstawie trójkątnej.

Równocześnie z kulturą pucharów lejkowatych zjawiały się na tych terenach plemiona kultury amfor kulistych. Z terenu Pomorza znamy ją jednak zaledwie z kilku znalezisk grobowych, nie tworzących wyraźnego skupiska osadniczego. W późnym okresie neolitu docierają na Pomorze ludy tzw. kultury ceramiki sznurowej. Były to plemiona koczownicze, które w zetknięciu z miejscową ludnością przeszły na bardziej osiadły tryb życia. Kultura ta znana jest z luźnych znalezisk z okolic wsi Czarnowęsy (gm. Białogard) i Domacyno (gm. Karlino).

Z okresu młodszej epoki kamiennej znane m.in. są znaleziska z okolic: Białogórzyna, Kamosowa, Gór, Gruszewa, Łęczna, Pomianowa, Żeleźna.

W oparciu o przesłanki archeologiczne ogólnie przyjmuje się, że ludy kultury ceramiki sznurowej i dołkowo-grzebykowej, wspólnie z istniejącymi na tych obszarach ludami kultur pucharów lejkowatych i amfor kulistych, stworzyły nowe lokalne grupy kulturowe, które trwały do czasów epoki brązu.

Na obszarach Polski powszechne stosowanie brązu (od 7000 do 650 lat p.n.e.) opierało się początkowo na surowcu importowanym. Na Pomorzu w tym czasie można wyróżnić dwie grupy ludności:

- grupa iwieńska zajmująca południowo-wschodnie krańce Pomorza
- grupa grobsko-śniardowska zajmująca dorzecza Parsęty i Regi.

W starszym okresie epoki brązu następują dalsze ujednolicenia kulturowe. Wykształca się na bazie starszych grup kulturowych nowa kultura — przedłużycka, znana na ziemi białogardzkiej z luźnych pojedynczych znalezisk.

Z początkiem trzeciego okresu brązu (1250 lat p.n.e.) wyodrębnia się nowa grupa ludności kultury łużyckiej. Cechuje ją wyjątkowo długi okres istnienia w czasie. Olbrzymi obszar kulturowy, jaki objęła swym zasięgiem, podlegał różnorodnym prawom rozwojowym i posiadał wiele specyficznych grup lokalnych. Na Pomorzu wykształciła się grupa pomorska z dwiema podgrupami: zachodniopomorską i wschodniopomorską (grupa kaszubska kultury łużyckiej).

Ludy kultury łużyckiej były rolnicze, prowadziły osiadły tryb życia i zamieszkiwały te same terytoria przez wiele pokoleń. Cmentarzysko płaskie tej kultury stwierdzono m.in. w miejscowości Czarnowęsy, zaś w Rychówku odkryto cmentarzysko kurhanowe (IV okres EB.). Drugie cmentarzysko kurhanowe z tego samego okresu znane jest z Buczka, w którym okazałe mogiły charakteryzowały się nasypami ziemnymi, zawierającymi wewnątrz jądro kamienne lub kręgi kamienne otoczone większymi głazami.

Pojedyncze znaleziska datowane na schyłek epoki brązu, wskazują na wysoki poziom opanowania techniki wytopu i obróbki brązu przez miejscową ludność kultury łużyckiej. Znajomość i rozpowszechnienie się metalurgii żelaznej na terenach Pomorza następuje w połowie VII w. (650 lat p.n.e.), początkowo na bazie surowców importowanych. W tym też czasie obok osad otwartych zaczynają pojawiać się osady obronne - grody otoczone wałami, fosami i palisadą. Z grupy wschodniopomorskiej kultury łużyckiej wyodrębniła się kultura pomorska (500-125 p.n.e.). Droga ekspansji plemiona tej kultury docierają (od wschodu) do rzeki Regi. Cmentarzyska tego okresu są na ogół mniej rozległe niż cmentarzyska KŁ, ale ich gęstość występowania jest zdecydowanie większa. Cmentarzyska kultury pomorskiej odkryto w okolicach: Lasek, Lulewic, Motarzyna, Nawina, Pomianowa, Rychowa, Rzyszczewa, Sidłowa, Pustkowa, Żeleźna, Żytelkowa.

W początkach II w. n.e. ukształtowały się podstawy nowej kultury zwanej kulturą grobów jamowych, określanej też kulturą wenedzką (od pierwszych wzmianek o Wenedach w źródłach pisanych z początków n.e. — Pliniusz, Tacyt, Ptolemeusz). Grupa północna (oksywska) tej kultury wykazuje ściśle związki z kulturą pomorską. Ludność zajmowała się hodowlą, myślistwem, rolnictwem. W tym czasie do wyrobów z żelaza zaczęto stosować miejscowy surowiec - rudę darniową. Znalezione są, na terenie gminy Białogard, dość liczne osady i cmentarzyska tego okresu w okolicach Motarzyna, Buczka i Czarnkowa. Groby owe cechuje różnicowane wyposażenie w gary grobowe, co świadczy o istniejącym już w tym czasie rozwarstwieniu majątkowym i społecznym. Intensywny rozwój stosunków społeczno-gospodarczych następuje w tzw. okresie wpływów rzymskich (okres zamykający się czterema pierwszymi wiekami n.e.) Na Pomorze docierały od I w. n.e. materialne wytwory kultury antycznej: ozdoby srebrne i złote, zastawy stołowe, monety rzymskie, które nie były wówczas na tych terenach środkiem płatniczym. Materialne ślady kontaktów ludności pomorskiej z cesarstwem rzymskim

poświadczają znaleziska m.in. z Buczka, Lasek, Zasp Małych. Jest to jednak okres na terenie powiatu białogardzkiego stosunkowo słabo udokumentowany.

Z końcem IV w. n.e. następuje znaczne przemieszczenie ludności, szczególnie plemion germańskich. Następuje ogólna recesja w zakresie rozwoju sił wytwórczych. Okres ten na Pomorzu charakteryzuje się bardzo słabym zaludnieniem, stąd skąpa ilość materiałów archeologicznych. Po czasach niepokoju nastąpiła znaczna stabilizacja stosunków politycznych, społecznych i gospodarczych. Następuje konsolidacja organizacji plemiennie - terytorialnych tworząc zaczątek organizacji państwowej.

W świetle badań i odkryć archeologicznych główne obszary osadnicze we wczesnym średniowieczu znajdowały się głównie na równinie nadmorskiej, skupiając się przede wszystkim wzdłuż rzek. Od IX w. datuje się wyraźniejszy obraz osadnictwa na Pomorzu Zachodnim. Wg relacji Geografa Bawarskiego (IX w.) dorzecze Parsęty i Regi zamieszkiwało plemię Zeriuni (Siewieranie). Dokumentują jego relacje odkryte grodziska w miejscowościach: Białogard, Buczek, Dzieciotłowo, Lubiechowo, Ostre Bardo, Rarwino i Wełdkówko oraz kilkadziesiąt osad m.in. z okolic: Byszyna, Kamosowa, Motarzyna, Rarwina, Czarnowosów, Kisielic, Zasp Małych, Pomianowa, Nasutowa, Żeleźna.

Osady wczesnośredniowieczne były zazwyczaj małe, położone w trudnodostępnym terenie (wśród bagien, w meandrach rzek, na wzniesieniach terenu). Grodziska, budowane z reguły w miejscach trudno dostępnych, miały obronny charakter. Ze względu na ich usytuowanie wyróżnia się dwa typy grodzisk:

- nizinne, budowane przeważnie na terenach podmokłych i łąkach, z wałami usypanymi od podstaw (np. obiekt w Rarwinie)
- wyżynne, zakładane na wzniesieniach morenowych.

Starszego typu są grodziska pierścieniowate, dużych rozmiarów, otoczone wałem i fosą. Młodsze i zdecydowanie mniejsze są grodziska stożkowate. Z czasem przy grodach powstają podgrodzia.

Na przełomie XI/XII w. ziemia białogardzka była ważnym ośrodkiem politycznym Pomorza Zachodniego. Czynnikiem wpływającym we wczesnym średniowieczu na rozwój Białogardu i okolic był handel (tu krzyżowały się dwa ważne szlaki handlowe — z Kołobrzegu do centralnej Polski oraz ze Szczecina do Gdańska). Nadal jednak, w wiekach IX - XII, najważniejszym źródłem utrzymania dla tutejszej ludności było rolnictwo. Dużą rolę odgrywały również hodowla, coraz bardziej rozwijało się rzemiosło (na wsi szczególnie garncarstwo, kowalstwo, kołodziejstwo), a świadczą o tym materiały archeologiczne z okolic m.in.: Lulewic, Dębczyna, Busiarów. Poważne zmiany zapoczątkowane zostały w drugiej połowie XIII w. w związku z intensywnym rozwojem feudalnej własności ziemskiej.

W roku 1238 kasztelania białogardzka należała do państwa Barnina I, któremu w 1264 r. udało się ponownie zjednoczyć obie dzielnice — szczecińską i wologoską. Na początku 1269 r. ziemia białogardzka zajęta zostaje przez księcia Pomorza Gdańskiego Mszczuja II, który przekazał ją w ręce Brandenburczyków. W 1276 r. - w zamian za Choszczno i Myślibórz włączona została do państwa zachodniopomorskiego.

W 1295 r. w wyniku podziału Pomorza na dwie dzielnice, ziemia białogardzka włączona została do księstwa **ołogoskiego**. W 1368 r. uległo ono podziałowi - część wschodnia (księstwo słupskie) przypadła Bogusławowi V, zaś część zachodnią otrzymali Warcisław VI i Bogusław VI; Białogard i okolice przypadły Bogusławowi V.

Pod koniec XIV w. w wyniku spadku cen zboża na rynkach europejskich, nastąpił kryzys gospodarczy. Odczuło go przede wszystkim ziemiaństwo i warstwy najuboższe ludności wiejskiej. Sytuacja tej ostatniej ulegała pogorszeniu w miarę jak postępował rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej, której początek przypada na XV/XVI w. Jest to okres kształtowania się dużych majątków ziemskich. Początkowo folwarki powstawały w obrębie dawnych siedlisk, poprzez rozbudowę sołectwa i skomasowanie kilku gospodarstw kmiecych (w takich wsiach zagony folwarczne przemieszane były z kmiecymi). Folwarki powstawały najczęściej we wsiach małych, kilku zagrodowych, o nieregularnych układach siedlisk i pól. W początkowym okresie (do wojny 30-letniej) układ przestrzenny dawnej wsi nie ulegał istotnym zmianom. W tym okresie rozrost majątku ziemskiego dokonywał się głównie kosztem odebranej chłopom ziemi. Tak było na przełomie XV/XVI w. w przypadku zakładania folwarku w Kisielicach - gdzie odebrano chłopom trzecią część gruntów - oraz podobnie w Rogowie i Byszynie, gdzie część ziemi chłopskiej została przyłączona do majątku w Rogowie.

W 1459 r. umiera ostatni książę słupski Eryk I, a jego księstwo ulega podziałowi. Ziemię białogardzką otrzymał Eryk II i do 1648 r. należała ona do księstwa szczecińskiego. Pod koniec XV i przez cały XVI w. panował względny spokój, choć najazdy na tereny przygraniczne trwały i nadal dochodziło do lokalnych starć.

Lata wojny trzydziestoletniej (1618-1648) przyniosły znaczne pogorszenie bytu miejscowej ludności. Do rosnących obciążeń pańszczyźnianych doszły zniszczenia wojenne. Wojska cesarskie w 1629 r. spaliły wsie Łączno i Lipie, ograbiły Pękanino. Podobny los spotkał wcześniej (1627 r.) wsie Rogowo i Dębczyno. Trochę lepsza była sytuacja chłopów w dobrach ziemskich Białogardu, które jeszcze w 1454 r. książę Eryk I znacznie powiększył darowując miastu wsie: Lulewice, Rościno, Pękaninko, Klępino, część Nawina.

Ogólny kryzys gospodarczy Pomorza Zachodniego i słabość władzy książęcej spowodowały zastój głównie w handlu i rzemiośle. Jedną z konsekwencji kryzysu gospodarczego było wkroczenie miejscowego rycerstwa na drogę rozboju, czego przykładem był rycerski ród Manteuffłów. Na przełomie XV/XVI w. stał się on postrachem nie tylko kupców przemierzających dorzecze Parsęty.

W wyniku wojny trzydziestoletniej w samym Białogardzie ponad połowa zabudowań miejskich została zniszczona, liczba ludności zmalała prawie o dwie trzecie, a zaciągnięte wówczas długi miasto spłacało przez ok. 80 lat.

Pod rządami Brandenburczyków miasto stało się lokalnym ośrodkiem o rolniczym charakterze.

W 1724 r. wprowadzono reformę administracyjną, w wyniku której podzielono Pomorze Zachodnie na dwie duże jednostki terytorialne — rejencje, te zaś podzielono na dystrykty, jednym z nich był dystrykt (powiat) białogardzki w rejencji szczecińskiej.

Od początku XVIII w. do 1932 r. powiat białogardzki nie uległ zasadniczym zmianom terytorialnym.

3. OBIEKTY I OBSZARY ZABYTEKOWE (WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW).

Poniższe zestawienie obejmuje spis dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy Białogard (na podstawie wykazu uzyskanego w WOSOZ Delegatura Koszalin).

BUCZEK	stan. 1, AZP 17-20	nr rej. 631	z dn. 10.11.1967 r.
BYSZYNO	osada otwarta	nr rej. 638	z dn. 11.11.1967 r.
ROGOWO	cmentarzysko ciałopalne	nr rej. 909	z dn. 09.03.1967 r.
RARWINO	grodzisko nizinne, wczesne średniowiecze	nr rej. 635	z dn. 11.11.1967 r.
DĘBCZYNO	cmentarzysko szkieletowe późnorzymskie	nr rej. 799	z dn. 25.05.1970 r.
DĘBCZYNO	osada otwarta, okres późnorzymski	nr rej. 800	z dn. 24.05.1970 r.
BIAŁOGÓRZYNO	kościół pw. Wniebowzięcia NMP (z otoczeniem)	nr rej. A-338	z dn. 20.02.2008 r.
GRUSZEWO	pałac i park z XIX w.	nr rej. 370	z dn. 27.03.1964 r.
KAMOSOWO	park krajobrazowy z 2 połowy XIX w.	nr rej. 1039	z dn. 24.06.1978 r.
LASKI	park krajobrazowy z poł. XIX w.	nr rej. (1040) A-451	z dn. 24.06.1978 r.
ŁĘCZNO	kościół filialny wraz z wystrojem wnętrza	nr rej. (117) A-461	z dn. 30.10.1956 r.
NAWINO	park naturalistyczny z początku XX w.	nr rej. (1067) A-481	z dn. 08.01.1979 r.
NASUTOWO	park romantyczny z 2 połowy XIX w.	nr rej. (1041) A-450	z dn. 24.06.1978 r.
POMIANOWO	kościół filialny z otoczeniem i wystrojem	nr rej. (196) A-465	z dn. 01.07.1959 r.
PODWILCZE	pałac neogotycki i park (cm. rodowy)	nr rej. (38) A-464	z dn. 27.07.1954 r.
	kościół filialny z XVII - XX w.	nr rej. (114) A-463	z dn. 30.10.1956 r.
RARWINO	kościół filialny z otoczeniem i wystrojem	nr rej. (198) A-466	z dn. 01.07.1959 r.
	park krajobrazowy z 2 połowy XIX w.	nr rej. (1042) A-482	z dn. 24.06.1978 r.
DARGIKOWO	cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w.	nr rej. (1207) A-457	z dn. 30.12.1987 r.
STANOMINO	kościół wraz z wystrojem wnętrza	nr rej. (109) A-429	z dn. 30.10.1956 r.
	park naturalistyczny z 2 połowy XIX w.	nr rej. 1068	z dn. 08.01.1979 r.
ŻYTELKOWO	kościół z otoczeniem i wystrojem wnętrza	nr rej. (199) A-470	z dn. 01.07.1959 r.

4. OBIEKTY I OBSZARY NIEWPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW:

Wykaz zabytków architektonicznych i parków ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków:

Białogórzynko	1	zespół folwarczny
Buczek	2	spichlerz
Byszyno	3	kościół pw. MB Częstochowskiej
Czarnowęsy	4	magazyn zbożowy
	5	zespół folwarczny
Góry	6	zespół folwarczny
Gruszewo	7	zespół folwarczny
	8	pałac
	9	magazyn-owczarnia
Kamosowo	10	park dworski
	11	budynek mieszkalny
	12	most kolejowy
	13	budynek gospodarczy wielofunkcyjny
	14	stodoła
	15	zespół folwarczny
Kłępino	16	mleczarnia

Kościernica	17	przystanek kolejowy "Kościernica"
Laski	18	zespół folwarczny
	19	park dworski
Liskowo	20	zespół folwarczny
Łęčno	21	zespół folwarczny
	22	kościół pw. Królowej Polski
Moczyłki	23	budynek mieszkalny (Moczyłki 9)
	24	dyżurka (Moczyłki 9)
	25	stacja kolejowa "Moczyłki-Mijanka" (Moczyłki 9)
Nasutowo	26	park dworski
	27	zespół folwarczny
Nawino	28	budynek mieszkalny (dwojak nr 8)
	29	park pałacowy, wiejski
	30	zespół folwarczny
Nosówko	31	stacja kolejowa
	32	budynek mieszkalny (Nosówko 16)
Podwilcze	33	park pałacowy
	34	pałac (Podwilcze 28)
Rarwino	35	zespół folwarczny
	36	stajnia
	37	kościół pw. Narodzenia MB
Rogowo	38	młyn
Rościno	39	elektrownia wodna "Rościno" (Rościno 1)
Rychowo	40	zespół folwarczny
	41	stajnia
	42	budynek mieszkalny (czworak nr 9)
Rychówko	43	stodoła
	44	zespół folwarczny
Sińce	45	zespół folwarczny
Stanomino	46	stajnia
	47	stodoła - magazyn pasz
	48	zespół folwarczny
Tychówko	49	kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej
Zagórze	50	zespół folwarczny
Żytelkowo	51	zespół folwarczny
	52	kościół filialny pw. Narodzenia NMP

wykaz cmentarzy ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków:

Białogard-Pękanino	1	cmentarz komunalny
Białogórzyno	2	cmentarz protestancki, rzymsko-katolicki XIX w.
	3	cmentarz przykościelny ewangelicki pocz. XX w.
	4	cmentarz ewangelicki, pocz. XX w.
Buczek	5	cmentarz ewangelicki – poł. XIX w.
Byszyno	6	cmentarz protestancki, rzymsko-katolicki XIX w.
	7	cmentarz ewangelicki 2 poł. XX w.
Czarnowęsy	8	cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.
	9	cmentarz ewangelicki - pocz. XIX w.

Dargikowo	10	<i>cmentarz protestancki – XIX w.</i>
Dębczyno	11	<i>cmentarz ewangelicki – poł. XIX w.</i>
Góry	12	<i>cmentarz ewangelicki – pocz. XX w.</i>
	13	<i>cmentarz ewangelicki – pocz. XX w.</i>
	14	<i>cmentarz ewangelicki – pocz. XX w.</i>
Gruszewo	15	<i>cmentarz ewangelicki – poł. XIX w.</i>
	16	<i>cmentarz rodowy ewangelicki – poł. XIX w.</i>
	17	<i>cmentarz ewangelicki – pocz. XX w.</i>
Kamosowo	18	<i>cmentarz ewangelicki - pocz. XIX w.</i>
Kłépino	19	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
Kościernica	20	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
	21	<i>cmentarz ewangelicki - 2 poł. XIX w.</i>
Lulewice	22	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
Lulewiczki	23	<i>cmentarz ewangelicki - 2 poł. XIX w.</i>
Łęczno	24	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
	25	<i>cmentarz przykościelny ewangelicki, rzymsko-katolicki XVI w.</i>
Nawino	26	<i>cmentarz ewangelicki – 2 poł. XIX w.</i>
	27	<i>cmentarz ewangelicki - 1918 r.</i>
Pękaninko	28	<i>cmentarz ewangelicki - 1 poł. XX w.</i>
	29	<i>cmentarz</i>
Pękanino	30	<i>cmentarz ewangelicki - pocz. XX w.</i>
Podwilcze	31	<i>cmentarz przykościelny ewangelicki, rzymsko-katolicki - pocz. XIX w.</i>
	32	<i>cmentarz komunalny ewangelicki rzymsko-katolicki.- poł. XIX w.</i>
	33	<i>cmentarz rodowy ewangelicki - pocz. XX w.</i>
Pomianowo	34	<i>cmentarz ewangelicki - XIX w.</i>
Pustkowo	35	<i>cmentarz ewangelicki - XIX w.</i>
Rarwino	36	<i>cmentarz ewangelicki - pocz. XX w.</i>
	37	<i>cmentarz przykościelny ewangelicki, rzymsko-katolicki - pocz. XIX w.</i>
Redlino	38	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
	39	<i>cmentarz</i>
Rogowo	40	<i>cmentarz ewangelicki - XIX w.</i>
Rościno	41	<i>cmentarz komunalny ewangelicki, rzymsko-katolicki - poł. XIX w.</i>
Rychowo	42	<i>cmentarz ewangelicki - poł. XIX w.</i>
Rychówko	43	<i>cmentarz ewangelicki - XIX w.</i>
Ryszczewo	44	<i>cmentarz ewangelicki - pocz. XX w.</i>
	45	<i>cmentarz przykościelny ewangelicki - pocz. XX w.</i>
Stanomino	46	<i>cmentarz przykościelny</i>
	47	<i>cmentarz</i>
Zagórze	48	<i>cmentarz ewangelicki</i>
Zaspy Małe	49	<i>cmentarz</i>
	50	<i>cmentarz ewangelicki</i>
Żelezno	51	<i>cmentarz</i>
Żelimucha	52	<i>cmentarz</i>
Żytelkowo	53	<i>cmentarz ewangelicki</i>

Ponadto w związku z brakiem Gminnej Ewidencji Zabytków w załączeniu do rozdziału :

1. wykaz stanowisk archeologicznych (z waloryzacją) oraz mapa
2. wykaz obiektów architektonicznych, pomników i parków ujętych w ewidencji obiektów zabytkowych WKZ (poza Wojewódzką Ewidencją Zabytków)

3. wykaz cmentarzy.

5. CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻEŃ ŚRODOWISKA KULTUROWEGO.

Niedostosowanie większości zabytkowej zabudowy wiejskiej do dzisiejszych wzorców cywilizacyjnych i standardów technicznych jest głównym czynnikiem zagrażającym jej dalszej egzystencji. Na terenie gminy dominuje utrwalona od średniowiecza produkcja rolna, która wykształciła przestrzenne układy zabudowy wiejskiej i zespołów dworsko-parkowych z folwarkami o wyspecjalizowanej zabudowie gospodarczej.

Z biegiem czasu zauważa się stopniowe ubywanie pojedynczych obiektów (dotyczy to głównie dworów i pałaców), przekształcanie się układów zabudowy wiejskiej i stopniową degradację zespołów dworsko-folwarcznych z parkami. Po przejęciu majątku likwidowanych Państwowych Gospodarstw Rolnych przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa, zauważa się przyspieszoną degradację zabudowy w zespołach dworsko-folwarcznych. Przyczyną jest brak stałej opieki i dozoru.

Do czynników bezpośrednio zagrażających utrzymaniu dotychczasowego charakteru zabudowy należą:

1. starzenie się i odpływ ludności ze wsi - likwidacja siedlisk,
2. brak uzasadnienia ekonomicznego w utrzymywaniu zabudowy gospodarczej w zagrodach i zabudowie folwarcznej,
3. współczesne metody modernizacji i adaptacji polegające na powiększaniu i wymianie okien, drzwi, ocieplaniu budynków (likwidacja wystroju ceglanego i tynkowego), wymiana i upraszczanie pokryć dachowych, częściowe adaptacje zabudowy gospodarczej.

Degradacja najbliższego sąsiedztwa zabytkowej zabudowy polega głównie na dostawianiu dobudówek i garaży, likwidacja płotów.

Do obiektów najbardziej zagrożonych w wiejskim krajobrazie należą zabytkowe parki dworskie. Wszystkie parki są zaniedbane, pozbawione opieki i bieżących zabiegów sanitarnych co spowodowało utratę pierwotnych cech stylowych kompozycji przestrzennych.

Sytuacja cmentarzy jest zróżnicowana. Tereny cmentarzy przykościelnych i cmentarzy czynnych są niezagrożone. Pozostałym nieczynnym cmentarzom zagraża utrata cech kulturowo-przestrzennych.

Na terenie całej gminy zachowały się liczne odcinki dróg z obsadzeniami alejowymi drzew - głównym zagrożeniem jest modernizacja dróg (poszerzanie) i wycinanie nasadzeń.

**UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU
I FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW KOMUNIKACJI**

1. INFORMACJE OGÓLNE

Gmina Białogard, na tle innych gmin Pomorza Środkowego, ma dobrze rozwiniętą sieć publicznych dróg twardych. Na obecnym etapie rozwoju gospodarczego Gminy, ilość dróg twardych, można uznać w zasadzie za wystarczającą. Sieć ta w wystarczający sposób łączy ze sobą i z miastem powiatowym (centrum usługowym dla gminy) wszystkie jednostki osadnicze. Z punktu widzenia efektywności ekonomicznej, konieczność budowy nowych twardych odcinków dróg, w związku z olbrzymim kosztem tych robót, obecnie występuje w niewielkim zakresie.

Na terenie Gminy znajdują się drogi publiczne 4 kategorii: krajowa, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Droga krajowa nr 6 Szczecin – Gdańsk przebiega w północnej części gminy na niewielkim odcinku: jest to obwodnica Karlina połączona z drogami przebiegającymi przez obszar gminy Białogard.

Dogodne połączenia tranzytowe są zapewnione poprzez:

- drogę krajową Nr 6 Szczecin-Gdańsk. Droga ta jest przebudowana na trasę ekspresową, co zapewnia dobre połączenia wschód – zachód, przy czym Gmina Białogard nie będzie ponosiła konsekwencji uciążliwości związanych z ruchem dużej liczby pojazdów poruszających się na tej drodze. Połączenie Gminy z ekspresową drogą nr 6 jest zapewnione z drogi wojewódzkiej nr 163, bezkolizyjnym węzłem zlokalizowanym na obwodnicy Karlina.
- oś komunikacyjną Gminy to jest drogę wojewódzką nr 163 Kołobrzeg – Białogard - Wałcz. Na Pomorzu Zachodnim jest to najważniejsza droga kategorii wojewódzkiej, która najprawdopodobniej będzie zakwalifikowana do klasy drogi głównej ruchu przyspieszonego, a więc o wysokich parametrach technicznych.

Ogólny stan techniczny wszystkich dróg jest generalnie zły. Ostatnie 10 lat drastycznego spadku nakładów finansowych na utrzymanie dróg publicznych spowodowało, że sieć drogowa, która dawniej była wyraźnym atutem Gminy, teraz jest w stanie najwyższego zagrożenia. Zły stan eksploatacyjny dróg, niedostosowanie ich do potrzeb gwałtownego przyrostu liczby samochodów – mogą się stać jedną z głównych barier rozwoju gospodarczego zarówno regionu jak i gminy. Dotyczy to również najważniejszych dróg: nr 163 i 166, które oprócz przyszłej modernizacji podwyższającej ich parametry geometryczne, wymagają w najbliższych latach remontu, ponieważ okres żywotności ich nawierzchni jest już wyczerpany.

2. DROGA WOJEWÓDZKA NR 163 KOŁOBRZEG – WAŁCZ.

Najważniejsza trasa komunikacyjna. Długość jej na terenie Gminy wynosi 10,9 km, ponadto 9,9 km na terenie administracyjnym miasta Białogard. Droga bitumiczna szerokości 6,0 m jezdni i szerokości korony drogowej 9,0 m. Droga nie przystosowana do przenoszenia nacisków na 10 Mg/oś - wymaga wzmocnienia. Obecny stan techniczny nawierzchni stosunkowo dobry, jednak zachodzi konieczność jej odnowy w najbliższych latach. Ostatnie odnowy nawierzchni wykonane były w latach 1985-90. Droga posiada stosunkowo dobre parametry geometryczne – jej przyszła modernizacja wymaga niewielkiego zakresu korekt łuków poziomych i pionowych.

Charakter ruchu: turystyczny i rekreacyjny, co oznacza, że w przekroju roku, ruch w miesiącach lipcu i sierpniu jest wyższy o około 50% oraz ruch w soboty i niedziele, wyższy o min. 20% niż w pozostałe dni tygodnia.

Droga niebezpieczna dla ruchu. W latach 1993-97 było 46 wypadków drogowych. Piesi to ofiary 20% wypadków, 15% wypadków powstaje na skutek uderzenia pojazdu w drzewo lub słup. Ta znaczna liczba wypadków, w stosunku do innych dróg kategorii wojewódzkiej, wynika głównie z dużego ruchu i przekraczania szybkości jazdy, do której zachęcają stosunkowo dobre parametry geometryczne drogi. Ponadto inne przyczyny wypadków to: zbyt duża dostępność do drogi, brak bezpiecznych ciągów pieszych, obsługa terenów przyległych bezpośrednio z tej mocno obciążonej ruchem drogi, przemieszczanie miejscowego ruchu gospodarczego z ruchem tranzytowym, zwłaszcza turystycznym. Szybko zwiększający się ruch samochodowy i wypadki wymuszają konieczność przebudowy tej drogi w wysokich parametrach klasy GP.

Ruch samochodowy w 2000 r.

Generalny pomiar ruchu przeprowadzony był w 1995 r. Poniżej podaje się ruch w 2000 r, obliczony na podstawie wskaźników wzrostu z pomiaru generalnego. Punkty pomiaru zlokalizowane były na odcinkach niezabudowanych.

Odcinek: Karlino - Białogard	3.965 pojazdów rzeczywistych na dobę
w tym: motocykle	49 - 1,2% udziału w ruchu
samochody osobowe	3.062 - 77,2%
samochody dostawcze	372 - 9,4%

autobusy	98	- 2,5%
ciągniki rolnicze	27	- 0,7%

Odcinek: **Białogard - Byszyno**

4.340 pojazdów rzeczywistych na dobę

w tym: motocykle	45	- 1.0% udziału w ruchu
samochody osobowe	3.615	- 83,3%
samochody dostawcze	260	- 6,0%
samochody ciężarowe	324	- 7,5%
autobusy	80	- 1,8%
ciągniki rolnicze	16	- 0,4%

Odcinek: **Byszyno - Bolkowo**

2.936 pojazdów rzeczywistych na dobę

w tym: motocykle	24	- 0,8% udziału w ruchu
samochody osobowe	2.334	- 79,5%
samochody dostawcze	245	- 8,3%
samochody ciężarowe	240	- 8,2%
autobusy	25	- 0,9%

Droga nr 163 posiada w regionie charakter tranzytowy. Ruch na odcinku w granicach administracyjnych miasta Białogardu jest zaledwie o 30% wyższy. Udział w ruchu samochodów ciężarowych jest mały, poniżej średniej województwa.

Prognoza wzrostu ruchu.

Odcinek: Karlino – Białogard

Białogard – Byszyno

Byszyno - Buślary

Rok	SDR	w tym:		SDR	w tym:		SDR	w tym:	
		sam. osobowe	sam. ciężarowe		sam. osobowe	sam. ciężarowe		sam. osobowe	sam. ciężarowe
2005	4.735	3.716	511	5.392	4.575	454	3.647	2.969	345
2010	5.490	4.348	575	6.444	5.528	512	4.359	3.599	389
2015	6.240	4.961	652	7.497	6.469	582	5.071	4.220	441

3. DROGA WOJEWÓDZKA NR 166 GDANIEC- BIAŁOGARD.

Druga co do ważności trasa Gminy. Jej znaczenie wynika z powiązań gospodarczych Białogardu i Koszalina. Jej długość na terenie Gminy wynosi 5 km. Posiada nawierzchnię bitumiczną szer. 6,0 m i koronę 9–12 m. Stan techniczny nawierzchni jeszcze dostateczny, jednak wykonana odnowa w 1986 r. jest u kresu żywotności. Droga obecnie nie przystosowana do nacisków 10 MG/oś. Wg kryteriów GDDP, droga o gospodarczym charakterze ruchu.

W latach 1993-97 wydarzyło się na niej 12 wypadków drogowych, co powoduje, że nie jest traktowana jako szczególnie niebezpieczna. Obecny ruch przekracza 3 tys. poj./doba, jednak jego przyrost w latach 1990-95 i prognozowany 1995-2000, nie jest najwyższy – około 25%. Droga posiada dobrą geometrię, wymaga jedynie punktowej przebudowy miejsc niebezpiecznych (małe promienie łuków poziomych) i poszerzenia do 7,0 m.

Ruch samochodowy w 2000 r.	23	- 0,8% udziału w ruchu
samochody osobowe	2.451	- 80,0%
samochody dostawcze	318	- 10,4%
samochody ciężarowe	205	- 6,7%
autobusy	44	- 1,4%
ciągniki rolnicze	21	- 0,7%

Prognoza wzrostu ruchu:

Średnioroczny dobowy ruch:			
w tym:		sam. osob.	sam. ciężarowe
Rok:	2005	3.654	2.960
	2010	4.237	3.455
	2015	4.814	3.936

4. DROGA WOJEWÓDZKA NR 167 KOSZALIN - TYCHOWO – OGARTOWO.

Droga o drugorzędnym znaczeniu komunikacyjnym, zapewnia połączenie części miejscowości z obszaru Gminy z Tychowem, Bobolicami i Koszalinem. Jej długość w obszarze gminy Białogard wynosi 2 km. Droga bitumiczna o szerokości jezdni 5,7 m i korony 9,0 m. Nawierzchnia w złym stanie technicznym i o bardzo słabej konstrukcji, nie przystosowanej do przeniesienia nacisków 10 MG/oś. Charakter ruchu – gospodarczy.

Ruch samochodowy w 2000 r.	973 pojazdy rzeczywiste na dobę, w tym:	
motocykle	21	- 2,2% udziału w ruchu
samochody osobowe	740	- 76,0%
samochody dostawcze	98	- 10,1%
samochody ciężarowe	79	- 8,1%
autobusy	20	- 2,1%
ciągniki rolnicze	15	- 1,5%

Prognoza wzrostu ruchu:

Średnioroczny dobowy ruch:			
w tym:		sam. osobowe	sam. ciężarowe
Rok:	2005	1.166	906
	2010	1.356	1.068
	2015	1.544	1.224

5. DROGA WOJEWÓDZKA NR 169 BYSZYNO – GŁODOWA.

Droga o dużym znaczeniu dla Gminy. Stanowi połączenie z sąsiednim Tychowem i Bobolicami oraz jest najkrótszym połączeniem z centrum Polski. Jej długość na terenie Gminy wynosi 4,7 km. Nawierzchnia bitumiczna wzmocniona i poszerzona do 6,0 m w ostatnich 2 latach. Charakter ruchu – gospodarczy. Z dróg wojewódzkich, posiada najmniejszy średni ruch dobowy, a jednocześnie charakteryzuje się największym procentowym udziałem w ruchu samochodów ciężarowych.

Ruch samochodowy w 2000 r.	817 pojazdów rzeczywistych na dobę, w tym:	
motocykle	12	- 1,5% udziału w ruchu
samochody osobowe	624	- 76,3%
samochody dostawcze	62	- 7,6%
samochody ciężarowe	104	- 12,7%
autobusy	8	- 1,0%
ciągniki rolnicze	7	- 0,9%

Prognoza wzrostu ruchu:

Średnioroczny dobowy ruch:			
w tym:		sam. osobowe	sam. ciężarowe
Rok:	2005	982	763
	2010	1.144	896
	2015	1.305	1.026

6. DROGI POWIATOWE.

Na terenie gminy Białogard są 23 drogi zaliczone do kategorii powiatowych, o łącznej długości **138,984**⁶km:

- 0350z Białogórzyno - gr. pow. (Bardzino),
- 0376z Nosowo – Białogórzyno - Pomianowo (Odcinek Nosowo - granica powiatu)
- 1057z Białogard - gr. pow. (Sławoborze)
- 1058z gr. pow. (Białogard) - Rąbino
- 1059z Rąbino - Tychówka
- 1158z Karwin - Podwilcze
- 1159z Garnki - Łęczno
- 1160z Nasutowo - Sińce
- 1161z Trzebieże - Komosowo
- 1162z Białogard - Byszyno
- 1163z Rogowo - Kol. Rogowo
- 1164z Dębczyno - Czarnowęsy
- 1165z Stanomino - Byszyno
- 1166z Rzyszczewo - Wygoda
- 1167z Góry - droga pow. 1059Z
- 1168z Redlino - Lulewice
- 1169z Żelimucha - Ząbki
- 1170z Nosówko - Białogard
- 1171z Kościernica - Pomianowo
- 1172z Białogard - Zaspy Małe
- 1173z droga woj. 167 - Zaspy Wlk.
- 1174z Pomianowo - Klępino
- 1175z droga woj. 167 - Bukówko

Szerokość jezdni tych dróg waha się w granicach 3,0 do 6,0 m. Obciążenie ruchem niewielkie, nawet na najważniejszych drogach nie przekracza tysiąca pojazdów rzeczywistych na dobę. Konstrukcja nawierzchni słaba – dla ruchu lekkiego.

Stan nawierzchni na większości odcinków zły, w wyniku bardzo małej ilości wykonywanych odnow w ostatnich 10 latach. Drogi te nie spełniają warunków technicznych i eksploatacyjnych swojej kategorii. Posiadają nienormatywne łuki poziome i pionowe, zbyt małą szerokość jezdni, ograniczoną widoczność na wyprzedzanie na wielu odcinkach. Przejścia przez miejscowości niebezpieczne, brak dostatecznej ilości ciągów pieszych i rowerowych.

7. DROGI GMINNE.

Są w przeważającej części nieutwardzone. Zważywszy na niewielki ruch pojazdów nie ma konieczności zmiany nawierzchni; pożądane byłoby natomiast wykonanie nawierzchni gruntowych ulepszonych z zapewnieniem odpływu wód opadowych oraz wytyczenie dróg rowerowych – głównie turystycznych, z miejscami urządzeń obsługi tych tras (miejsca do odpoczynku z siedziskami, deszczochronem i pojemnikami na odpadki).

⁶ Według danych Zarządu Dróg Powiatowych w Białogardzie.

VI

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

1. ZAOPATRZENIE W WODĘ

Źródłem wody dla potrzeb gospodarczych gminy są wody podziemne. Ujęcia wody w postaci studni wierconych głębinowych ujmują wodę z warstw wodonośnych czwartorzędowych i sporadycznie trzeciorzędowych.

Jakość ujmowanej wody w części ujęć nie odpowiada wymogom stawianym przez polskie normatywy dla wód przeznaczonych do picia i potrzeb gospodarczych ze względu na przekroczone normy zawartości żelaza i manganu. Obecnie woda jest uzdatniana przez zastosowanie odżelaziaczy i odmanganiaczy w 14 stacjach wodociągowych. Reszta stacji to hydrofornie. Stan techniczny stacji generalnie ocenia się jako dobry.

Ujęcia to przeważnie studnie podstawowe – brak otworów awaryjnych i posiadają aktualne pozwolenia wodno-prawne. Studnie są zabezpieczone w granicach stref ochronnych terenów ochrony bezpośredniej.

W gminie Białogard mieszkańcy 39 wsi korzystają ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę, z tego 25 miejscowości z własnych lokalnych ujęć, zaś 12 wsi korzysta z wody z ujęć w sąsiednich wsiach gminy. Duże miejscowości w gminie Białogard – Lulewice i Lulewiczki zaopatrywane są w wodę z ujęcia dla miasta Karlina zlokalizowanego w granicach gminy Białogard.

Na terenie gminy funkcjonują następujące wodociągi grupowe:

- z ujęciem w Dargikowie zaopatrujący również Kolonię Dargikowo, Żytelkowo, Kłębno,
- z ujęciem w Kościernicy zaopatrujący także mieszkańców wsi Leśniki, Pustkowo, Strzelec,
- z ujęciem w Byszynie zaopatrujący Byszyno i Przegonie,
- z ujęciem w Dębczynie przesyłający wodę do odbiorców w Rogowie (również miasto Białogard),
- z ujęciem w Rychowie zaopatrujący także mieszkańców Podwilcza,
- z ujęciem w Stanominie zaopatrujący wsi Laski i Sińce.

Poza tym są jeszcze w gminie miejscowości (15) gdzie wyłącznie eksploatowane są ujęcia w zagrodzie. Sieci wodociągowe pochodzą z różnych okresów, w związku z tym są wykonane z różnych materiałów. Wcześniejsze ze stali i żeliwa, późniejsze z lat 80-tych i 90-tych z PVC. Stan techniczny sieci jest zróżnicowany. Wodociągi realizowano przy uwzględnieniu potrzeb wody na cele ppoż. i zostały wyposażone w hydranty.

*Wybrane dane o istniejących wodociągach w gm. Białogard
(wg informacji jednostek zarządzających wodociągami)*

Lp.	Miejscowość	Liczba studni [szt.]	wydajność studni [m³/h]	hydrofory [szt./m³/h]	uzdatnianie wody	ilość przyłączy [szt.]	właściciel i eksploatator wodociągu
1.	Białogórzyno	1	22,5	2		77	ZGKiM UG w Białogardzie
2.	Buczek	2	39, 24	1/3,0		69	ZGKiM UG w Białogardzie
3.	Byszyno	1	39	2/1,5		71	ZGKiM UG w Białogardzie
4.	Czarnowęsy	2	2 x 82,5	1/4,5	odżelazianie	18	Sp. Mieszk. „Tęcza” w Czarnowęsach
5.	Dargikowo	2	2 x 36	2	odżelazianie odmanganianie	122	ZGKiM UG w Białogardzie
6.	Kol. Dargikowo	z ujęcia w Dargikowie					ZGKiM UG w Białogardzie
7.	Dębczyno	1	30	2/1,5		109	ZGKiM UG w Białogardzie
8.	Góry	1	30	2/2,5		21	ZGKiM UG w Białogardzie
9.	Gruszewo	1	16,5	2/3,0		46	ZGKiM UG w Białogardzie
10.	Kamasowo					35	ujęcie WRSP sprzedane osobie prywatnej
11.	Kłębno Białog.	z ujęcia w Dargikowie				34	ZGKiM UG w Białogardzie
12.	Kościernica	2	50, 45	2/4,5	odżelazianie	92	ZGKiM UG w Białogardzie
13.	Laski	z ujęcia w Stanominie				23	Spółdz. „Przyszłość” w Stanominie
14.	Leśniki	z ujęcia w Kościernicy				3	ZGKiM UG w Białogardzie
15.	Lulewice	z ujęcia w Karlinie gm. Karlino			} 50		
16.	Lulewiczki	z ujęcia w Karlinie gm. Karlino					
17.	Łęczno	1	28	2/4,5	odżelazianie	63	ZGKiM UG w Białogardzie
18.	Moczyłki	1	24	1	odżelazianie	28	ZGKiM UG w Białogardzie

19.	Nasutowo	1	36	2	odżelazianie	49	Spółdz. „Przyszłość” w Stanominie
20.	Nawino	1	32	2/2,5	odżelazianie	21	ZGKiM UG w Białogardzie
21.	Pękanino	1	20	2/2,5		20	ZGKiM UG w Białogardzie
22.	Podwilcze	z ujęcia w Rychowie				40	ZGKiM UG w Białogardzie
23.	Pomianowo	2	64	2/2,5		48	ZGKiM UG w Białogardzie
24.	Przegonia	z ujęcia w Byszynie				15	ZGKiM UG w Białogardzie
25.	Pustkowo	z ujęcia w Kościernicy				57	ZGKiM UG w Białogardzie
26.	Pustkówko	z ujęcia w Kościernicy					ZGKiM UG w Białogardzie
27.	Rarwino	1	50	2/4,5	odżelazianie	37	Spółdz. „Przyszłość” w Stanominie
28.	Redlino	1	6	2/1,5		59	ZGKiM UG w Białogardzie
29.	Rogowo	z ujęcia w Dębczynie				64	ZGKiM UG w Białogardzie
30.	Rościno	1	28	1/2,5	+ zb. wyrównaw. o poj. 6,0 m ³	43	ZGKiM UG w Białogardzie
31.	Rychowo	3	2 x 15 1 x 23	2/4,5	odżelazianie	62	ZGKiM UG w Białogardzie
32.	Rychówko	1	22	2/2,5		22	ZGKiM UG w Białogardzie
33.	Rzyszczewo	1	18	1/1,5		24	ZGKiM UG w Białogardzie
34.	Sińce	z ujęcia w Stanominie				14	Spółdz. „Przyszłość” w Stanominie
35.	Stanomino	2	72, 83	4/4,5	odżelazianie	30	Spółdz. „Przyszłość” w Stanominie
36.	Strzelec	z ujęcia wody w Kościernicy				6	ZGKiM UG w Białogardzie
37.	Zagórze	1	22	2/2,5		33	ZGKiM UG w Białogardzie
38.	Żeleżno	1	36	2/2,5		47	ZGKiM UG w Białogardzie
39.	Żytelkowo	z ujęcia w Dargikowie				47	ZGKiM UG w Białogardzie

W obszarze gminy Białogard zlokalizowane jest ujęcie wody dla miasta Białogard. Studnie wraz z postulowanymi terenami ochrony bezpośredniej oraz terenami ochrony pośredniej ujęcia, zajmują obszary w obrębie wsi Dębczyno i Łęczno. W granicach postulowanej strefy ochronnej wyznaczony jest teren przeznaczony pod budowę stacji uzdatniania wody ze zbiornikiem wyrównawczym dla miasta.

2. ODPROWADZANIE I UNIESZKODLIWIANIE ŚCIEKÓW

Kontrolowane usuwanie ścieków na terenie gminy nie nadąża za stopniem zaopatrzenia w wodę z wodociągów sieciowych.

We wsiach gminy występuje stosunkowo niski poziom infrastruktury w dziedzinie gospodarki ściekowej. Według danych statystycznych na koniec 1998 roku na 1223 przyłączy wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych było tylko 40 przyłączy kanalizacyjnych.

Gospodarka ściekowa najczęściej sprowadza się do odprowadzenia ścieków sanitarnych do zbiorników bezodpływowych z niekontrolowanym opróżnianiem. Ścieki z wiejskich jednostek osadniczych tylko w części trafiają na oczyszczalnię. W Nasutowie, Rarwinie i Rychowie ścieki odprowadzane są kanalizacją do zbiorników bezodpływowych.

Zbiorczy system odprowadzania ścieków funkcjonuje jedynie w 5 miejscowościach: Czarnowęsy, Nasutowo, Rarwino, Rychowo, Stanomino. Kanały wykonane są z rur kamionkowych i PVC, studnie z kręgów betonowych. Stan techniczny sieci i urządzeń jest zły.

Oczyszczalnie ścieków sanitarnych na terenie gminy eksploatowane są w:

- Czarnowęsach:

oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna (rów cyrkulacyjny) zrealizowana w 1990 roku. Odbiera i oczyszcza ścieki od mieszkańców wsi w ilości 37,5 m³/dobę (projektowana przepustowość oczyszczalni 82,5 m³/dobę. Oczyszczalnia nie oczyszcza ścieków dowożonych. Teren oczyszczalni wraz z pasem zieleni izolacyjnej ogrodzony. Strefa ochrony sanitarnej 100 m oczyszczalni wyznaczona na etapie projektu wg obowiązujących wówczas przepisów. Stan techniczny oczyszczalni dobry. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rzeka Mogilnica (poza klasą czystości wód) – dopływ Parsęty. Oczyszczalnią zarządza Spółdzielnia Mieszkaniowa „Tęcza” w Czarnowęsach.

- Stanominie:

Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna (rów cyrkulacyjny) o przepustowości 123 m³/dobę wybudowana w latach 70-tych. Istnieje drugi nie eksploatowany rów cyrkulacyjny do końca w przeszłości

nie zrealizowany. Na oczyszczalnię dostarczane są ścieki kanalizacją z części po PGR w Stanominie oraz dowożone wozem asenizacyjnym z okolicznych wsi: Rarwina, Lasek, Sińców, Rychowa, Kamosowa (z terenów po PGR-ach) i innych pojedynczych zbiorników bezodpływowych z obszaru gminy. Przepustowość oczyszczalni jest wykorzystana. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rzeka Topiel (dopływ Parsęty) będąca w III klasie czystości wód. Stan techniczny oczyszczalni jest zły. Na etapie projektu wg obowiązujących wówczas przepisów wyznaczono strefę ochrony sanitarnej w promieniu 300 m od gabarytów oczyszczalni. Obiektem zarządza Spółdzielnia Eksploatacyjna „Przyszłość” w Stanominie.

- Pomianowie:

Oczyszczalnia mechaniczna dla potrzeb szkoły o przepustowości 3 m³/dobę.

Wymienione oczyszczalnie posiadają aktualne pozwolenia wodno-prawne (Stanomino bezterminową, Czarnowęsy do 2015 roku). Poza ww. oczyszczalniami ścieków sanitarnych na terenie gminy istnieją lokalne oczyszczalnie ścieków technologicznych (osadniki, stawy ściekowe) dla gorzelni w miejscowościach: Rarwino, Kamosowo, Podwilcze.

Prosperujący w Nasutowie oddział firmy o nazwie Przetwórstwo Rolne „LTZ” s.c. z siedzibą w Bojano, przetwarzający dowożone z przetwórnicy rybnego odpadu na mączkę rybną gromadzi w 2 zbiornikach bezodpływowych ścieki z mycia pojemników i odcieków.. Część tych ścieków wywożona jest na oczyszczalnię w Stanominie, a część wylewana na 20 ha ziemi będącej własnością firmy i 40 ha gruntów wydzierżawionych od Spółki z o.o. „Almari – Agro”. Stosowanie rolniczego wykorzystania tych ścieków zostało poprzedzone fachowymi badaniami i opracowaniami pozwalającymi na taki sposób ich utylizacji. Przetwórnica posiada pozwolenie wodno-prawne.

Wody deszczowe z utwardzonych nawierzchni w Czarnowęsach i Stanominie odprowadzane są siecią kanalizacji deszczowej bez oczyszczania do pobliskich cieków wodnych.

Dla gminy Białogard i miasta Białogard w 1999 roku sporządzono wspólne „Studium Wykonalności Gospodarki Wodno-Ściekowej” opracowane przez EKO WODROL Przedsięb. Inż. Środ. Sp. z o.o.

3. GOSPODARKA ODPADAMI

Gmina Białogard nie posiada na swoim terenie wysypiska odpadów komunalnych.

Odpady z obszaru gminy wywożone są na wysypisko eksploatowane od 1994 roku w Krzywopłotach (gm. Karlino), które jest własnością gminy Białogard, miasta Białogard i gminy Karlino. Eksploatacją wysypiska zajmuje się Zakład Składowania i Unieszkodliwiania Odpadów Sp. z o.o., której udziałowcem jest także gmina Białogard.

Teren wysypiska zajmuje powierzchnię około 11 ha, całkowita chłonność wysypiska określona została na 368000 m³, a przewidywany okres eksploatacji wynosi 25 lat.

Zastosowane bariery ochronne to: ogrodzenie, izolacja składowiska od podłoża folią (geomembraną), drenaż odcieków, wały osłonowe na wysokość 2,5 m, piezometry. Odciek z wysypiska spływa do przepompowni, skąd jest pompowany z powrotem na składowisko. Na wysypisku znajduje się portiernia, brodzik, waga, utwardzony plac manewrowy, boksy na surowce wtórne, kompaktor, spycharka, garaże na sprzęt, prasa, młynek do mielenia tworzyw sztucznych. Na wysypisku odbywa się selekcja odpadów. Surowce wtórne: plastiki (mielone lub prasowane), złom, odpady drzewne, stłuczka szklana są sprzedawane. Przyjmowane odpady są ewidencjonowane, kwatery są na bieżąco rekultywowane.

Stan formalno-prawny wysypiska uregulowany i spełnia ono wymogi ochrony środowiska i przepisów sanitarnych. Uciążliwość zakładu mieści się w granicach ogrodzenia.

Wywozem odpadów z obszaru gminy na miejsce składowania zajmuje się ŁAD-SAN K.T. Szwed & A Sar S.C. – firma posiadająca koncesję na swoją działalność. Zbiórka odpadów odbywa się do pojemników KP-7 i o poj. 110 l. Tylko część ludności objęta jest obsługą odbioru i wywozu odpadów. Pojemniki są rozstawione w 30 wsiach gminy (11 szt. KP-7 i 290 szt. poj. 110 l). Wywóz odbywa się według harmonogramu tylko raz na kwartał lub w razie potrzeb – na telefon. Przejawem selektywnej zbiórki odpadów jest rozstawienie w **31**⁷ wsiach pojemników na tworzywa sztuczne, zbiórka makulatury w szkołach (sprzedawanej do punktów skupu w mieście), skup części opakowań szklanych przy sklepach.

Na terenie gminy przeprowadza się także oczyszczanie terenów otwartych, tj. około 7,5 km dróg gminnych, chodników, **61**⁸ przystanków autobusowych i cmentarzy⁹.

⁷ Wg: Załącznik do uchwały nr XXX/209/05 Rady Gminy Białogard z dnia 29.06.2005 r. w sprawie uchwalenia Planu Rozwoju Lokalnego

⁸ Wg: Załącznik do uchwały nr XXX/209/05 Rady Gminy Białogard z dnia 29.06.2005 r. w sprawie uchwalenia Planu Rozwoju Lokalnego

Wywożone są również śmieci z 3 pojemników KP-7 napełnianych odpadami z cmentarzy w Białogórzynie, Byszynie i Podwilczu.

Odpady przemysłowe i z rzemiosła występujące w gminie Białogard, takie jak: trociny, obrzynki drewniane, kora drzewna są wykorzystywane przez zakłady jako surowiec opałowy we własnych kotłowniach, sprzedawane innym w podobnym celu lub jako surowiec do firm wykorzystujących je wtórnie (ALPEX Karlino, PROSPAN Szczecinek).

Odpady stałe Przetwórstwa Rolnego LTZ S.C. w Nasutowie to żużel i szlaka z pieca w suszarni, które są wywożone nieodpłatnie na drogi.

Na terenie gminy istnieje wiele nieformalnych wysypisk. Prawie każda miejscowość posiada nielegalny „śmietnik” o pow. 0,01 – 1 ha. Przeprowadzane są kontrole z udziałem pracownika UG i straży gminnej. Osoby korzystające z nielegalnych składowisk poucza się, upomina i karze mandatami.

W 1994 roku został sporządzony na zlecenie PGK w Koszalinie „Program Gospodarki Odpadami Dla Regionu Koszalińskiego” autorstwa Przedz. Inż.-Usługowego „INŻYNIERIA PRO-EKO” Spółka z o.o. Warszawa. Opracowanie swoim zakresem obejmuje także gminę Białogard i sięga czasowo do 2010 roku.

Odrębnym działem gospodarki odpadami są odpady pochodzenia zwierzęcego. Obecnie funkcjonuje zakład przetwórczy odpadów rybnych w Nasutowie – odbierających odpady z zakładów przetwórstwa rybnego głównie z terenu woj. zachodniopomorskiego. Odpadki te są przetwarzane na pasze (w tym produkcja na eksport). W zakładzie tym nie ma linii produkcyjnej wykorzystującej pozostałe odpady zwierzęce (bydło, trzoda chlewna, owce itp.). Wydaje się być korzystne wybudowanie zakładu utylizacyjnego (z wykorzystaniem gospodarczym) odpadów w sąsiedztwie istniejącego w Nasutowie przetwórstwa odpadów rybnych na pasze. Pozwoliłoby to na budowę wspólnych urządzeń związanych z ochroną środowiska (np. oczyszczalnia ścieków do której można byłoby włączyć systemy kanalizacji pobliskich wsi).

4. CIEPŁOWNICTWO

Zapotrzebowanie na ciepło w gminie Białogard pokrywane jest z indywidualnych pieców i instalacji grzewczych osiedlowych kotłowni. Podstawowym źródłem energii cieplnej jest paliwo stałe. Są sporadyczne przypadki stosowania paliw płynnych (olej i gaz).

Kotłownie osiedlowe tzw. wbudowane funkcjonują w następujących miejscowościach:

- Stanominie – kotłownia olejowa na potrzeby c.o. o wydajności 1110 kW (wystarczająca dla aktualnych potrzeb) zaopatrująca w ciepło 10 budynków wielorodzinnych;
- Nasutowie – kotłownia węglowa o wydajności 220 kW dla potrzeb c.o. i 63 kW na c.w.u. – wydajności wystarczające dla aktualnych potrzeb, tj. 2 budynków 12 rodzinnych;
- Rychowie – kotłownia węglowa pokrywająca potrzeby cieplne 1 bud. 20 rodzinnego w zakresie c.o. i c.w.u. (1 x 26 m² pow. ogrzew. – c.o. i 1 x 4 m² pow. ogrzew. – c.w.u.);
- Rarwinie – kotłownia węglowa wystarczająca na potrzeby 1 bud. 12 rodzinnego i zaopatrująca go w ciepło na cele c.o.

Ww. kotłownie są eksploatowane przez Spółdzielnię Eksploatacyjną „Przyszłość” w Stanominie.

W Czarnowęsach funkcjonuje kotłownia osiedlowa wolnostojąca na paliwo stałe opalana okresowo odpadami drewna, trocinami z DREW-MARK w Rogowie (głównie ze względów ekonomicznych). Kotłownia zaopatruje w ciepło 6 budynków wielorodzinnych (53 mieszkania) na potrzeby c.o. i c.w.u. Wydajność kotłowni Q=878 kW. Właścicielem i eksploratorem tej kotłowni jest Spółdzielnia Mieszkaniowa „Tęcza” w Czarnowęsach.

Poza tym w obszarze gminy istnieją lokalne źródła ciepła dla potrzeb technologicznych w suszarniach:

- drewna – DREW-MARK w Rogowie, gdzie paliwem są odpady drzewne, Zakład Stolarski w Białogórzynie – paliwem są także odpady drzewne.
- Przetwórstwa Rolnego „LTZ” S.C. w Nasutowie przy produkcji mączki rybnej w suszarni ciepło jest uzyskiwane dzięki spalaniu węgla. Miesięczne zużycie opału wynosi 150-200 ton.

Gmina nie posiada opracowanego projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło – zgodnie z Ustawą z dnia 10 kwietnia 1997 roku Prawo energetyczne.

5. ZAOPATRZENIE W GAZ

⁹ Wg: Załącznik do uchwały nr XXX/209/05 Rady Gminy Białogard z dnia 29.06.2005 r. w sprawie uchwalenia Planu Rozwoju Lokalnego

W obszarze gminy dwie miejscowości zostały włączone do sieci gazowniczej poprzez przyłączenie gazociągami średniego ciśnienia do stacji redukcyjno-pomiarowej I° przy ulicy Koszalińskiej w Białogardzie, oraz do kopalni gazu w Ciechnowie gm. Sławoborze gazociągiem wysokiego ciśnienia biegnącego przez teren gminy Rąbino.

Wieś Redlino – gazociąg dosyłowy (z 1995 r.) średniego ciśnienia PE de 90-40 o długości 1659,5 mb z 32 szt. przyłączy gazowych de 32.

Wieś Kościernica – gazociąg dosyłowy (z 1988 r.) średniego ciśnienia PE de 160-63 długości 3412 mb z 23 szt. przyłączy gazowych de 63 i 32.

W najbliższym czasie zostanie zrealizowana gazyfikacja Pękanina dzięki realizacji gazociągu dosyłowego średniego ciśnienia z kierunku Kościernicy.

Gazyfikacja wymienionych miejscowości jest zrealizowaną częścią „Koncepcji gazyfikacji gminy Białogard” opracowanej przez INWESTGAZ Sp. z o.o. w Koszalinie w 1992 r. (z późniejszym aneksem).

Koncepcja wiąże gazyfikację wsi gminy z siecią gazowniczą miasta Białogard. Opracowanie przewiduje jeszcze gazyfikację wsi: Lulewice, Żeleźno, Białogórzyno, Pomianowo, Buczek, Dębczyno, Moczyłki, Rogowo, Byszyno, Przegonia, Stanomino, Trzebiele.

Zgazyfikowane wsie zaopatrywane są w gaz ziemny zaazotowany pochodzący ze złóż lokalnych, stabilizowany gazem wysokometanowym do podgrupy GZ-35 w mieszalni gazów w Karlinie, skąd doprowadzony został gazociągiem wysokiego ciśnienia Dn 150 do stacji redukcyjno-pomiarowej I° w Białogardzie.

Przy opracowywaniu koncepcji gazyfikacji przewidziano wykorzystanie gazu przez odbiorców do przygotowywania posiłków, ciepłej wody i potrzeb grzewczych c.o. Wielkość zapotrzebowania szczytowego dla gazyfikowanych wsi określono na $Q = 3.492,6 \text{ Nm}^3/\text{h}$.

W końcu lat 90-tych Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowe „PETRICO” Sp. z o.o. w Karlinie przygotowała „Koncepcję Gazyfikacji Gmin Dorzecza Parsęty”, w której przewidziano m.in. zaopatrzenie 11 wsi w południowo-zachodniej części gminy Białogard gazem ziemnym GZ-30 z odwiertu w rejonie wsi Ciechnowo (gm. Sławoborze).

Wykonano gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 100 poprowadzony przez gminę Białogard ze stacją redukcyjno-pomiarową I° o przepustowości $3200 \text{ m}^3/\text{h}$ w rejonie wsi Stanomino, oraz Nasutowo z których ma zostać poprowadzona sieć dosyłowa średniego ciśnienia do następujących wsi: Stanomino, Rarwino, Zagórze, Kamasowo, Nasutowo, Rościno, Rychowo, Laski, Podwilcze, Rychówko, Sińce. Obecnie kontynuowane są dalsze prace projektowe zmierzające do gazyfikacji gminy.

Opracowane przez GAZOPROJEKT Wrocław w 1993 roku „Studium programowe rozwoju gazyfikacji woj. koszalińskiego w warunkach podmiany paliw stałych” przewiduje spięcie gazociągu wysokiego ciśnienia Karlino - Białogard proj. gazociągiem Dn 150 z gazociągiem wysokiego ciśnienia relacji Szczecinek - Połczyn Zdrój. To połączenie planowano do realizacji po 2000 r. Trasę tego gazociągu zaplanowano z wejściem na obszar gm. Białogard od południowo-wschodniej strony jej granic.

6. ENERGETYKA

Przez obszar gminy przebiegają trasy następujących linii energetycznych:

- wysokiego napięcia 400 kV relacji Dunowo-Krajnik,
- wysokiego napięcia napowietrzne 110 kV doprowadzone do GPZ 110/15 kV w Białogardzie z Gościna, Dunowa, Żydowa, Świdwina,
- linie energetyczne średniego napięcia 15 kV głównie napowietrzne,
- linie energetyczne niskiego napięcia 0,4 kV w około 90% napowietrzne.

Elektroenergetyczna sieć przesyłowa

W zachodniej części gminy, znajduje się fragment linii elektroenergetycznej o napięciu 400 kV relacji Krajnik-Dunowo. Wzdłuż linii należy nadal uwzględniać pas technologiczny o szerokości 80 metrów (po 40 metrów od osi linii w obu kierunkach), dla którego obowiązują ograniczenia użytkowania i zagospodarowania jego terenu.

Dla terenów znajdujących się w pasie technologicznym obowiązują następujące ustalenia dotyczące ograniczeń ich użytkowania i zagospodarowania:

- w pasie technologicznym linii:
 - nie należy lokalizować budynków mieszkalnych lub innych przeznaczonych na stały pobyt ludzi; w indywidualnych przypadkach odstępstwa od tej zasady może udzielić właściciel linii, na warunkach przez siebie określonych,
 - należy uzgadniać warunki lokalizacji wszelkich obiektów z właścicielem linii,
 - nie należy sadzić roślinności wysokiej pod linią i w odległości po 20 metrów od osi linii w obu kierunkach.

- teren w pasie technologicznym linii nie może być kwalifikowany jako teren przeznaczony pod zabudowę mieszkaniową lub zagrodową ani jako teren związany z działalnością gospodarczą (przesyłową) właściciela linii.
- wszelkie zmiany w kwalifikacji terenu w obrębie pasa technologicznego linii i w jego najbliższym sąsiedztwie powinny być zaopiniowane przez właściciela linii.
- zalesienia terenów rolnych w pasie technologicznym linii mogą być przeprowadzone w uzgodnieniu z właścicielem linii, który określi maksymalną wysokość sadzonych drzew i krzewów.
- lokalizacja budowli zawierających materiały niebezpieczne pożarowo, stacji paliw i stref zagrożonych wybuchem w bezpośrednim sąsiedztwie pasów technologicznych wymaga uzgodnień z właścicielem linii.

Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna

Odbiorcy energii elektrycznej w gminie Białogard są zasilani z GPZ w Białogardzie siecią rozdzielczą 15 kV poprzez stacje transformatorowe 15/0,4 kV – kubaturowe (21 szt.) i słupowe (82 szt.). Roczne zużycie energii elektrycznej przez odbiorców z gminy wynosi 2795 kWh (dane z 1998 roku). Odbiorcami energii elektrycznej w gm. Białogard są głównie gospodarstwa domowe taryfa G oraz kilku odbiorców korzystających z taryfy B.

Wyposażenie terenu w linie średniego napięcia i stacje transformatorowe ocenia się jako dobre.

W obszarze gminy we wsi Rościno na rzece Parsęcie jest hydroelektrownia, której właścicielem jest Zakład Energetyczny Koszalin.

Odbiorców energii elektrycznej z terenu gminy Białogard obsługuje Rejon Energetyczny Białogard podlegający Zakładowi Energetycznemu Koszalin S.A.

7. TELEKOMUNIKACJA

Monopolistą w świadczeniu usług telekomunikacyjnych w gminie Białogard jest Telekomunikacja Polska S.A.

W obszarze gminy funkcjonują cztery centrale telefoniczne:

- CA Białogard Śródmieście o pojemności 8400 numerów (obsługująca 18 wsi gminy),
- CA Białogard Kołobrzaska o pojemności 1400 numerów (obsługująca 2 wsie gminy),
- CA Pomianowo o pojemności 300 numerów,
- CA w kol. Osówko gm. Tychowo o poj. 300 numerów obsługująca także 5 miejscowości gminy Białogard.

Obecnie na terenie gminy jest blisko 500 abonentów telefonicznych. W najbliższym czasie (kilku miesięcy) planowane jest podwojenie liczby abonentów przez przyłączenie nowych. Da to wskaźnik około 12 abonentów na 100 mieszkańców gminy.

Istniejące centrale telefoniczne są centralami cyfrowymi, zasilanymi poprzez światłowody mogące świadczyć różne usługi. Powiększenie ich pojemności dokonuje się poprzez włożenie kart wyposażeniowych. Aktualnie na terenie gminy trwa rozbudowa doziemnej miedzianej sieci kablowej. Nowe kable zostaną ułożone we wszystkich miejscowościach, zostaną także zwiększone pojemności kabli już istniejących z równoczesną wymianą instalacji w budynkach.

Oczekuje się, że zrealizowane i kontynuowane inwestycje w zakresie telekomunikacji poprawią jakość połączeń i rozmów oraz spowodują skrócenie czasu oczekiwania na telefon nowych abonentów.

Prężnie rozwijającą się formą usług telekomunikacyjnych jest telefonia cyfrowa GSM. Pożądane jest stworzenie warunków do budowy stacji telefonii GSM w celu zapewnienia mieszkańcom gminy szerokiej gamy usługodawców w tym zakresie.

8. CMENTARZE

W gminie funkcjonują 3 czynne cmentarze komunalne – rzymskokatolickie. Pozostałe 22 – to cmentarze nieczynne, wyznaniowe. Cmentarze te objęte są ochroną na podstawie umów międzynarodowych dotyczących ochrony nekropolii, ustawy o ochronie dóbr kultury, a także ustawy o ochronie przyrody (chroniony jest starodrzew).

■

1	Białogórzyno	czynny	protestancki, rzymskokatolicki
2		nieczynny	przykościelny ewangelicki
3		nieczynny	ewangelicki
4	Buczek	nieczynny	ewangelicki
5	Byszyno	czynny	protestancki, rzymskokatolicki

6		nieczynny	ewangelicki
7	Czarnowęsy	nieczynny	ewangelicki
8		nieczynny	ewangelicki
9	Dargikowo	nieczynny	protestancki
10	Dębczyno	nieczynny	ewangelicki
11	Góry	nieczynny	ewangelicki
12		nieczynny	ewangelicki
13		nieczynny	ewangelicki
14	Gruszewo	nieczynny	ewangelicki
15		nieczynny	rodowy ewangelicki
16		nieczynny	ewangelicki
17	Kamosowo	nieczynny	ewangelicki
18	Kłębino	nieczynny	ewangelicki
19	Kościernica	nieczynny	ewangelicki
20		nieczynny	ewangelicki
21	Lulewice	nieczynny	ewangelicki
22	Lulewiczki	nieczynny	ewangelicki
23	Łęczno	nieczynny	ewangelicki
24		nieczynny	przykościelny ewangelicki, rzymskokatolicki
25	Nawino	nieczynny	ewangelicki
26		nieczynny	ewangelicki
27	Pękaninko	nieczynny	ewangelicki
28	Pękanino	nieczynny	ewangelicki
29	Podwilcze	nieczynny	przykościelny ewangelicki, rzymskokatolicki
30		czynny komunalny	ewangelicki, rzymskokatolicki.
31		nieczynny	rodowy ewangelicki
32	Pomianowo	nieczynny	ewangelicki
33	Pustkowo	nieczynny	ewangelicki
34	Rarwino	nieczynny	ewangelicki
35		nieczynny	ewangelicki
36		nieczynny	ewangelicki, rzymskokatolicki
37	Redlino	nieczynny	ewangelicki
38	Rogowo	nieczynny	ewangelicki
39	Rościno	cmentarz	komunalny ewangelicki, rzymskokatolicki -
40	Rychowo	nieczynny	ewangelicki
41	Rychówko	nieczynny	ewangelicki
42	Ryszczewo	nieczynny	ewangelicki
43		nieczynny	przykościelny ewangelicki
44	Stanomino	nieczynny	ewangelicki
45		nieczynny	przykościelny ewangelicki, rzymskokatolicki
46	Zagórze	nieczynny	ewangelicki
47	Zaspy Małe	nieczynny	ewangelicki
48	Żeleżno	nieczynny	ewangelicki
49	Żelimucha	nieczynny	ewangelicki
50	Żytelkowo	nieczynny	przykościelny ewangelicki, rzymskokatolicki
51		nieczynny	ewangelicki

Obecnie nie występują potrzeby w zakresie budowy nowych cmentarzy. W przypadku pojawienia się takiej potrzeby teren lokalizacji cmentarza powinien być objęty planem miejscowym, po uprzednim dokonaniu badań geologicznych.

9. REGULACJA STOSUNKÓW WODNYCH, OCHRONA P. POWODZIOWA

Z powierzchni 18.594 ha użytków rolnych ogółem, gruntów zmeliorowanych jest 7.603 ha, z tego:

grunty orne	3.568 ha
użytki zielone	4.035 ha

W gminie Białogard użytki rolne zmeliorowane stanowią 40,8% ogólnej ich powierzchni.

Z powierzchni zmeliorowanej 5.874 ha to są grunty zdrenowane, w tym:

grunty orne 3.383 ha

użytki zielone 2.491 ha

Rowów szczegółowych jest 432 km. Obszar użytków zielonych nawadnianych wynosi 889 ha. Jest to system nawodnień podsiąkowy. Użytki zielone nawadniane są w rejonie wsi: Kościernica, Lulewiczki, Buczek, Dargikowo, Żytelkowo, Kłépino Białogardzkie, Pękanino i Pomianowo.

Ostatnie inwestycje melioracyjne na terenie gminy Białogard zakończono w 1984 roku. Poniżej program inwestycji melioracyjnych na lata 1996 – 2015.

Nazwa zadania	Rozmiar rzeczowy całkowity				Rozmiar rzeczowy do realiz. w latach 1996-2015				Koszt tys.	Okres realizacji
	grunty orne ha	użytki zielone ha	zagosp. pomel	rzeki i kan. km	grunty orne ha	użytki zielone ha	zagosp. pomel	rzeki i kan. km		
Kanał Pomianowski	158	323	323	—	158	323	323	—	4.200	2012-2015
Radew I – Białogard	1.283	240	240	—	600	—	—	—	4.300	2013
Radew II	948	1.326	1.326	—	200	—	—	—	1.400	2015
Razem	2.389	1.889	1.889	—	958	323	323	—	9.900	2012-2015

Obszar przewidziany do melioracji w latach 2012 – 2020 stanowi 23,0% z ogólnej powierzchni użytków rolnych, z tego 6,9% z powierzchni użytków rolnych, będzie zmeliorowanych do roku 2015, a pozostałe 16,1% użytków rolnych będzie zmeliorowanych w latach 2015-2020. Natomiast 20,43% z ogólnej powierzchni użytków rolnych to użytki rolne wymagające melioracji, ale nie ujęte w planach inwestycyjnych do 2020 roku ze względu na ograniczone środki finansowe.

Informacje na temat melioracji w gminie Białogard podano w oparciu o materiały i informacje uzyskane w Zarządzie Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego Oddział w Koszalinie oraz w Terenowym Oddziale w Białogardzie.

Na mapie „ROLNICTWO” – załączonej w rozdz. III w pomniejszonej skali (w materiałach analitycznych w skali 1:25000) zaznaczono między innymi problematykę melioracji: obszary zmeliorowane w latach 1979-1984, obszary przewidziane do melioracji do roku 2020 oraz tereny wymagające melioracji, ale nie ujęte w planach inwestycyjnych ze względu na trudności finansowe. Inwestycje melioracyjne, które mają być zrealizowane do roku 2020 obejmują północną i północno-zachodnią część gminy. Tereny południowe i południowo – zachodniej część gminy to użytki rolne wymagające melioracji, ale nie ujęte w planach realizacyjnych. W gminie Białogard część melioracji użytków rolnych przeprowadzona była przed 1940 rokiem, a część po roku 1960. Urządzenia melioracyjne są w części zaniedbane. Dlatego ważnym zadaniem rolnictwa gminy Białogard jest realizacja inwestycji melioracyjnych by osiągać wyższe plony roślin uprawnych jak i wykorzystać rezerwy paszowe, jakie tkwią w zaniedbanych użytkach zielonych. Konserwacja urządzeń szczegółowych należy do Gminnej Spółki Wodnej w Białogardzie i do rolników nie należących do tej spółki. Natomiast zabezpieczenie i konserwacja urządzeń podstawowych należy do Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego Terenowy Oddział w Białogardzie. Wykonawcy nowych inwestycji melioracyjnych wyłaniani są w czasie przetargów, do których między innymi zgłaszają się: Przedsiębiorstwo Konserwacji Urządzeń Wodnych i Melioracyjnych z Koszalina, „HYDROMEL” Kołobrzeg oraz „HYDROGEOBUDOWA” ze Sławna.

W 1993 roku na zlecenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty został opracowany program „Hydroenergetyczna zabudowa dorzecza rzeki Parsęty”. W programie tym na terenie gminy Białogard zaproponowano dwa zbiorniki retencyjne.

1. Zbiornik Dębczyno - rzędna piętrzenia 24 m n.p.m., objętość 1,6 mln m³, ogólna powierzchnia 79 ha.
2. Zbiornik Byszyno - rzędna piętrzenia 28,5 m n.p.m., objętość 0,6 mln m³, ogólna powierzchnia 32 ha.

Ze względu na trudności finansowe realizacja tych zbiorników nie jest uwzględniona w planach inwestycyjnych do 2015 roku. Mając na uwadze realizację programu małej retencji zbiorniki te są potrzebne ze względu na zabezpieczenie przed powodzią oraz jako magazyn wody w warunkach suszy.

Wykonywanie koniecznych prac z zakresu ochrony przeciwpowodziowej dotyczy różnych fragmentów doliny rzecznej i powinno się odbywać z uwzględnieniem wymogów ochrony siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony utworzono obszary Natura 2000.

10. WNIOSKI

10.1. Zaopatrzenie w wodę i odprowadzenie ścieków

Przy istniejącym i spodziewanym rozwoju gminy oraz potrzebie podnoszenia standardu życia mieszkańców uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej należy do zadań podstawowych warunkujących dalszy rozwój gminy. Obecnie istnieje duża dysproporcja między ilością zużywanej wody a ilością oczyszczanych ścieków. Eksploatacja dużej ilości ujęć wody, stacji wodociągowych oraz odprowadzanie nawet wszystkich ścieków, ale w większości na zasadzie wywozu to mnożenie kosztów eksploatacyjnych bez podnoszenia efektów. Doraźne działania zmierzają do poprawy stanu technicznego systemów zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków nie przyniosą oczekiwanych efektów w postaci podniesienia jakości i niezawodności w podawaniu wody oraz zwiększenia jakości i stopnia oczyszczania ścieków, tym bardziej w krótkim czasie. Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa jest także warunkiem ochrony zasobów wód podziemnych oraz wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami. Złym przykładem są tu zanieczyszczone rzeki przepływające przez gminę: rz. Topiel i Mogilnica (dopływy Parsęty).

W najbliższym czasie pojawi się dodatkowy problem związany z dostosowaniem jakości wody przeznaczonej do picia i na potrzeby gospodarcze oraz jakości odprowadzonych po oczyszczeniu wód do wymogów Unii Europejskiej – wyższych od obowiązujących obecnie w Polsce.

Podjęte już działania w postaci sporządzenia programów gospodarki wodno-ściekowej gminy umożliwiają wybór optymalnych docelowych rozwiązań i realizację ich w miarę pozyskiwania środków finansowych.

10.2. Gospodarka odpadami

Istnienie dobrze zorganizowanego wysypiska w Krzywopłotach oraz zorganizowany wywóz odpadów stwarza warunki do „odświeczenia” gminy. Gromadzenie odpadów w pojemnikach tylko przez część właścicieli nieruchomości w gminie skutkuje ciągłym istnieniem wielu nieformalnych składowisk śmieci. Składowiska te mogą stanowić źródło skażenia wód gruntowych i powierzchniowych oraz prowadzić do degradacji otaczających terenów.

Pożądana jest realizacja zakładu przetwarzającego odpady pochodzenia zwierzęcego.

10.3. Ciepłownictwo, zaopatrzenie w gaz i energetyka

Istniejące kotłownie osiedlowe na terenie gminy nie przesądzają o kierunkach rozwoju ciepłownictwa w gminie.

Obecnie występujące wykorzystywanie przez niektóre kotłownie i indywidualnych odbiorców odpadów drzewnych z lokalnych zakładów obróbki drewna jest wynikiem poszukiwań tanich paliw, dodatkowo skutkuje to obniżeniem emisji zanieczyszczeń do atmosfery, podobnie jak przechodzenie na ogrzewanie gazem lub olejem opałowym. O faktycznych kierunkach zadecydują względy ekonomiczne oparte o koszty utrzymania istniejących w gminie systemów ogrzewań, ewentualnie rozbudowy systemów istniejących, sieci i instalacji ciepłych oraz koszty paliw.

Planowana i stopniowo realizowana gazyfikacja gminy w znacznym stopniu wpłynie na kierunek rozwoju ciepłownictwa. Realizacja gazociągu wysokiego ciśnienia z kopalni gazu w Ciechnowie gm. Sławoborze stworzyła możliwość gazyfikacji południowo-zachodniej części gminy.

Istniejące zasilenie w energię elektryczną pozwala na umiarkowany rozwój gminy związany z zapotrzebowaniem na energię elektryczną. Nowe inwestycje energochłonne będą wymuszać rozbudowę i modernizację sieci energetycznych w celu zapewnienia dostaw mocy. Układ sieci SN zapewnia niską awaryjność ciągłości dostaw energii. Przewidywany wzrost cen konkurencyjnych nośników energii może powodować wzrost zużycia energii elektrycznej do celów ogrzewań budynków i przygotowania ciepłej wody.

10.4. Telekomunikacja

Postępujący rozwój telekomunikacji w gminie Białogard nie stwarza barier rozwojowych gminy. Wszyscy abonenci w gminie będą przyłączeni do najnowszej generacji central telefonicznych, które zapewniają poprzez łącza cyfrowe niezbędną ilość i jakość usług miejscowych, międzynarodowych w miarę rezerw na sieciach kablowych. Dalszy rozwój telekomunikacji w gminie nie będzie angażował jej środków. Umożliwienie budowy stacji przekaźnikowych telefonii GSM w znaczący sposób rozwinie możliwości komunikowania się mieszkańców gminy.

10.5. Regulacja stosunków wodnych, zagrożenia powodziowe

W gminie Białogard użytki rolne zmeliorowane stanowią 40,8% ogólnej ich powierzchni. Obszar przewidziany do melioracji w latach 2012-2020 stanowi 23,0% z ogólnej ich powierzchni, z tego 6,9% z powierzchni użytków rolnych będzie zmeliorowanych do 2015 roku, a pozostałe 16,1% w latach 2015-2020. Natomiast 20,4% powierzchni użytków rolnych wymaga melioracji, ale nie są ujęte w planach inwestycyjnych ze względu na ograniczone środki finansowe.

Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego Terenowy Oddział w Białogardzie poinformował, że zgodnie z „Programem inwestycji melioracyjnych w województwie koszalińskim na lata 1996-2015 na terenie gminy Białogard planuje się realizację trzech zadań inwestycyjnych: Kanał Pomianowski – 158 ha gruntów ornych i 323 ha użytków zielonych wraz z zagospodarowaniem pomelioracyjnym – termin realizacji 2012-2015 r.; Radew I – Białogard – 1.283 ha gruntów ornych (w tym 683 ha po roku 2015) i 240 ha użytków zielonych wraz z zagospodarowaniem pomelioracyjnym (po roku 2015) – termin realizacji 2013-2020 r.; Radew II – 948 ha gruntów ornych (w tym 748 ha po roku 2015) i 1.326 ha użytków zielonych wraz z zagospodarowaniem pomelioracyjnym (po roku 2015) – termin realizacji 2015-2020 r.

W programie „Hydroenergetyczna zabudowa dorzecza rzeki Parsęty” zaproponowano dla gminy Białogard budowę dwóch zbiorników retencyjnych: Dębczyno i Byszyno. Realizacja tych zbiorników nie jest ujęta w planach inwestycyjnych (brak środków finansowych). Rzeka Parsęta corocznie wylewa na grunty rolne wsi Byszyno, Rogowo i Dębczyno. Budowa zbiorników retencyjnych na rzece Parsęta zapobiegałoby tym powodziom; byłyby one magazynem wody w warunkach suszy.

Główne rzeki przepływające przez teren gminy: Radew i Parsęta posiadają zabezpieczenia przeciwpowodziowe, tj. obwałowania. Wały te nie są w najlepszym stanie technicznym. Jednym z głównych zadań w zakresie p. powodziowym jest sukcesywne odnawianie i umacnianie tych urządzeń.

Dla **obszarów szczególnego** zagrożenia powodzią mają zastosowanie przepisy art. 88I ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. prawo wodne (**tekst jednolity Dz.U. z 2012 r., poz. 145, z późniejszymi zmianami**).

Dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego (sporządzonej przez Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej) sporządza się mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego. Dla obszarów dorzeczy Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej przygotowuje plany zarządzania ryzykiem powodziowym. Natomiast dla regionów wodnych plany zarządzania ryzykiem powodziowym przygotowuje Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej. Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązywać będą ograniczenia i wymagania wynikające z art. 40 ust. 1 pkt 3 oraz z art. 88I ustawy Prawo wodne.

Na mapie studium oznaczono tereny narażone na niebezpieczeństwo powodzi (wodą 1%), na terenach tych mogą zostać wprowadzone obostrzenia w sposobie użytkowania i zagospodarowania terenu określone przepisami ustawy Prawo wodne.

Materiały źródłowe:

1. „Studium wykonalności gospodarki wodno-ściekowej dla gmin dorzecza Parsęty. Miasto Białogard i gmina Białogard”. Przed. Inżynierii Środ. Sp. z o.o. EKO-WODROL Koszalin 1999 r.
2. Ujęcie wody dla miasta Białogard w Dębczynie i Łęcznie. Strefy ochrony pośredniej. Miejsc. Plan Zagospodarowania Przestrzennego gm. Białogard – zmiana 1999 r.
3. „Program Gospodarki Odpadami dla Regionu Koszalińskiego” Przed. Inż.-Usług. „inżynieria pro-eko” Sp. z o.o. Warszawa 1994 r.
4. „Studium programowe rozwoju gazyfikacji woj. koszalińskiego w warunkach podmiary paliw stałych” Biuro Projektów Gazownictwa GAZOPROJEKT Wrocław 1993 r.
5. „Koncepcja gazyfikacji gminy Białogard” INWESTGAZ Sp. z o.o. Koszalin 1992 r.
6. Koncepcja – aneks „Gazyfikacja miasta i gminy Białogard” INWESTGAZ Sp. z o.o. Koszalin 1992 r.
7. „Gazyfikacja gmin dorzecza Parsęty – koncepcja” P.P.U. PETRICO Sp. z o.o. Karlino 1998 r.
8. Plan rozwoju na lata 2000-2002 Zakł. Energet. Koszalin S.A. w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną (projekt); Zakład Energetyczny Koszalin S.A. 2000 r.
9. Program rozwoju środków łączności telefonicznej na terenie gm. Białogard w latach 1993-1998; W. Sajewski 1993 r.
10. Zabudowa hydroenergetyczna dorzecza Parsęty; Biuro Studiów i Projektów Gospod. Wodnej Rolnictwa BIPROMEL, Warszawa 1994 r.

■ Inne materiały:

1. Informacje z UG Białogard: ZGKiM UG, Wydz. Budownictwa i Inwestycji.
2. Informacje z Telekomunikacji Polskiej S.A. Rejonu Telekomunikacji w Białogardzie.
3. Informacje z Rejonu Energetycznego w Białogardzie.
4. Informacje z Zakładu Składowania i Unieszkodliwiania Odpadów Sp. z o.o. Krzywopłoty (gm. Karlino).
5. Informacje z: Spółdz. Mieszk. „Tęcza” w Czarnowęsach, Spółdz. Eksploat. „Przyszłość” w Stanominie, „Drew-Mark” Rogowo, Przetwórstwo Rolne „LTZ” S.C. – oddział w Nasutowie, Zakład Stolarski w Białogórzynie.